

TONY CLIFF
LENİN

Cilt **3** Kuşatılmış
Devrim

Lenin 3

1917 - 1923

Kuşatılmış Devrim

Tony Cliff

Çeviren:
Bernar Kutluğ

Uluslararası Yayıncılık Ltd. Şti.
Z Yayınları

P. K. 28
80072 Beyoğlu - İstanbul
0212 251 3981

Lenin: Kuşatılmış Devrim

Özgün adı: Lenin: The Revolution Besieged
İngilizce basımı, Bookmarks 1985

Birinci baskı: Nisan 1996
ISBN 975 7972 02 9

© Bütün Türkçe yayın hakları

Uluslararası Yayıncılık Limited Şirketi'ne aittir.

Çeviren: **Bernar Kutluğ**

Yayına hazırlayan: **Özden Dönmez**

Kapak: **Cem Uzun**

Dizgi: Uluslararası Yayıncılık (Garamond 10)

Baskı: Yön Matbaacılık

Kapak baskı: Yön Matbaacılık

Cilt: Yeni Güven Mücellithanesi

İçindekiler

Önsöz 5

Kısaltmalar 9

Parti, sovyet, sendikalar ve Komünist
Enternasyonal kongreleri 11

1

Bolşevik hükümet'in ilk adımları 13

2

İktidarın pekiştirilmesi 37

3

Kurucu Meclis'in dağıtılması 45

4

Brest-Litovsk barış anlaşması 55

5

Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş 74

6

'Bize devlet kapitalizmi gerek' 88

7

Savaş komünizmi (1918-1921) 105

8	Kahramanlık ve trajedi bir arada 125
9	Savaş komünizmi koşullarında proletarya 140
10	Savaş komünizmi ve köylülük 159
11	Devletin sönmelenmesi sorunu 176
12	Bolşeviklerin siyasi tekelinin kuruluşu 195
13	Parti'nin dönüşümü 216
14	Lenin ve askeri cephe 233
	Notlar 247

Önsöz

Lenin, Ekim Ayaklanması'nın ertesini sabahı sakin ve soğukkanlı bir şekilde "Şimdi sosyalist düzenin inşasına girişeceğiz" dediği zaman, arkasında cezaevi, sürgün, gizli faaliyet, göçmenlik, iktidarın henüz çok uzakta olduğu günlerde baskı altındaki devrimcilerden kurulu bir partinin örgütlenmesi, eğitilmesi ve ona öncülük edilmesi deneyimleriyle tüketilmiş çeyrek yüzyıllık bir mücadele süreci vardı. Önünde ise, beş yıl boyunca sürdüreceği parti liderliği, devrimci bir hükümetin sorumluluğu ve henüz kurulmuş Komünist Enternasyonal'e önderlik görevi uzanıyordu.

Ardında bıraktığı uzun ve zorlu siyasi faaliyeti boyunca Lenin'e güç kazandıran ve onu ayakta tutan büyük ideal, yeni bir sosyalist düzenin kurulması idi. Yirmi beş yıl süresince, gerçekte olduğundan çok daha uzak görünen bu amaç için olağanüstü bir gayretle çalıştı; 1917 Şubatı'na gelindiğinde bile, ölmeden önce devrime tanık olacağına hala inanmıyordu. Lenin ve Bolşevikler, belirsizlikten iktidarın zirvesine doğru gerçekleştirdikleri dramatik tırmanıştan sonra bir di-zi yeni ve zorlu görevle yüz yüze kaldılar. Ekonomisi yıkıma uğramış, 'on dört ordu'nun saldırısına maruz kalmış, geri ve muazzam büyüklükte bir ülkenin devlet aygıtını idare etmek durumundaydılar. Sıfırdan başlayarak bir işçi ve köylü ordusu yaratmak, onu kendisinden çok daha iyi donatılmış yerli ve yabancı ordulara karşı yönetmek zorundaydılar.

İktidara gelmesiyle birlikte devlete karşı ajitasyon ve örgütlenme faaliyeti yürütme konumundan çıkıp, devleti yönetmek ve bu alanda işçilere önderlik etmek durumunda kalan parti, işleyiş tarzını köklü bir biçimde değiştirmek zorunda kaldı. Lenin ve diğer Bolşevikler, iktidar deneyiminden ve toplumda güçlü bir temelden yoksun olmasına, söz etmeye değer bir zenginliğe ya da kültüre sahip

bulunmamasına karşın, proletaryanın devrimdeki yaşamsal önemi ve sahip olduğu yönetme yeteneği konusunda hiçbir kuşkuya düşmediler. Artık uykusundan uyanmış olan işçi sınıfının yaratıcı yeteneklerine büyük bir güven duyuyorlardı. Partinin uzun mücadele yılları içinde oluşmuş çelik disiplinine, proletaryanın cesaret ve kahramanlığına güvenen Lenin, devletin idaresini ele almakta tereddüt göstermedi.

Henüz kurulmuş olan Komünist Enternasyonal'e öncülük etmek, Lenin'in omuzlarına yüklenmiş bir diğer yeni ve zorlu görevdi. Rus Devrimi yurt dışında büyük yankılar yarattı. Bir dizi ülkede devrimci marksistlerden oluşmuş küçük gruplar kitlesel komünist partiler durumuna geldiler. Bu genç, deneyimsiz partilerin eğitilmesi son derece güç bir görevdi.

Elinizdeki bu çalışma, Lenin'in iktidara yükselişinden ölümüne kadar olan dönemi irdeleyen iki ciltten birincisidir. Bu ciltler, Lenin'in parti, hükümet ve Enternasyonal'in lideri olarak üstlenmiş olduğu üçlü görevi yerine getirdiği bu dönemin belgelenmesi ve çözümlenmesi gereğinden doğan zorunluluk dolayısıyla, diğer iki ciltten çok daha geniş bir çerçeveye sahip.

Lenin'in biyografisi ile işçi sınıfı tarihi arasındaki ilişki, sürekli ve kalıcı bir özelliğine sahip. Biyografinin Lenin: Parti'nin İnşası başlığını taşıyan birinci cildinde, proletaryanın partiyi nasıl yarattığını ve partinin Lenin'i nasıl biçimlendirdiğini, bunun yanı sıra, Lenin'in partiyi, partinin proletaryayı nasıl etkilediğini göstermeye çalıştım. Burada, Lenin'in siyasi biyografisi ile işçi sınıfının siyasi tarihi iç içe geçmiş olarak sunuldu. Lenin'in faaliyetleri ile partinin faaliyetlerinin iç içeliği, Lenin: Bütün İktidar Sovyetler'e başlığını taşıyan ikinci cildin konusu olan 1917 Devrimi'nde doruğuna ulaşıyordu. Eğer ilk ciltte biyografi ile tarih birbiriyle tam olarak örtüşmemiş ise, Lenin'in çabalarını partiyi sınıf içinde geliştirmek, işçi sınıfını değiştirme ve toplumu dönüştürme mücadelesi içinde partiyi ve kendisini yeniden biçimlendirmek doğrultusunda yönlendirmek zorunda olması bu durumun temel nedeni olarak görülmelidir. 1917'de biyografik olanla tarihsel olan arasındaki iç içelik öylesine eksiksiz durumdadır ki, Lenin parti ve proletarya içinde bütünüyle erimiş görünür. Lenin'e 1917'deki gücünü ve muhteşemliğini kazandıran şey, işçilerin gücü ve muhteşemliğidir.

Üçüncü ciltte biyografik olan ile tarihsel olan arasındaki ilişki

yeniden değişim gösteriyor. Ekim Devrimi'nden itibaren, Rusya'nın geriliğinin ve köylü tutuculuğunun yakıcı gerçekliği ile uluslararası devrimin gecikmesi, Bolşeviklerin nesnel koşulları biçimlendirmede giderek artan ölçüde etkisiz ve yeteneksiz kalmalarına yol açtı. Sanki olayların akışı Lenin'i toplumsal yaşamın dışına doğru itmişti. Bu noktada, tarihsel olanla karşılaştırıldığında biyografik olan gözle görülür biçimde marjinalleşir. Lenin ve partisinin kendilerinden kat kat üstün güçler karşısındaki zayıflığı Lenin'in yaşamının bu dönemini trajik kılar; bununla birlikte, anılan dönemde Lenin, parti ve proletarya tarafından gösterilen çaba ve özverinin boş yere olduğu düşünülmemelidir.

Lenin, Prometheus'u çağrıştıran destansı mücadelesi boyunca geleceğin Bolşevizme ait olduğu inancını bir an için bile yitirmedi. Rusya'nın görece küçük proletaryası, uluslararası işçi sınıfının olağanüstü güç koşullarda özgürlük ve işçi iktidarı için verdiği mücadele içinde neleri başarabileceği konusunda çarpıcı bir örneğin yaratıcısı oldu.

Lenin'in yaşamının son birkaç yılında iyimserlik veren, kahramanca öğelerle trajik öğeler çok karmaşık bir biçimde birbirleriyle iç içe geçer. Lenin'in devletin, partinin ve Enternasyonal'in üzerindeki denetimi giderek zayıflar. Dolayısıyla, bu ciltte, biyografik ve tarihsel öğelerin kritik diyalektiği bunlardan ikincisinin birincisini hemen tamamen ortadan kaldırmasına neden olur.

Bu kitap ve sonraki kitabın yazılması oldukça güç gerçekleşti; bu yalnızca konunun genişliğinden (uluslararası alanda Rusya, parti, devlet ve Komünist Enternasyonal) değil, fakat ayrıca ve daha çok, tarihsel bir trajedi karşısında duyulan -ama bu çalışmanın nesnellığıne gölge düşürecek yersiz bir hoşgörüyü de izin vermeyen- bir acıdan kaynaklanıyor.

1 (14) Şubat 1918'e öngelen olayların tarihlerini iki takvime göre veriyorum. Bunlardan birincisi Jülyen ya da 'Eski Tarz' olarak adlandırılan takvimi, parantez içinde verilen ikincisi ise Batı Avrupa ya da 'Yeni Tarz' olarak isimlendirilen takvimi esas alıyor. Rusya'da Eski Tarz 1 (14) Şubat 1918'de kaldırıldı ve Yeni Tarz takvime geçildi. Dolayısıyla söz konusu tarihten sonra yaşanan olayların tarihleri yalnızca Gregoryan takvimine göre verildi.

***

Bu önsözü fırsat bilerek, Almanca'dan bir dizi metni çevirerek bana yardımcı olan Mary Phillips'e, aynı yardımı Fransızca'dan yaptığı çevirilerle yapan Donny Gluckstein'a, dört cildi sabırla gözden geçirip yayına hazırlayan ve kitapların görsel yanına ilişkin değerli önerilerde bulunan Jo Bradley'e teşekkür etmek istiyorum. Bu çalışmanın kimi bölümlerinin değişik versiyonlarını sayısız kere, ve çalışmanın bütünü en az üç kere daktiloya alan Chanie Rosenberg'e çok şey borçluyum. Kitabı kaleme aldığım altı yıl boyunca benden moral desteğini ve dostluğunu esirgememiş olması, Chanie Rosenberg'e olan minnettarlığımı daha da artırıyor.

Tony Cliff

Londra, Temmuz 1977

Kısaltmalar

BKP	Balgarskata Komunisticheska Partia (Bulgar Komünist Partisi)
BSP	British Socialist Party (İngiliz Sosyalist Partisi)
Cheka	Chrezvychainaia Komissii pri sovyet Narodnykh Komissarov po borbe s Kontrrevoliutsiei i sabotazhem (Halk Komiserleri Konseyi'ne bağlı Karşı Devrim ve Sabotajla Mücadele İçin Olağanüstü Komisyon)
Comintern	Komünist Enternasyonal
CPGB	Communist Party of Great Britain (Büyük Britanya Komünist Partisi)
ECCI	Executive Committee of the Communist International (Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi)
Goelro	Gosudarstvennaia Komissii po Elektrifikatsii Rossii (Rusya'nın Elektrifikasyonu İçin Devlet Komisyonu)
Gosplan	Gosudarstvennaia Opshcheplanovaia Komissii (Devlet Genel Planlama Komisyonu)
KAPD	Komunistische Arbeiter-Partei Deutschlands (Alman Komünist İşçi Partisi)
Kombedy	Komitety Bednoty (Yoksul Köylü Komiteleri)
NEP	Novaia Ekonomicheskia Politika (Yeni Ekonomik Politika)
PCI	Partito Comunista Italiano (İtalyan Komünist Partisi)
Profintern	Krasnyi Internatsional Professionalnykh Soizov (Kızıl Sendikalar Enternasyonali)
PSI	Partito Socialista Italiano (İtalyan Sosyalist Partisi)
Rabkrin	Narodnyi Komissariat Rabocheii Krestianskoi Inspektsii (İşçi ve Köylü Teftişi Halk Komiserliği)

RKP (b)	Rosiiskaia Kommunisticheskaia Partia (Bolshevikov) Rus Komünist Partisi (Bolşevikler)
RSFSR	Rosiiskaia Sotsialisticheskaia Federativnaia Sovetskaia Respublika (Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti)
SDF	Social Democratic Fedaration (Sosyal Demokrat Federasyon)
SFIO	Section Française de l'Internationale Ouvrière (İşçi Enternasyonal Fransız Seksiyonu - Fransa Sosyalist Partisi)
SLP	Socialist Labour Party (Sosyalist İşçi Partisi)
Sovnarkom	Sovet Narodnykh Komissarov (Halk Komiserleri Konseyi)
SPD	Sozialdemokretische Partei Deutschlands (Alman Sosyal Demokrat Partisi)
SR	Sotsial-Revoliutsioner (Sosyal-Devrimci)
SSSR	Soiuz Sovetskikh Sotsialisticheskikh Respublik (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği)
TsİK	Tsentralnyi Ispolnitelnyi Komitet (Merkez Yürütme Komitesi)
USPD	Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi)
Vikzhel	Vserossiiskii Ispolnitelnyi Komitet Soiuz Zheleznodrozhnikov (Tüm Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası Yürütme Komitesi)
VSNKh	Vyssii Sovet Narodnogo Khoziaistva (Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi)
VTsİK	Vserossiiskii (Vsesoiuznyi) Tsentralnyi Ispolnitelnyi Komitet (Tüm Rusya (Sovyet Birliği) Merkez Yürütme Komitesi)

Parti, Sovyet, Sendikalar ve Komünist Enternasyonal Kongreleri

Parti kongreleri

Yedinci Kongre: 6-8 Mart 1918; Sekizinci Kongre: 18-23 Mart 1919;
Dokuzuncu Kongre: 29 Nisan-5 Mayıs 1920; Onuncu
Kongre: 8-16 Mart 1921; Onbirinci Kongre: 27 Mart-2
Nisan 1922; Onikinci Kongre: 17-25 Nisan 1923

Sovyet Kongreleri (RSFSR)

İkinci Kongre: 25-26 Ekim (7-8 Kasım) 1917; Üçüncü Kongre: 23-31
Aralık 1917 (5-13 Ocak 1918); Dördüncü Kongre: 14-
16 Mart 1918; Beşinci Kongre: 4-10 Temmuz 1918; Al-
tıncı Kongre: 6-9 Kasım 1918; Yedinci Kongre: 5-9 Ara-
lık 1919; Sekizinci Kongre: 22-29 Aralık 1920; Doku-
zuncu Kongre: 22-27 Aralık 1920; Onuncu Kongre
(SSCB'nin kuruluşu): 23-27 Aralık 1922

Sovyet Kongreleri (SSCB)

Birinci Kongre: 30 Aralık 1922

Sendika Kongreleri

Birinci Kongre: 7-14 (20-27) Ocak 1918; İkinci Kongre: 16-25 Ocak
1919; Üçüncü Kongre: 6-13 Nisan 1920; Dördüncü
Kongre: 17-25 Mayıs 1921; Beşinci Kongre: 17-22 Ey-
lül 1922

Komünist Enternasyonal Kongreleri

Birinci Kongre: 2-6 Mart 1919; İkinci Kongre: 19 Temmuz-7 Ağustos
1920; Üçüncü Kongre: 22 Haziran-12 Temmuz 1921;
Dördüncü Kongre: 5 Kasım-5 Aralık 1922

Yayınevinin notu:

Elinizdeki bu kitap Tony Cliff'in 4 ciltlik 'Lenin' biyografisinin üçüncü cildir. 4 cilt tarihsel olarak birbirlerini takip etmelerine rağmen herbiri Lenin'in yaşamındaki belirli bir politik dönemi kapsamaktadır ve bu nedenle diğerlerinden bağımsız olarak okunabilir.

'Lenin' biyografisinin birinci cildi Z Yayınları'ndan 'Lenin: Partinin İnşası' ve ikinci cildi 'Lenin: Bütün İktidar Sovyetlere' adıyla yayınlandı.

Bu ciltin kapak resminin kaynağı olan fotoğraf 5 Mayıs 1920'de çekildi. Lenin Moskova'daki Sverdlov Meydanı'nda Polonya cephesine gidecek askerlere konuşuyor. Ama genellikle bu fotoğraf eksik basılıyor. Aynı mitingde konuşan Troçki ve Kamenev Stalin'in emirleriyle fotoğraftan silindi.

Fotoğraftan devrimin bu iki önemli liderini silmek Stalin'e yetmedi. 24 Ağustos 1936'da Kamenev, 16 başka eski Bolşevik liderlerle beraber, Moskova'da kurşuna dizildi. 20 Ağustos 1940'da Troçki, Stalin'in ajanı olan Ramon Mercader tarafından katledildi.

Lenin konuşurken, merdivende Troçki ve Kamenev bekliyor.

1

Bolşevik hükümetin ilk adımları

25 Ekim'de (7 Kasım) Bolşevikler Petrograd'ta kontrolü ele geçirdiler. Lenin yaklaşık dört ay gizlendikten sonra ortaya çıktığında Troçki'yle söyleşirken, "Biliyor musun, baskı altında tutulup yeraltında yaşadktan sonra böyle birden iktidara yükselmek..." diye başladktan sonra, doğru sözcüğü bulmak için bir an duraksadı ve elini başı üzerinde dolaştırıp sözlerini Almanca tamamladı: "Es schwindet" (insanı saşkına çeviriyor).⁽¹⁾

Bolşeviklerin iktidarı ne kadar süreyle ellerinde tutabilecekleri konusunda Lenin'in kendisi de kuşku içindeydi. Kapitalist, Menşevik ve Sosyalist Devrimci çevreler, Bolşeviklerin iktidarda birkaç günden daha uzun kalamayacaklarından eminlerdi. Sovyetlerin resmi gazetesi *Izvestia* hala Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin kontrolündeydi ve devrimi izleyen gün yayınlanan son sayısında şunları yazıyordu: "Bolşeviklerin devlet iktidarını örgütleyip işletemeyeceklerinden tamamen eminiz."⁽²⁾

Kerenski'nin hükümetindeki bakanlardan S. N. Prokopoviç, birkaç yıl kadar sonra şunları hatırlıyordu: "Moskova'da sağcılar şunu açık açık söylüyorlardı: 'Keşke Bolşevikler Geçici Hükümet'in iktidarını devirseler; bunu yaptıklarında onların defterini dürmek bizim için daha kolay olacak.'" Ve şunları ekliyordu: "O günlerde gerek sağ, gerekse sol kampın, Bolşeviklerin cesaretini neşe ve memnuniyetle karşıladığını gözledim."⁽³⁾ Olayların bir diğer görgü tanığı olan ordu genelkurmayındaki Geçici Hükümet Komiseri Stankeviç, Ekim

Devrimi'ni izleyen günlerde sağcılar arasındaki genel havaya ilişkin olarak şunları yazıyordu: "Bolşeviklerin çok geçmeden tasfiye edilecekleri inancı her geçen saat daha da güçleniyordu."⁽⁴⁾

Muhafazakar gazete *Novoe Vremia*, Bolşeviklerin kontrolü kendi ellerine aldıkları günün ertesi sabahı şunları yazdı:

"Bir an için Bolşeviklerin üstünlüğü ele geçirdiklerini varsayalım. Bu durumda bizi kimler yönetecek: Belki aşçılar, pizola ve biftek uzmanları? Ya da belki itfaiyeciler? Ahırlardaki bakıcılar ve atlı araba sürücülerini? Belki de dadılar çocuk bezlerini yıkadıktan sonra aceleyle Devlet Konseyi oturumlarına koşuracaklar? Bunlar değilse kim? Devlet adamları kimler olacak? Belki makinistler tiyatroları, su tesisatçıları dışışlerini, marangozlar postaneleri çekip çevirecekler? Evet, kimler olacak? Tarih, Bolşeviklerin bu çılgın hüsrana gerekli cevabı tek başına verecek."⁽⁵⁾

Muhafazakar bir tarihçi ise şunları hatırlıyor: "Bolşeviklerin çok yakında devrileceğinden kuşkusu olan bir tek insana rastlamadım. Yegane sorun bunun nasıl ve ne zaman olacağı idi."⁽⁶⁾ Sosyalist Devrimcilerin günlük gazetesi *Delo Naroda*, ayaklanmadan üç gün sonra şunları yazdı: "Bolşeviklerin macerası... yaşamın acı gerçekleriyle temasa geçtiği an bir sabun köpüğü gibi patlayıp yok olacak."⁽⁷⁾ Çok farklı toplumsal çevreler arasında bulunmuş olan John Reed de bunlara benzer gözlemler aktarıyor: "Hiç kimse Bolşeviklerin iktidarda üç günden fazla kalabileceklerini düşünmüyordu -belki Lenin, Troçki, Petrograd işçileri ve rütbesiz askerler dışında."⁽⁸⁾

Kapitalistler, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler hesaplarını yanlış yaptılar; çünkü, olayların güvenilir tanığı Sukhanov'un belirttiği gibi "Bolşevikler Petersburg işçilerinin ve askerlerinin tam desteğini arkalarına alarak hareket ettiler."⁽⁹⁾ Benzer şekilde, 6 (19) Kasım 1917'de Martov Akselrod'a şunları yazıyordu: "Lütfen anlamaya çalış, her şey bir yana önümüzde proletaryanın muzaffer bir ayaklanması duruyor -hemen hemen proletaryanın bütünü Lenin'i destekliyor ve ayaklanmanın kendi toplumsal kurtuluşunu getireceğini umuyor."⁽¹⁰⁾

Ekim ayaklanması burjuvaziden çok cılız bir direniş gördü; bunun birinci nedeni, burjuvazinin kendi 'doğal egemenliği'ne proletarya tarafından meydan okunacağına inanamamasıydı; ikinci

olarak, kendisini kitlelerden yalıtılmış, soğutulmuş hissediyordu. Rus burjuvazisinin kendine güven duyması ve bolşevizme karşı direnme cesareti gösterebilmesi için Batılı emperyalist güçlerin sürece müdahalesi gerekiyordu.

Sovyetler Kongresi

İkinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi 26 Ekim (8 Kasım) günü saat 23.45'te açıldı. Kongrenin toplumsal kompozisyonu bir öncekinden oldukça farklıydı. Haziran Kongresi büyük ölçüde küçük burjuva unsurlardan oluşuyordu. Aydınların ve subayların ağırlığı hissedilir düzeydeydi. Ekim Kongresi ise hem daha genç, hem de çok daha proletar bir nitelikteydi. John Reed kongreyi şu şekilde anlatıyor:

"Orada bir yerde ayakta duruyor, içeri giren yeni delegeleri izliyordum, iriyarı, sakallı askerler, siyah gömleklili işçiler, birkaç uzun saçlı köylü. Kongre görevlisi genç bir kız -ki Plehanov'un Edinstvo grubuna üyeydi- aşağılayıcı bir gülümsemeye şunu söyledi: 'Bu insanlar birinci Sezd'deki delegelerden çok farklılar. Şunlara bak, ne kadar kaba ve cahil görünüyorlar! Karanlık insanlar...' Doğrudur; Rusya altı üstüne gelecek biçimde karışmıştı ve bunlar şimdi üstte çıkmış olanlardı."⁽¹¹⁾

İkinci kongre siyasi kompozisyon açısından da birincisinden çok farklıydı. Haziran Kongresi Sosyalist Devrimcilerle Menşeviklerin egemenliği altında geçmişken, ikinci kongrede delegelerin çoğunluğu bolşevizmin taraftarıydı. Bolşevikler toplam 650 sandalyeden 390 kadarına sahipti. Sosyalist Devrimcilerin gücünün 160 ile 190 sandalye arasında olduğu tahmin ediliyordu. Ancak, bu rakamların yanıltıcı olduğuna da dikkati çekmek gerekir; çünkü, Sosyalist Devrimciler Partisi ikiye bölünmüştü ve Sosyalist Devrimci delegelerin çoğunluğu o sıralar Bolşeviklerden yana tavır alan Sol Sosyalist Devrimciler Partisi'nin taraftarıydı. Haziran'da 200 delege ile temsil edilmiş olan Menşevikleri destekleyen delege sayısı yalnızca 60-70 kadardı ve bunlar da kendi içlerinde birkaç gruba bölünmüşlerdi. Sağ Sosyalist Devrimcilerle Menşeviklerin delege bazında toplam gücü 100 oydan biraz daha azdı.

Kongre kendisine yeni bir Yürütme Komitesi seçti. Yeni komite 14 Bolşevik, 7 Sosyalist Devrimci, 3 Menşevik ve 1 Birleşik Enter-

nasyonalist (Maksim Gorki'nin grubu) üyeden oluşuyordu. Sağ Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler daha işin başında yürütme gücünü Bolşeviklerle paylaşmayı reddedeceklerini ilan ettiler.

Bunun üzerine kürsüye çıkan Martov, en acil sorunun mevcut krizin üstesinden barışçıl araçlarla gelinmesi olduğunu bildirdi. Sosyalist Devrimci ve Menşevik siyasetin gerçek niteliğini teşhir etme gereğinin farkında olan Bolşevikler, kullandığı ifadelerdeki anti-Bolşevik üsluba karşı Martov'un konuşmasına karşı çıkmadılar. "Bolşevikler konuşmayı tam bir sükunetle karşıladılar; krizin barışçıl bir yoldan çözüme kavuşturulması sorununun gündemin ilk maddesi olmasına rıza gösterdiler. Martov'un önerisi oylandığında tek bir aleyhte oy çıkmadı."⁽¹²⁾

Ne var ki, sağ Menşevik ve sağ Sosyalist Devrimci liderler "ayaklanma partisi" ile işbirliği yapmayı körü körüne reddettiler. Kürsüde yapılan bu konuşmadan sonra sağ Menşevikler, sağ Sosyalist Devrimciler ve Yahudi Bund topluca kongre salonunu terk etti.

Martov, sanki hiçbir şey olmamış gibi kendi görüşlerini ifade etmeyi sürdürerek soğukkanlılık ve uzlaşma önerdi. Buna öfkelenen Troçki, Martov'a çıkışarak şunları söyledi:

"Bize zaferimizi yok saymamız, tavizde bulunmamız, uzlaşmamız gerektiği anlatılıyor. İyi ama kiminle? Soruyorum: Kiminle uzlaşmak durumundayız? Bizi terk ederek buradan ayrılan sefil duruma düşmüş gruplarla mı, yoksa bize bu öneride bulunanlarla mı? Tüm söylenenlere rağmen onların niyetlerini çok iyi biliyoruz. Rusya'da onların yanında olan bir tek kişi yok artık. Bu kongrede temsil edilen milyonlarca işçi ve köylü ile burjuvazinin iki eşit taraf olduğu düşünülerek, bunlardan birincisinin her zaman olduğu ve olacağı gibi burjuvazinin işine gelecek biçimde pazarlık yapmaya hazır olduğu varsayılarak bir uzlaşma öngörüsünde bulunuluyor. Hayır, böyle bir uzlaşma mümkün değil. Burayı terk etmiş olanlara ve burada bize ıztıraplarımız gerektiğini anlatanlara şunu söylemeliyiz: Sizler iflas etmiş sefillersiniz, artık oynadığınız oyunun hiçbir hükmü kalmadı; hak ettiğiniz yere, tarihin çöplüğüne gidin!"

"Kürsüdeki Martov, Troçki'ye yönelik alkış tufanı arasında 'Öyleyse biz de ayrılacağız' diye bağırды."⁽¹³⁾

Bundan sonra, toplantı yeni bir Sovyet Kongresi Merkezi Yü-

rütme Komitesi (VTsIK), yani kongre oturumları arasında yasama görevini yerine getirecek komiteyi seçmeye girişti. 67 sandalye Bolşeviklere, 29 sandalye sol Sosyalist Devrimcilere verildi; 20 sandalye ise aralarında 6 Birleşik Enternasyonalistin de bulunduğu küçük gruplar arasında paylaşıldı.

Kongre ayrıca yeni bir hükümet -Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom)- oluşturdu. Sol Sosyalist Devrimciler, aksi taktirde daha geniş bir koalisyon için Bolşeviklerle sağ Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler arasında arabulucu işlevi göremeyecekleri gerekçesiyle hükümete katılmayı reddettiler.

Sovnarkom'un kompozisyonu şu şekildeydi:

"Konsey Başkanı - Vladimir Ulyanov (Lenin)

İçişleri Halk Komiseri - A. I. Rikov

Tarım - V. P. Milyutin

Çalışma - A. G. Şliapnikov

Ordu ve Donanma İşleri - V. A. Ovsenko (Antonov), N. V. Krilenko

ve P. Y. Dibenko'dan kurulu bir komite

Ticaret ve Sanayi - V. P. Nogin

Eğitim - A. V. Lunaçarski

Maliye - I. I. Skortsov (Stepanov)

Dışişleri - L. D. Bronştayn (Troçki)

Adalet - G. I. Oppokov (Lomov)

Yiyecek - I. A. Teodoroviç

Posta ve Telgraf - N. P. Avilov (Glebov)

Azınlık İşlerinden Sorumlu Başkan - J. V. Çugaşvili (Stalin)

Demiryolları Halk Komiseri görevi, tüm sosyalistleri içine alan da-

la geniş bir hükümet kurulmasında ısrarlı olan Demiryolu İşçileri

Merkez Yürütme Komitesi ile bir anlaşmaya ulaşılabileceği bek-

lentisiyle özellikle boş bırakıldı.**

Kararnameler, kararnameler, kararnameler...

Lenin, iktidara gelişini izleyen ilk birkaç gün ve hafta boyunca, bir dizi kararname yayınlayarak ekonomik, siyasi ve kültürel yaşama ilişkin sayısız sorunun üstesinden gelmeye çalıştı. On sekiz ay sonra, 23 Mart 1919'da, Sekizinci Parti Kongresi'nde şunları söylüyordu:

(*) 2. Bölüm'e bkz.

"Kararnameler geniş ölçekli pratik faaliyet çağrısında bulunan emirlerdir. Önemli olan şey de budur. Kararnamelerin işe yaramaz pek çok şey içerdiğini, çoğunun pratik olarak gerçekleştirilemez olduğunu varsaysak bile, bunlar pratik faaliyet için gerekli materyal sağlıyorlar; bir kararname ile güdülen amaç, Sovyet hükümetinin sesine kulak veren yüzlerce, binlerce, milyonlarca insana pratik adımların nasıl atılacağını öğretmektir. Bu, sosyalist inşa alanında pratik faaliyet için bir deneyim oluşturur... Eğer meselelere bu şekilde yaklaşırsak, yayınladığımız kanun, kararname ve emirlerin toplamından elde ettiğimiz kazanım büyük olur. Bunları, her ne pahasına olursa olsun mutlak surette ve hemen uyulması gereken kısıtlamalar olarak görmeyeceğiz."⁽¹⁴⁾

Lenin'in enerjisi sınırsızdı:

"Yorulmak bilmez bir şekilde ara vermeden her gün toplanan Halk Komiserleri Konseyi toplantılarında hiç ara vermeksizin oturumlara beş ya da altı saat başkanlık etti; bir konudan diğerine geçerek tartışmaları yönlendiriyordu... Çoğunlukla, tartışma konuları önceden bir hazırlık yapılmaksızın gündeme getiriliyor ve... her zaman hemen çözüme kavuşturulmayı gerektiriyordu. Bir sorunun tartışma konusu haline gelinceye kadar o sorunun esasları konusunda başkanın ya da komiserlerin net ve doyurucu bilgilere sahip olmayışları çok sık karşılaşılan bir durumdu."⁽¹⁵⁾

Lenin, Sovnarkom toplantılarına başkanlık ederken çok sıkı bir disipline bağlı kalıyordu. Bu amaçla aşağıdaki kuralları oluşturmuştu:

1. Rapor verenler için 10 dakika.
2. Konuşmacılar için ilk kez 5, ikinci kez 3 dakika.
3. Aynı kişinin ikiden çok konuşma yapmaması.
4. Bir meseleye ilişkin olarak, her biri 1 dakikayı aşmayan bir lehte, bir aleyhte konuşma yapılması.
5. Sovnarkom'un özel hükümlerine bağlı istisnalar."⁽¹⁶⁾

Bu toplantılarda, Lenin şu ya da bu konuda kendisine bilgi ulaştırılması için küçük kağıtlar üzerine çalاکalem notlar yazıp bunları hükümet üyelerine yollamayı alışkanlık edinmişti. Tartışmaya ilişkin

yaptığı özet, genellikle bir sonraki kararnameye temel oluştururdu. Troçki çok haklı olarak şunu yazıyor: "Sovyet kararnameleri, bir anlamda, Vladimir İlyiç Lenin'in *Bütün Eserleri*'nin bir bölümünü, ama küçümsenemeyecek bir bölümünü oluşturur."⁽¹⁷⁾

Ortada emsal alınabilecek örnekler olmadığı için, önceden düşünülmeden o anda uydurma kararnamelerin hazırlanmasında belirleyici bir rol oynadı. Lenin'in yaratıcı düş gücü, yasama faaliyeti açısından vazgeçilmez önemdeydi. Bu muazzam görev, yeni devletin kurucusunun en sıradan faaliyet araçlarından bile yoksun olduğu son derece güç koşullar altında yürütüldü. Smolni'de (Sovyetlerin genel merkezinde) çok az sayıda daktilo vardı. Steno yazabilen insan yoktu. Halk Komiserleri kararnameleri ve bildirimlerini kendi elleriyle yazmak zorundaydılar.

Herkes son derece deneyimsizdi. Örneğin, Devlet Bankası Müdürlüğü'ne henüz atanmış S. S. Pestovski, anılarında bu göreve nasıl getirildiğini anlatır. Bolşevik olmayan eski Sosyalist Devrimciler Partisi üyesi Pestovski, Smolni'yi ziyaret ettiği bir gün bir odaya girer:

"Oda bir hayli geniştir. Bir köşede Sovnarkom'un sekreterliğini yürüten Yoldaş N. P. Gorbunov küçük bir masada çalışıyordu... Ötede, çok yorgun görünen Yoldaş Menzinski, arkasındaki duvarda 'Maliye Halk Komiserliği' yazan bir kanepeye uzanmıştı.

"Menzinski'nin yanına oturdum ve kendisiyle konuşmaya başladım. Son derece saf ve masum bir şekilde eğitim ve meslek yaşamıyla ilgili birkaç soru sordum; verdiğim yanıtlar ilgisini çekti. Londra Üniversitesi'nde eğitim gördüğümü, diğer konuların yanı sıra maliye dersleri de almış olduğumu... söyledim.

"Menzinski birden yerinden doğruldu, gözlerini bana dikerek son derece kararlı bir şekilde şunu söyledi: Şu halde seni Devlet Bankası'na müdür yapacağız.

"Ürkmüştün, ona... böyle bir göreve getirilmeyi istemediğimi, çünkü bunun tamamen 'ilgi ve beceri alanımın dışında' olduğunu söyledim. Menzinski hiçbir şey söylemedi, benden orada beklememi isteyerek odadan çıktı.

"Bir süre sonra, elinde altında İlyiç'in (Lenin) imzasını taşıyan bir kağıtla döndü; kağıtta müdür sıfatıyla Devlet Bankası'nın başına atandığım belirtiliyordu.

"Yaşadığım şaşkınlık ve panik daha da büyüdü: ısrarla Menzinski'

den atamayı iptal etmesini istedim, ama ısrarına karşın Menzinski hiçbir yumuşama göstermedi.”⁽¹⁸⁾

Peki ama Menzinski'nin kendisi Maliye Halk Komiseri olmak için yeterli donanıma sahip miydi? Öyle görünüyor ki, Menzinski'nin maliye dünyasıyla tanışıklığı “bir zamanlar bir Fransız bankasında memur olarak çalışmaktan” ibaretti.⁽¹⁹⁾

Halk Komiserleri Konseyi Sekreteri'nin vasıflarının yeterliliği de kuşkuluydu. 25 yaşında bir genç olan N. P. Gorbunov, bir gün Lenin'in sekreteri olan V. D. Bonç-Bruyeviç tarafından nasıl çağırıldığını anlatır:

“Yanına gittim; hiçbir açıklamada bulunmadan beni sırtımla beni üçüncü kata çıkardı. O ilk günlerde Vladimir İlyiç'in kullandığı küçük bir odaya girdik... Beni selamlayan Vladimir İlyiç, beni şaşkınlığa düşüren şu sözleri söyledi: 'Sovnarkom'un sekreteri olacaksınız.' O gün bana hiçbir talimatname vermedi. İsim ya da sekreterliğin genel görevleri hakkında hiç, ama hiçbir şey bilmiyordum. Bir yerde alıp kullanabileceğim bir daktilo buldum; daktilo kullanmasını bilen ve bana yardımcı olacak bir insan bulunamadı ve uzun bir süre dökümanları daktilo etmek için iki parmakla çalıştım.”

Bir masa dışında odada hiçbir mobilya yoktu. Lenin, daktiloyu çok ağır kullandığını ve yazım kurallarına bakım olmadığını bildiği halde ilk kabine toplantısına giderken tutanakları yazması için bu genç sekreteri beraberinde götürdü.⁽²⁰⁾

Alalecele kararname ve bildirimler yayınlanmasına girişilmesinin yarattığı sonuçlardan biri resmîyetin bir kenara itilmiş olmasıydı. VTsİK üyelerinden biri olan ve Sovnarkom Yasama Bürosu'nun başında bulunan Larin'in de hatırladığı gibi:

“Toplu Kanunlar (*Sobranie Uzakonenii i Rasporiazhenii Rabocbege i Kristianskogo Pravitelstva*) No. 1'deki ilk on beş kararnameden yalnızca ikisi Sovnarkom tarafından dikkate alındı... Lenin'in altında kendi imzası bulunan ve yasama yetkisini Sovnarkom'a veren 12 No'lu kararnameyi ilk gördüğü zaman yaşadığı şaşkınlığı anımsıyorum (Sovyetler Kongresi yalnızca yürütme yetkisini tanıdı).”⁽²¹⁾

Bartşa ilişkin kararname

Ayaklanmanın ertesi günü yeni oluşturulmuş hükümet tarafından yayınlanmış ilk kararname Lenin tarafından kaleme alınmıştı ve barış sorunuyla ilgiliydi. Yeni işçi ve köylü hükümeti:

“Tüm savaşan halkları ve bunların hükümetlerini adil, demokratik bir barış için derhal görüşmeleri başlatmaya çağırır.

“...Hükümetin böyle bir barışla kastettiği şey, toprak ilhakı (yani yabancı topraklara el konması ve yabancı ulusların zor yoluyla bir başka ulusla birleştirilmesi) ve tazminat olmadan acil bir barıştır...”

“Hükümet, güçlü ve zengin ulusların istila ettikleri zayıf ulusları nasıl paylaşacakları sorunu üzerine yürütülen bu savaşın sürdürülmesini insanlığa karşı girişilmiş en büyük suç olarak değerlendirir, istisnasız tüm uluslar için eşit derecede adil olan ve burada işaret edilen koşullarda derhal barış anlaşması imzalamaya kararlı olduğunu resmen ve açıkça ilan eder...”

“Hükümet gizli diplomasiye son verir ve kendi adına bütün müzakerelerin, tüm halkın önünde, tam bir açıklık içinde yürütülmesi kararlı olduğunu ilan eder. Hükümet, Şubat ile 25 Ekim 1917 arasında kalan zaman dilimi içinde toprak sahipleriyle kapitalistlerin hükümetinin kararlaştırdığı ve onayladığı gizli anlaşmaların hepsini yayınlamaya derhal girişecektir. Hükümet, bu gizli anlaşmalar tarafından içerilen ve hemen her zaman Rus toprak sahipleriyle kapitalistlerin avantajlarını ve çıkarlarını güvence altına almak, Büyük Rusların gerçekleştirdikleri toprak ilhaklarını muhafaza etmek ve bu toprakları genişletmek amacıyla yönelik her şeyi koşulsuz olarak ve derhal feshetmeye hazır olduğunu ilan eder.”⁽²²⁾

Toprağa ilişkin kararname

Dünya ölçeğinde tarihsel bir öneme sahip olan ve barış konusundaki kararname ile aynı gün yayınlanan bir diğer kararname toprak sorununa ilişkin idi. Bu kararname de Lenin tarafından hazırlanmıştı:

“Toprak üzerinde özel mülkiyet ebediyen kaldırılacaktır; toprak satılmayacak, satın alınmayacak, kiralanmayacak, ipotek edilmeyecek, ya da bir başka şekilde devir ve ferag edilmeyecektir.

“İster devlete, hükümdarlığa, manastıra, kiltseye, fabrikaya ait olsun, ister miras edinilmiş olsun, isterse özel mülkiyet, ka-

mu mülkiyeti, köylü mülkiyeti olsun, tüm topraklar herhangi bir karşılık ödenmeksizin müsadere altına alınacak, tüm halkın mülki haline getirilecek ve onu ekip biçmek için tüm insanların kullanımına verilecektir...

"Üzerinde yüksek düzeyde bilimsel tarım yapılan topraklar meyve bahçeleri, plantasyonlar, tohum üretme çiftlikleri, fidanlıklar, seralar, vb. bölüştürülüp dağıtılmayacak. fakat özel amaçlar için büyüklüklerine ve taşıdıkları öneme bağlı olarak devlete ya da komünlere devredilmek üzere model çiftlikler haline getirileceklerdir... Toprağı kullanma hakkı, toprağı ekip biçebilecek durumda oldukları sürece, onu kendi emeğiyle, ailesinin yardımıyla ve ya ortaklaşa ekip biçme arzusunda olan Rus devletinin tüm yurttaşlarına (cinsel bir ayırım gözetilmeksizin) verilecektir. Toprakta ücretli işçi çalıştırılmasına izin verilmeyecektir...

"Toprakta tasarruf hakkı eşitlik temelinde olacak, yani, toprak yerel koşulları bağlı olarak, emek ya da geçim standardına uygun olarak emekçi halk arasında dağıtılacak."⁽²³⁾

Lenin'in taktik uyarlanabilirlik yeteneği kendisini en iyi Toprak Reformu Kararnamesi'nde gösterir. Lenin, hiçbir sıkıntı duymadan Sosyalist Devrimcilerin programını benimsemiştir. Lenin şunları yazıyor:

"Sosyalist Devrimciler ölkeden küplere bindiler, 'Bolşevikler kendi programlarını çaldığı için' yaygara koparıp bunu protesto ettiler; ama böyle yapmakla yalnızca gülinç duruma dönüşmüş oldular; programında devrimci ve halkın yararına olan her şeyin uygulamaya geçirilebilmesi için yenilgiye uğratılması ve hükümetten uzaklaştırılması gereken, gerçekten iyi bir parti!"⁽²⁴⁾

Rusya'daki halkların kendi kaderlerini tayin hakkı

Bolşevizmin programındaki kalıcı öğelerden birisi de baskı altındaki ulusların özgürlük hakkıydı. 2 (15) Kasım'da, Sovnarkom bununla ilgili olarak aşağıdaki ilkelere kapsayan bir kararname yayınladı:

1. Rusya'daki halkların eşitliği ve egemenliği.
2. Rusya'daki halkların ayrılmayı ve bağımsız bir devlet kurmayı da içine alan kendi kaderini özgürce tayin etme hakkı.

"3. Bütün ve her türden ulusal ve ulusal-dinsel ayrıcalık ve kısıtlamaların kaldırılması.

"4. Rusya içinde yaşayan ulusal azınlıkların ve etnik grupların kendilerini özgürce geliştirmeleri."⁽²⁵⁾

İşçi kontrolüne ilişkin kararname

İşçi kontrolüyle ilgili bir kararname Lenin tarafından hazırlandı ve 14 (27) Kasım günü Sovnarkom tarafından yayımlandı:

"Ulusal ekonominin plana dayalı düzenlenmesini sağlayabilmek için, ücretli işçi çalıştıran ya da evde yapılan iş esasına göre faaliyet yürüten tüm sanayi, ticari, zirai kuruluşlarda, bankacılıkta ve kooperatiflerde imalat, ürün ve hammaddelerin alım, satım ve depolanması üzerinde işçi kontrolü yürürlüğe sokulmaktadır.

"İşçi kontrolü, bir kuruluşta çalışan işçilerin tamamı tarafından, büro çalışanlarının ve teknik personelin temsilcilerinin de üyeleri arasında bulunduğu fabrika komitesi, işyeri temsilcileri konseyi, vb. organlar aracılığıyla uygulanacaktır.

"Her şehir, *gubernia* ve sanayi bölgesinde, İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyeti'nin bir organı olan, sendikaların, fabrika ve büro işçileri komitelerinin ve işçi kooperatiflerinin temsilcilerinden oluşan yerel bir işçi kontrolü konseyi oluşturulacaktır...

"İşçi kontrolü organlarının kararları işletme sahipleri için bağlayıcı nitelikte kararlardır ve bunların iptali ancak daha yüksek işçi kontrolü organlarının insiyatifıyla mümkün olabilir...

"Tüm Rusya İşçi Kontrolü Konseyi işçi kontrolü için genel planlar hazırlar, talimatnameler ve kurallar yayımlar, bölgesel işçi kontrolü konseyleri arasındaki ilişkileri düzenler ve işçi kontrolü ile ilgili tüm meselelerde en yüksek karar organı olarak faaliyet yürütür."⁽²⁶⁾

Kararname üstüne kararname

21 Kasım'da (4 Aralık) yine Lenin tarafından kaleme alınmış olan geri çağırma hakkı ile ilgili bir kararname Sovnarkom tarafından yayımlandı:

"Seçmenlerin seçilmiş temsilcileri geri çağırma hakkı kabul edilip uygulanmadığı sürece, seçime dayalı herhangi bir kurumun ya da temsilciler meclisinin bitimiyle demokratik olduğu ve halkın ira-

desini gerçekten yansıttığı düşünülemez. Gerçek demokrasinin bu temel ilkesi, hiçbir istisna olmaksızın, bütün temsilci meclisleri için geçerlidir.”⁽²⁷⁾

22 Kasım (5 Aralık) günü Sovnarkom, adli işlerle ilgili bir kararname yayınladı. Eski hakimler görevlerinden alınacak, bunların yerine ya Sovyetler, ya da halk oyu tarafından seçilecek yeni hakimler getirilecekti. Eski yasalar “ancak devrim tarafından feshedilmemiş olmaları halinde ve devrimci bilinç ve devrimci hak anlayışı ile çatışmadıkları ölçüde” geçerliliklerini koruyacaklardı. Bu ifade ayrıca yasal bir hükümlerle tamamlanıyordu; buna göre, Sovyet hükümetinin kararname ve Bolşeviklerle Sosyalist Devrimci Parti'nin asgari programı ile çelişen tüm yasalar, geçersiz sayılacaktı.

16 (29) ve 18 (31) Aralık tarihlerinde yayınlanan iki kararname evlilik ve boşanmaya ilişkin yasaları ortadan kaldırdı. Bu kararlara göre, devlet yalnızca sivil evliliği tanıyordu; evlilik dışı doğan çocuklar evlilik kurumu içinde doğan çocuklarla aynı haklara sahip olacaklardı; boşanma için eşlerden birinin talebi tek başına yeterli olacaktı. Yeni yasalar, erkekle kadın arasında tam bir eşitliğin olduğunu vurguluyordu.⁽²⁸⁾

2 Şubat 1918 tarihinde resmen yürürlüğe giren bir yasa ile, kilisenin devletten, öğrenim kurumlarının kiliseden mutlak ayrılığı karara bağlandı. Bu yasa altında her Sovyet yurttaşı kendi dinsel inancını ya da inançsızlığını ifade etmekte özgürdü; devletin işlevleriyle ilintili faaliyetlerde dinsel törenler kaldırılıyordu; okullarda dinsel eğitim yasaklanıyor, dinsel kurumlara mülk edinme hakkı tanınmıyordu.⁽²⁹⁾

Belirleyici öneme sahip konulara ilişkin olarak yayınlanan kararnamelerin yanı sıra, Lenin'in, bazı banliyölerin Bogorodsk şehrine bağlanması, Ukrayna'da sel felaketine uğramış Keremençuk Vilayeti halkının ihtiyaçlarının karşılanması için buraya 450.000 ruble (o zaman için bu büyük bir miktar değildi) tahsis edilmesi, bazı devlet memurlarının atanması ve görevden alınması gibi yerel idarelerin durumuyla ilgili sayısız çoklukta düzenlemeyle de ilgilenmiş olduğu görülür.⁽³⁰⁾

Lenin, devlet yönetimi açısından hiçbir belirleyiciliğe sahip olmayan, çok önemsiz görünen meselelere de el attı. Nitekim, Mart 1918'de Moskova postanesindeki büro memurlarının niçin böylesi-

ne uzun saatler çalışmak zorunda olduklarını soruyordu.⁽³¹⁾ Kimi zaman mülklere keyfi olarak el konulmasından duyduğu rahatsızlığı dile getiren yakınmalarda bulunuyordu. Temmuz 1918'de, ülkenin doğusunda, gökte savaş bulutları toplanmaya başladığı günlerde, Kazan ve Urallar arasında kalan bir köyde bulunan Ivanov isminde bir kişiye gönderdiği bir mektupta şunları yazıyordu: “Senin, aralarında istasyon müdürüne ait bir masa da bulunmak üzere bazı büro malzemelerine el koyduğun ileri sürülüyor. Bu malzemeleri derhal sahiplerine iade et. Konuya ilişkin açıklamanı telgrafla iletmeni bekliyorum.”

Yazık ki, tarihi belgelerde ne istasyon müdürünün masasının, ne de yolladığı iki mektupla bisikletine el koyulduğunu bildiren ve Lenin'den durumuyla ilgilenilmesini rica eden Zlobin'deki eczacının bisikletinin yazgısının ne olduğunu bulmak mümkün oldu.⁽³²⁾ O günlerde Lenin'in elinin altında son derece yetersiz bir sekreterlik hizmeti vardı; sahip olduğu haberleşme sistemi son derece ilkeldi ve Lenin yarı-bozuk durumdaki telefonundan sık sık yakınırdı.

Sovyet hükümeti ayakta kalma mücadelesi veriyor

Yoğun yasama faaliyeti, yeni rejimin ayakta kalma mücadelesinin ürünüydü. Barış ve toprak sorununa ilişkin olarak yayınlanan kararnamelerin yeni hükümete bir kitle desteği kazandırdığına kuşku yok. Bununla birlikte, askerlerin kılıçlarının yasaları düzenleyenlerin kalemlerine eşlik etmesi bir zorunluluktur; yeni rejimin yazgısı, günler, haftalar, aylar ve hatta yıllar boyunca bir denge durumunda asılı kaldı.

İktidara el konulan günü izleyen hafta içinde, Bolşevikler Petrograd'taki askeri okul öğrencilerinin ayaklanmasıyla başa çıkmak, başkenti Kerenski'nin örgütlemeye çalıştığı ve İkinci Sovyetler Kongresi'nin hala toplantı halinde bulunduğu bir sırada tertiplenen askeri harekate karşı savunmak zorunda kaldılar.

26 Ekim (8 Kasım) günü, Kornilov'un sonu başarısızlıkla biten macerasına katılmış olan Üçüncü Süvari Kolordusu Komutanı General P. N. Krasnov, Kerenski'nin emriyle Petrograd'a doğru yürüyüşe geçti. Ertesi gün, emrindeki birlikler Petrograd'a 41 km. uzaklıktaki Gatçina'ya ele geçirdiler. Bir sonraki gün, sabah erken saatlerde, Krasnov başkente 23 km. mesafedeki Çarskoe Selo'ya yürüdü.

30 Ekim'de (12 Kasım) Krasnov'a bağlı Kazaklar, şehir sınırla-

rının hemen dışındaki Pulkovo Tepeleri'nde, Bolşeviklerin önderliğindeki denizcilerin güçlü direnişiyile karşılaştılar. Bolşevikler iç savaşta ilk askeri zaferlerini burada kazandılar ve Krasnov Gatçina'ya geri çekilmek zorunda kaldı.

2 (15) Kasım'da Bolşevik askeri birlikler Gatçina'yı fethettiler. Krasnov tutuklandı ve askeri muhafızların eşliğinde Smolni'ye getirildi. Bu aşamada, devrim hala yumuşak bir devrim niteliğindedi. Hükümete karşı silaha sarılmayacağı konusunda söz veren Krasnov, tutuklandıktan kısa bir süre sonra serbest bırakıldı. (Krasnov verdiği sözü tutmadı; Don bölgesine geçti ve ilkbahar aylarında Kazak Beyaz Ordu hareketinin komutanı durumuna geldi.)

Petrograd'taki askeri zafer güvence altına alınmış olmasına karşın, Bolşevik yönetim hala Rusya'nın küçük bir bölgesiyle sınırlıydı. Moskova'da iktidarı ele geçirmek çok daha güçlü. 25 Ekim'de Petrograd'ta kazanılan Bolşevik zaferden sonra, Moskova'da iktidarı ele geçirmek ancak aradan sekiz gün geçtikten sonra ve çok kanlı çarpışmalarla mümkün oldu. Ekim'den önce, çeşitli nedenlerden ötürü, Moskova'nın Bolşeviklere kazanılması Petrograd için olduğundan çok daha güçlü. Moskova cepheden yalıtılmış durumdaydı; Petrograd'ın isyancı askerlerine ve bahriyelilerine sahip değildi ve şehirdeki yiyecek kıtlığı çok daha düşük düzeydeydi. Moskova proletaryası, Petrograd'taki muazzam büyüklükteki işletmelerle karşılaştırıldığında çok küçük kalan fabrikalar arasında bölünmüş durumdaydı.⁽³⁵⁾ Bolşevizmin kitlesel bir işçi partisi durumuna geldiği yıllarda (1912-1914), Moskova Petrograd'ın çok gerisinde kalmıştı. Ekim 1917'de bile, Petrograd işçileri arasında hemen hiçbir varlığa sahip olmayan Sosyalist Devrimciler. Moskova işçileri arasında geniş bir desteğe sahip bulunuyorlardı.

Lenin ve Troçki'nin de aralarında bulunduğu en parlak Bolşevik liderler Petrograd'taydılar. Moskova'daki Bolşevik liderlik (Petrograd'ta olduğu gibi) ikiye bölünmüş durumdaydı. Nogin ile Rikov tereddüte düşüp bocalarken, Buharin, Lenin ve Troçki'nin hattını izledi. Moskova'da Devrimci Askeri Komite'nin kuruluşu ancak 25 Ekim gibi çok geç bir tarihte mümkün oldu; Komite, başlangıçta 4 Bolşevik, 2 Menşevik ve 1 Birleşik Enternasyonalist üyeden oluşuyordu. Menşevikler, Devrimci Askeri Komite'ye bu komitenin çalışmalarını engellemek amacıyla katılmış olduklarını açıkça söylüyorlardı (ve çok geçmeden komiteden çekildiler). Askeri garnizonun temsilcilerinin

bir konferansı ancak 26 Ekim'de (8 Kasım) toplanabildi. Duraksama ve vakit kaybı Moskova proletaryasına çok pahalıya mal oldu. Petrograd'taki ayaklanma sırasında yalnızca beş kişi ölmüşken, ilkel bir başkent olan Moskova'daki mücadele sırasında yüzlerce asker ve işçi yaşamını yitirdi.

Moskova, orta ve kuzey Rusya'da Bolşeviklerin iktidara el koynunun güçlü ve şiddetli bir direnişle karşılaştığı yegane yer oldu. Diğer yerlerde, iktidarın Sovyetlere geçmesi, sanayi işçilerinin nüfus içindeki oranı, yerel garnizon içindeki ruh hali, yerel Bolşevik Parti örgütünün gücü gibi faktörlere bağlı olarak değişik bir seyir izledi.

Merkez sanayi bölgesinde ve Urallar'da, Petrograd'taki Ekim Ayaklanması'ndan sonra Bolşevikler iktidarı kısa süre içinde ve kolayca ele geçirdiler. Nitekim, "Rusya'nın Manchesteri" olarak anılan Ivanovo-Voznesensk'te Bolşevikler amaçlarına "en sancısız yoldan... bir tek mermi atmadan ve bir damla kan dökmeden" ulaştılar. Petrograd'taki darbenin haberi, şehrin belediye meclisindeki bir toplantıda coşkulu bir biçimde duyuruldu ve şehirde devrimci bir konsey kuruldu.⁽³⁶⁾

Çeliabinsk, Ekaterinburg ve diğer şehirlerde, Bolşevikler iktidarı hemen hiçbir direnişle karşılaşmadan aldılar.⁽³⁵⁾ Nijni-Novgorod, Samara ve Saratov gibi orta ve aşağı Volga şehirlerinin yanısıra Trans-Sibirya demiryolu boyunca sıralanan şehirlerde (Krasnoyarsk, Irkutsk) "Ekim günleri... kısa bir çatışma biçiminde yaşandı."⁽³⁶⁾ Kuzey-batıda, Beyaz Rusya'da, askerler Bolşeviklere tam destek verdiler ve iktidarın transferi buralarda gerçekten çok yumuşak bir biçimde gerçekleşti.

Penza ve Simbirsk gibi sanayileşmemiş taşra merkezlerinde Bolşevik rejimin kesin bir şekilde kurulması, ağır işleyen bir süreç içinde gerçekleşti ve ancak Aralık ayı içinde tamamlandı.

Ukrayna'nın Rus halkının oldukça geniş olduğu ve Ukrayna milliyetçiliğinin pek kökleşmediği sanayileşmemiş doğu ve güneydoğu bölgelerinde Bolşevikler iktidara kolayca el koydular. 31 Kasım'da (7 Aralık), Ukrayna'nın doğusundaki en büyük şehir olan Kharkov'daki Sovyet, Tüm Ukrayna Sovyetleri Kongresi'nin iktidar kaynağı olmasını talep eden bir karar aldı. Kiev'in başkent olduğu, sanayi proletaryası ile Bolşevik örgütün görece zayıf ve milliyetçiliğin güçlü durumda bulunduğu Ukrayna'nın batı yakasında, iktidar küçük burjuva nitelikteki Rada'nın elinde kaldı.

8 (21)-18 (31) Ocak 1918'de toplanan Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde Bolşevikler Rusya Federe Sovyet Cumhuriyeti (RSFSR)'nin kuruluşunu ilan ettiklerinde, gerçekte eski imparatorluğun yalnızca bir bölümünün, ama esaslı bir bölümünün kontrolünü ellerinde tutuyorlardı. İki başkentte, Avrupa Rusyası'nın orta ve kuzey bölümünde ve -daha istikrarsız bir şekilde- Sibirya ve Orta Asya'da birkaç şehirde duruma hakim durumdaydılar.

Batıda, Merkez Güçler'e bağlı ordular Dinyester'den Riga Körfezi'nin ötesine kadar uzanan geniş bir alanı işgal etmişlerdi. Daha kuzeyde, Finlandiya'da, bir burjuva hükümet Bolşeviklerden yardım alan Sosyal Demokratların isyanına karşı kanlı bir iç savaş yürütüyordu. Güneyde, Kafkasya ve Trans-Volga bölgelerinin henüz kurulmuş milliyetçi burjuva hükümeti, Bolşevik iktidarın bölgedeki uzantısına karşı çeşitli düzeylerde başarıya ulaştığı bir savaş veriyordu. Güneydoğuda, Kornilov, Kaledin, Alekseev ve Denikin komutasındaki birinci Beyaz Muhafızlar, Don havzasında harekete geçtiler; Orenburg Kazakları ise Ataman Dutov'un liderliğinde ayağa kalktılar.

Sabotajlara karşı mücadele

Bolşevikler bir yandan General Krasnov'un Petrograd üzerine yürümesinin oluşturduğu dış tehditle baş etmek, diğer taraftan ise başkent içinde en az bunun kadar tehlikeli bir diğer tehditle -sabotajla- mücadele etmek zorundaydılar. 27 Ekim (9 Kasım) günü Petrograd'taki tüm devlet memurlarına grev çağrısında bulunuldu; devlet dairelerindeki memur ve katiplerin hemen hepsi bu çağrıya uydu.

Tarım, Çalışma, Postane ve Telgraf, Yiyecek, Maliye ve Dışişleri Bakanlıkları çalışanları greve çıktılar. Bunları öğretmenler izledi. 15 (28) Aralık gününe gelindiğinde Petrograd'ta 30.000'den fazla öğretmen grevdeydi. Halk kütüphaneleri ve Halkevleri'nde çalışan işçilerle sayıları 5.000'i bulan banka memurları da bunlara katıldılar. Bu grevler yeni yöneticileri çok ciddi açmazlara düşürdü.

Telgraf ve telefon memurları da iş durdurdular. Telgraf, Rusya'nın en uzak bölgeleriyle haberleşmede en pratik araçtı. Bu memurlar Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin etkisi altındaydılar. Telgraf memurlarının çoğu davetsiz misafir olarak gördükleri Bolşevikler için çalışmayı reddetti; böylece, telgraf cihazlarını kullanarak ülkeyi Lenin'in barış ve toprak konularında yayınladığı kararnamelelerden haberdar etmeye çalışma işi bir grup Kronştadlı bahriyelilere düştü. Bah-

riyeliler kısa bir süre sonra bu görevi yerine getiremeyeceklerini anladılar: Cihazların ve enerji bataryalarının bazıları sabotaj sonucu kullanılamaz hale getirilmişti.

Bolşevikler büyük bir pankart hazırlayıp bunu telgrafhanenin önüne asarak olanları anlattılar ve yardım talebinde bulundular. Sonradan, fabrikalardan gelen öfkeli Bolşevik sempatanlar telgraf memurlarıyla konuşmaya, tehdit ederek onları işe dönmeye ikna etmeye çalıştılar; memurlardan bazıları işbaşı yapmaya razı oldu.⁽³⁷⁾

Telefon dairelerinde de benzer güçlüklerle karşılaşıldı. John Reed'e göre, 'Smolni ile irtibat kesilmişti, Duma ve Selamet Komitesi bütün *yunker* okullarıyla ve Çarskee'deki Kerenski ile sürekli bağlantı içindeydi.'⁽³⁸⁾ Bolşevikler telefon sistemini işletmekte zorlanıyorlardı:

"Elde bulunan eğitilmiş telefon operatörlerinin sayısı yalnızca altıydı. Gönüllülere çağrıda bulunuldu; yüz kadar bahriyeli, asker ve işçi çağrıya karşılık verdi. Altı genç kız aceleyle bir oraya bir buraya koşturuyor, emirler veriyor, çalışanlara yardımcı oluyor, bağırıyordu... Böylece, cızırtılı da olsa, kesintiler de olsa, telefonlar işlemeye, hatlarda sesler işitmeye başlandı. Yapılması gereken ilk şey Smolni'deki kışla ve fabrikalarla bağlantı kurmak, Duma ve *yunker* okullarıyla telefon irtibatını kesmekti."⁽³⁹⁾

Bolşevik idareyi sabotaj tehditiyle yüz yüze bırakan bir diğer işçi grubu, sayısı bir milyonu bulan demiryolu işçileri idi. Demiryolu çalışanlarının toplumsal kompozisyonu karmaşık ve hiyerarşik bir yapıdaydı. Hiyerarşinin en üst kademesinde, demiryolu ağının idare merkezinde çalışan kamu hizmetleri personeli ile özel şirketlerin sahipleri ve yöneticileri bulunuyordu. Bunları, mühendisler, planlamacılar, istatistik uzmanları ve ikincil dereceden büro işçileri izliyordu. Bu iki grup, birlikte, tüm demiryolu çalışanlarının yüzde 16, 17 kadarnı oluşturuyordu.⁽⁴⁰⁾

Demiryolu sendikasını çekip çeviren grup Vikzel'di. Bunun sosyal kompozisyonu şu şekildeydi: en üst kademedeki 12 idari personel, 10 mühendis ve teknisyen, 3 hukukçu, 2 doktor, 3 büro işçisi, 2 makinist, 8 yazı işleri çalışanı.

Vikzel'in desteği esas olarak demiryolu çalışanlarının orta ve yüksek katmanlarından geldi; bunlar iki ilımlı sosyalist partinin, Sos-

yalist Devrimciler Partisi ile Menşeviklerin etkisi altındaydılar. Bolşevikler önemsiz bir azınlık oluşturuyorlardı. Üyeler arasında 2 Bolşevik, 14 Sosyalist Devrimci, 7 Menşevik, 3 sosyalist-popülist ve çoğu Kadetleri destekleyen 11 parti üyesi olmayan temsilci vardı.^{(41)*}

Kornilov darbesinin ezilmesinde merkezi bir rol oynamış olan demiryolu çalışanları, şimdi, yani Ekim Ayaklanması'ndan sonra Bolşeviklere yönelik bir ultimatom yayınlıyorlardı: Bolşeviklerin Sosyalist Devrimciler ve Menşeviklerle birlikte aynı koalisyonda yer almamaları halinde, Vikzel sonuçları gerçekten çok yıkıcı olabilecek genel bir grev gerçekleştirecekti (bunu aşağıdaki bölümlerde göreceğiz).

Petrograd'taki kamu çalışanlarının grevi başladıktan ancak 78 gün sonra (13 (26) Ocak 1918'de) sona erdi. Moskova'daki 16.000 belediye çalışanın grevi ise dört ay sürecekti.

Kızıl terörün başlangıcı

Bolşeviklerin 26 Ekim (8 Kasım) günü, koşullu olarak Kışlık Saray'dan serbest bıraktıkları askeri öğrenciler sözlerinde durmadılar ve serbest bırakıldıktan yalnızca iki gün sonra bir ayaklanma girişiminde bulundular. Benzer şekilde, General Krasnov'a karşı gösterilen yumuşak tavrın sonucu da ihanet oldu.

Lenin 5 (18) Kasım'da şunları yazıyor:

"Terörizme başvurmakla suçlanıyoruz; oysa teröre başvurmadık ve silâhsız insanları giyotinle idam eden Fransız devrimcilerinin aksine teröre başvurmayacağımızı umuyorum. Buna başvurmayacağımızı ümit ediyorum, çünkü saflarımızın yeterince güçlü olduğuna inanıyorum. Tutukladığımız her insana, sabotaj eylemlerine girişmeyeceğine dair bize yazılı bir söz vermesi halinde kendisini serbest bırakacağımızı söyledik. Elimizde bu tür yazılı teminatlar var."⁽⁴³⁾

(*) Demiryolu çalışanları arasında Bolşevikleri destekleyen en önemli grup, atölyelerde ve tren istasyonlarında çalışan -ve demiryolu çalışanlarının yüzde 35'ini oluşturan- işçilerdi, fakat, bunlar Tüm Rusya Sendikası'ndan ayrılma kararı almışlar ve metal işçileriyle doğramacıların daha radikal sendikalarına katılmışlardı.

Victor Serge, *Rus Devrimi'nin Bir Yılı* adlı kitabında Moskova'daki olayları anlatır:

"Beyazlar 2 [15] Kasım günü öğleden sonra 4'te teslim oldular. 'Halk Güvenliği Komitesi dağıtıyor. Beyaz Muhafız silahlarını teslim ediyor ve dağıtıyor. Subaylar, rütbeli olduklarının anlaşılması için beylik tabancalarını taşıyabilirler. Askeri akademilerde, eğitim açısından gerekli olması halinde, yalnızca bu tür silahlar muhafaza edilebilir... DAK [Devrimci Askeri Komite] herkesin özgürlüğünü ve dokunulmazlığını garanti eder...' Bu tür cümlecikler Kızılılarla Beyazlar arasında imzalanan ateşkes anlaşmalarında sık sık geçiyordu. Karşı devrimin savaşçı güçleri, örneklerine tanık olduğumuz gibi- zafere ulaşmaları durumunda Kızılılara en ufak bir acıma göstermeyecek olan Kremlin'in kasapları *serbest bıraktılar.*"

Serge şu yorumlarda bulunuyor:

"Ne budalaca hoşgörü! Bu Yunkerler, bu subaylar, bu öğrenciler, bu karşı devrimci sosyalistler Rusya'nın dört bir yanına dağıldılar ve buldukları yerlerde iç savaşı örgütlediler. Devrim bunların karşısına yine çıkacaktı, İyaroslav'da, Don'da, Kazan'da, Kırım'da, Sibirya'da ve merkeze daha yakın her komploda."⁽⁴⁴⁾

Bunlar devrimci iyiniyet ve saflığın ilk günleriydi. Ne var ki, Lenin bir pasifist değildi. Ekim Ayaklanması'nı izleyen sabah, Lenin'in yokluğunda ve Kamenev'in girişimiyle ölüm cezası kaldırıldı. Lenin yapılan bu ilk yasal düzenlemeyi öğrendiğinde çok sinirlendi: "İdam mangaları olmadan devrim yapmak mümkün olabilir mi? Silahlarınızı yere indirerek bütün düşmanlarınızla baş edebileceğinizi mi sanıyorsunuz? Baskı kurmak konusunda başka araçlara mı sahiptiniz? Tutuklayıp cezaevine koymak mı baskı yaratacak? Hayır, her iki tarafın da zafere ulaşacağını umduğu bir iç savaşta cezaevine girmenin hiç bir caydırıcılığı olamaz."

Yapılanın 'bir hata, bağışlanmaz bir zayıflık, pasifist bir yanıt' olduğunu söyleyen Lenin öfkeyle şunu soruyordu: "Devrimci teröre hiç başvurulmadan zafere ulaşacağımıza gerçekten inanıyor musunuz?"⁽⁴⁵⁾

Birinci Sovyetler Kongresi'nde (Temmuz 1918) aynı bakış açısını yineledi: "İkiyüzlü duruma düşmek istemeyen bir devrimci ölüm cezasını reddettiğini söyleyemez. Bugüne kadar idam cezasının verilmemesi bir tek devrim ya da iç savaş yaşanmamıştır."⁽⁴⁶⁾

Sovnarkom, karşı devrime karşı mücadelenin örgütlenmesi amacıyla, 7 (20) Aralık 1917'de Çeka'yı (Tüm Rusya Karşı Devrim ve Sabotajla Mücadele İçin Olağanüstü Komisyon) kurdu. Başlangıçta az sayıda personele ve çok sınırlı kaynaklara sahip olan Çeka'nın onayladığı birkaç ölüm cezasının hepsi adi suçlulara yönelikti. 1918'de Çeka üyesi olan M. I. Latsis, kuruluşunu izleyen ilk altı aylık dönem boyunca Çeka'nın 22 kişiyi idam etmiş olduğunu söyler.⁽⁴⁷⁾

Rusya'daki devrimci terör, kendisinden önce gelen büyük Fransız Devrimi'nde olduğu gibi, dış istilaya ve devrime yönelik muazzam tehditlere karşı gösterilmiş bir tepki idi. 2 Eylül 1793'teki Paris terörü, Brunswick Dükü'nün dış saldırı tehditinde bulunmasından ve devrimin acımasızca ezileceği yolunda gözdağı vermesinden sonra yaşanmıştı.

Çekoslovak askerlerin Haziran 1918'de Kızıl Ordu'ya karşı kazandığı başarılarla başlayan dış saldırı Sovyet Cumhuriyeti'ne yönelik en büyük tehditti. 20 Haziran'da, ünlü Bolşevik söylevci Volodarski karşı devrimcilerin giriştiği bir suikast sonucu öldürüldü. 30 Ağustos'ta Lenin'e karşı bir suikast girişiminde bulunuldu. Ciddi biçimde yaralanan Lenin birkaç gün boyunca ölüm tehlikesiyle pençeleşti. Bir diğer Bolşevik lider, Petrograd Çeka Başkanı Uritski katledildi. Kızıl terörün giriştiği misilleme çok şiddetli oldu. 2 Eylül'de 500 savaş esiri kurşuna dizildi. Eylül 1917 ile Haziran 1918 arasında Çeka yalnızca 22 kişinin idamına karar vermişken, 1918 yılının ikinci yarısında 6.000'in üzerinde kişi kurşuna dizildi.⁽⁴⁸⁾ E.H. Carr, 1918 yılı Eylül ayının, "o zamana kadar tek tük görülen ve örgütsüz bir biçimde gerçekleşen terörün bilinçli bir siyaset aracı haline gelmesi anlamında bir dönüm noktası'na işaret ettiğini" belirtir.⁽⁴⁹⁾

Bununla birlikte, Beyaz terörle karşılaştırıldığında, Kızıl terör hayli sınırlı düzeydeydi. Nitekim, yalnızca Finlandiya'da, Nisan 1918'de sayısı 10.000 ile 20.000 arasında olduğu tahmin edilen işçi, karşı devrimciler tarafından katledildi.⁽⁵⁰⁾ Lenin, çok haklı olarak, 5 Aralık 1919 tarihli Yedinci Sovyetler Kongresi'nde şunları söylüyordu:

"Anlaşma Devletleri'nin terörü, dünya kapitalizminin işçileri ve

köylüleri boğazlayan, ülkelerinin özgürlüğü için mücadele eden bu insanları ağıttan ölmeye mahkum eden sınırsız terörü, bizi teröre başvurmak zorunda bıraktı."⁽⁵¹⁾

İç savaş sırasında Çeka'nın ve Kızıl terörün boyutlarını abartmamak gerekir. Şu olay buna işaret eder: Lenin'in şoförü S. K. Gil'in anlattığına göre, 19 Ocak 1919 günü, Lenin kızkardeşi Maria ile şoförü Gil'in kullandığı araç içinde yolda ilerlemektedir. Araç karlar arasında ağır ağır ilerlerken 'Dur!' diye bağırıldığını işitirler. Gil hızını artırarak ilerlemeye devam eder. Birkaç apartman bloğu ötede yol üzerinde silahlı bir grup insan önlerine çıkar ve 'Dur!' diye bağırır. Bu grubun bir devriye olmadığını anlayan Gil aracı grubun üzerine doğru sürer. Adamlardan biri, 'Dur yoksa ateş edeceğiz' diye bağırır. Gil hızla oradan uzaklaşmak için gaza basmak ister, ama Lenin aracı durdurmasını ister.

"Durun! Aracı durdurun!" diye bağırır adamlar.

Lenin kapıyı açar "Sorun nedir?" diye sorar.

"Çenenin kapa ve arabadan çık" diye karşılık verir adamlardan biri.

Birisi Lenin'i kolundan kavrar ve çekerek dışarı çıkarır. Lenin üzerinde fotoğrafının da bulunduğu kimlik kartını gösterir ve "Ne oluyor yoldaşlar? Siz kimsiniz?" diye sorar.

Adamlardan biri Lenin'in ceket ceplerini karıştırır ve para cüzdanı ile Browning marka küçük tabancasını alır. Maria, "Hangi hakla onun ceplerini karıştırıyorsunuz? Bu karşınızda duran insan Yoldaş Lenin. Belgelerinizi gösterin!" diye bağırır.

Birisi, "Bizim resmi kağıtlara ihtiyacımız yok. İstedığımız her şeyi yaparız." diye karşılık verir. Direksiyon başında kalmış olan ve belinde silahı ateş etmeye hazır halde duran Gil, silahını kullanmaya cesaret edemez.

Soyguncular bu kez Gil'den dışarı çıkmasını isterler. Gil araçtan çıkar çıkmaz arabaya binen adamlar hızla oradan uzaklaşırlar.

Skolniki Sovyeti binası yakındadır. Kremlin'e telefon edip kendilerine bir araba yollanmasını istemek üzere binaya yönelirler. Ancak kapıdaki nöbetçi içeri girmelerine izin vermez. Lenin'den kimliğini göstermesini ister.

Lenin, "Ben Lenin'im; bunu sana kanıtlayamam çünkü az önce kimlik kartımı soygunculara kaptırdım" der.

Nöbetçi şüpheyle onlara bakar. Gil kendi kimliğini gösterir ve üçü birden binaya girerler. İçeride kimseyi bulamazlar. Küçük bir odada, uyuyan telefon memurunu uyandırır ve Kremlin'e telefon ederler. Ve Kremlin kendilerine yeni bir araç gönderir.⁽⁵²⁾

Kitlelerin insiyatifine güvenmek

Lenin ve Bolşevik liderler kendi eylemlerinin yeni bir tarihsel dönemi biçimlendiren kitlelerin eylemleriyle tam bir uyum ve içiçelik içinde olduğunu biliyorlardı ve karşı devrime karşı öz savunma görevinin yerine getirilmesine eşlik eden olağanüstü bir yasama faaliyeti, etkili bir silahlı gücün yaratılması ve mutlak bir kaos ortamının göbeğinde devrimci terör etkinliğinin örgütlenmesi bu sayede mümkün olabildi.

"Proleter örgütlenmenin mucizelerini gerçekleştirmek zorunluluktur." Lenin'in bu yaklaşımı, Hükümet'in, partinin ve proletaryanın faaliyetlerindeki merkezi öge idi. Kitlelerin insiyatifi en önemli faktördü. Lenin şunları yazıyor:

"Bugünün en önemli değilse bile önemli görevlerinden biri, işçilerin ve genel olarak çalışan ve sömürülen tüm halkın bu bağımsız insiyatifini yaratıcı *örgütsel çalışma* içinde mümkün olduğu kadar geniş ölçüde geliştirmektir... Halk büyük bir yeteneğe sahiptir. Bu yetenek yalnızca bastırılmış durumdadır. Kendisini ortaya koyması için ona fırsat vermek gerekir. Halkın desteği ile Rusya'yı ve sosyalizm davasını kurtaracak olan *yalnız ve yalnızca budur.*"⁽⁵³⁾

Lenin, Ekim Devrimi'ni izleyen gün, İkinci Sovyetler Kongresi'nde, "Bize rehberlik eden şey deneyim olmalıdır; kitlelerin yaratıcı yeteneğine tam bir özgürlük tanımamız" diyordu.⁽⁵⁴⁾ "Sıradan insanların yaratıcı aktivitesi yeni toplumsal yaşamın temel ögesidir... Canlı, yaratıcı sosyalizm kitlelerin kendi ürünüdür".⁽⁵⁵⁾ Kesinlikle hata yapmaktan korkmamak gerekirdi. Kitlelerin hataları kendi içinde bir yaratıcılığa sahipti: 'Bırakın hata da yapılsın, bunlar yeni bir yaşam tarzını yaratan, yeni bir sınıfın hataları olacaktır... Ekonomik yaşamın örgütlenmesi konusunda kesin ve hazır bir plan yoktur ve olmaz. Hiç kimse böyle bir plan sunamaz. Bu, aşağıdan, kitleler tarafın-

dan ve onların kendi deneyimleriyle yapılabilir."⁽⁵⁶⁾ Lenin, 11 (24) Ocak 1918'deki Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde şunları söylüyordu:

"Yeni bir toplumun inşası pek çok güçlük, özveri ve hata içerecektir; bu, yeni, tarihte eşi görülmemiş olan bir şeydir ve kitaplardan öğrenilemez. Belirtmeye gerek yok ki, bu, şimdiye kadar tarihte görülmüş olan en büyük ve en güç geçiştir."⁽⁵⁷⁾

"...Sosyalizm... emekçi halkın çoğunluğunu kendi yeteneklerini ortaya koyabilecekleri, kapasitelerini geliştirebilecekleri, kapitalizmin ezdiği, baskı altına aldığı ve boğazladığı binlerce ve milyonlarca insanın sayısız yeteneğini sergileyebilecekleri bir çalışma alanına doğru çekerek, ilk kez onu gerçekten *geniş* ve gerçekten *kitlesel* bir temele dayandırma olanağını sunuyor."⁽⁵⁸⁾

Lenin, her şeyden önce, işçi devletinin gücünün, proletaryanın gücünde yattığını açıkça belirtti. "Biz, bir devletin, halk siyasi olarak bilinçli olduğu zaman güçlü olduğunu düşünüyoruz. Devlet, halk her şeyi bildiği, her şey hakkında bir fikre sahip olabildiği ve her şeyi bilinçli olarak yaptığı zaman güçlüdür." Bunlar, Lenin'in İkinci Sovyetler Kongresi'nde Barışa İlişkin Kararname ile ilgili müzakereleri özetlerken söylediği sözlerdi.

Liderlerle işçi kitleleri arasındaki yakın ilişki

Kitlelerle liderlik arasındaki yakın ilişki John Reed tarafından anlatılan bir sahnede net bir biçimde dile gelir. Troçki, mücadelenin gelişim süreci ile ilgili olarak Petrograd Sovyeti'ne şu bilgileri verir:

"Oleg, Aurora, ve Respublika kruvazörleri Neva'da demirlemiş durumda; gemilerin toplan şehrin giriş yollarına doğru yöneltilmiş bulunuyor..."

"Kalın bir ses 'Sen niye orada, Kızıl Muhafızlar'la birlikte değilsin?' diye bağırdı.

"Şimdi oraya gidiyorum!" diye karşılık veren Troçki kürsüden ayrıldı."⁽⁵⁹⁾

Liderlerin kitlelerin duygularına katılma zorunluluğuna işaret eden bir başka sahne ise şöyledir: Savaş ve Donanma Birleşik Halk

Komiseri V. A. Antonov-Ovsenko, 28 Ekim (10 Kasım) 1917'de devrimci cepheye gitmek ve orada teftişlerde bulunmak için bir araca ihtiyaç duyar.

"Antonov yolun ortasında durdu ve el işareti yaparak bir askerin sürdüğü motorlu bir aracı durdurdu.

"Aracı ben istiyorum" dedi Antonov.

Asker, "Onu alamazsın" diye yanıtladı.

"Sen benim kim olduğumu biliyor musun?" diye soran Antonov, cebinden Rus Cumhuriyeti'nin tüm ordularının Başkomutanlığı'na atandığını ve herkesin onun emirlerine itaat etmesi gerektiğini gösteren resmi bir belgeyi çıkarıp askere gösterdi.

"Şeytan mısın değil misin beni ilgilendirmiyor" dedi asker öfkeyle.

"Bu araç Birinci Makinalı Tüfek Alayı'na ait, onunla cephanelik taşıyoruz ve onu bizden alamazsın".⁽⁶⁰⁾

2

İktidarın pekiştirilmesi

29 Ekim (11 Kasım) tarihli Sovyetler Kongresi'nde, Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin çoğunluğu elde bulundurdıkları Tüm Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası Tüm Rusya yönetim kurulu (Vikzhel)'nin temsilcisi, Bolşeviklerin iktidara el koymuş olmalarına karşı çıktıklarını bildirdi; tüm sosyalist partilerin katılımıyla oluşacak bir hükümet kurulmasını istedi; Vikzhel'in demiryollarında kontrolü kendi elinde tutma isteğinde olduğunu söyleyerek, bir koalisyon hükümeti kurulmadığı takdirde ülke genelinde genel grev çağrısı yapma tehditinde bulundu.

Bu kritik anda, kendi partisinden lider konumundaki yoldaşları Lenin'in karşısında yer aldılar; Bolşeviklerin iktidarı tüm sosyalist partileri içine alan bir koalisyon hükümetine devretmesi gerektiğini söylediler. Ekim Ayaklanması'ndan önce Bolşevizmin sağ kanadını oluşturan liderler (Zinovyev, Kamenev, Rikov, Nogin, Lunaçarski) ayaklanmanın vaktinden önce girişilmiş bir ayaklanma olacağını ve yenilgiyle sonuçlanacağını ileri sürmüşlerdi. Ayaklanmanın zafere ulaşmasından sonra, bu kez, Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerle birlikte oluşturulacak bir koalisyona katılmamaları halinde Bolşeviklerin iktidarda kalamayacaklarını öne sürdüler.

Sağ Bolşeviklerin ısrarları üzerine, ayaklanmadan hemen sonra bu partilerle müzakerelere başlandı. Ekim Ayaklanması'nın iktidardan devirdiği partiler yeni kurulacak hükümette çoğunluğun kendilerinde olmasını talep ettiler ve Ekim 'macerası'nın sorumlusu olarak gördükleri Lenin ve Troçki'nin iktidardan dışlanmasını istediler. Bu koşullar, Bolşevikler açısından Ekim Ayaklanması'nın hükümsüz

olduğunu ilan etmek, ayaklanmanın itici gücü ve örgütleyicisi olanları dışlamak anlamına geliyordu.

Lenin, Bolşeviklerin net bir çoğunluğa sahip olmaları, Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin Sovyet devletini, başş kararnamesini, toprak kararnamesini tanımaları koşuluyla bu iki partiyle görüşmeler yapılmasına karşı çıkmadı. Bu görüşmelerden hiçbir şey çıkmayacağından emindi ve bir koalisyon hükümeti kurmanın uygun bir seçenek olduğu yolunda yanlılara sahip olanlar için bunun iyi bir ders olacağını düşünüyordu.

Bolşevik Merkez Komitesi'nin Lenin ve Troçki'nin bulunmadığı bir toplantısında, 'hükümetin üzerine dayandığı temel genişletilmesi gerektiği ve hükümetin kompozisyonunda kimi değişikliklerin yapılmasının mümkün olduğu' fikri benimsendi.

Vikzhel'in Lenin ve Troçki'nin hükümetten uzaklaştırılması talebi de dahil olmak üzere öne sürdüğü ültimatoma kabul edilip edilmemesi sorunu oylamaya sunuldu. Dört kişi ültimatoma kabul edilmesi yolunda oy kullandı; bunlar Kamenev, Milyutin, Rikov ve Sokolnikov idi. Yedi kişi ise aleyhte oy kullandı: Yoffe, Djerzinski, Vinter, A. Kollontay, Ia. Sverdlov, A. Bubnov ve M. Uritski.⁽¹⁾ Bundan sonra, komite, Vikzhel tarafından toplanan bir konferansa katılmak üzere bir delegasyon seçti; dikkat çekici olan, bu üç kişilik delegasyonun üç üyesinin de sağ Bolşevik üyeler olmasıydı: Kamenev, Sokolnikov ve Riyazanov.

1 (14) Kasım günü, müzakerelere katılan Bolşevik temsilci, Merkez Komitesi'nin, Petrograd Komitesi'nin ve askeri örgüt temsilcileri ile sendikalardan temsilcilerin katıldıkları bir konferansta görüşmelerin devam ettiğini bildirdi. Kamenev, Menşeviklerin, Sosyalist Devrimcilerin ve Vikzhel'in Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi (TsIK)'nin (Petrograd ve Moskova belediye meclislerindeki {dumalardaki}) burjuva temsilcilerden oluşan güçlü bir grubun katılımı ile genişletilmesi talebinde bulduklarını bildirdi. Bu, yeni rejimin Sovyet karakterini tartışılır hale getiren bir talepti. Diğer koşul, yukarıda belirtildiği gibi, Lenin ve Troçki'nin hükümet üyeliğinden dışlanması idi.

Merkez Komitesi açıkça ikiye bölünmüştü. Troçki şunları söyledi: "Bu raporda açık olan bir şey var, bu da, ayaklanmada yer almamış partilerin, iktidarı, kendilerini iktidardan düşüren halkın elin-

den çalmayı istedikleridir. Eğer çoğunluk bizde olmayacaksa, bu durumda ayaklanmayı gerçekleştirmiş olmamızın bir anlamı kalmaz; eğer diğerleri çoğunluk olmamızı istemiyorlarsa, bu onların bizim programımızı istemedikleri anlamına gelir. [Hükümetin ç.n.] yüzde 75'i bizim olmalı. Lenin'in başkanlığından vazgeçemeyeceğimiz gibi onlara itiraz hakkı tanıyamayacağımız da çok açık; bu tamamen kabul edilmez bir tavidir."

Djerzinski şunu ileri sürdü: "(Müzakerelere Bolşevikleri temsilen katılan -ç.n.) Delegeleler MK önergelerine bakmamışlar. MK kesinlikle kurulacak hükümetin TsIK'ya karşı sorumlu olmasına karar verdi... Yine, Lenin ve Troçki'ye karşı çıkılmasına izin vermeyeceğimizi açıkça ifade ettik. Bunlardan hiçbiri yapılmış değil. Delegasyon için güven oylaması istiyor, bunların geri çağrılarak yerlerine yenilerinin seçilmesini öneriyorum." Uritski de sert bir çıkış yaptı ve şu değerlendirmede bulundu: "MK tüm iktidarın Sovyetlere verilmesi perspektifini kararlılıkla savundu ve bu, hükümete eklemelerin yapılması gibi bir sorunun gündemde olamayacağı anlamına geliyordu."

Uritski Dumalardan temsilci alınmasına karşı çıktı ve TsIK'da Bolşeviklerin çoğunluk olmalarının zorunlu olduğunu söyledi:

"Bunun kesin olarak sağlanması gerekir. Aynı şey bakanlıklar için de geçerlidir; burada da kesin bir çoğunluğa sahip olmalıyız... Lenin ya da Troçki'den vazgeçemeyeceğimiz çok açık, çünkü, bu, bir yerde kendi programımızdan vazgeçmemiz anlamına geliyor; diğerleri üzerinde ısrar etmemize de gerek yok."

Lenin şunları söyledi:

"Tereddütlere bir son vermenin zamanı geldi. Vikzhel'in Kaledin'lerin, Kornilov'ların safında olduğu çok açık. Tereddüte izin verilemez. İşçilerin, köylülerin ve ordunun çoğunluğu bizim yanımızda. Burada bulunanlardan hiç biri tabanı oluşturan sıradan insanların bize karşı olduğunu kanıtlayamadı; sorun, Kaledin'in ajanlarıyla taban arasında bir tercihte bulunma sorunudur. Kitlelere gitmemeliyiz ve köylere ajitatörler yollamalıyız."

Ancak, Merkez Komitesi'nin sağ kanadını oluşturanlar bir koalis-

yon hükümeti kurulması fikrinde ısrar ediyorlardı. Rikov şunları söyledi: "... Aramızda bir kopukluk var... Şayet görüşmelerden çekilsek bizi destekleyen grupları da kaybedeceğiz ve iktidarı elde tutacak durumda olmayacağız. Kamenev müzakereleri tamamen doğru bir hatta yönlendirdi."

Milyutin şu sorunu öne çıkardı: "İktidarın yalnızca bizim elimizde olmasında ısrar edecek miyiz, etmeyecek miyiz?... Eğer yaşadığımız heyecan bizim gerçekleri görmemize engel olmazsa..., uzun bir iç savaşı sürdürebilecek durumda olmadığımızı açıkça göreceğiz." Riyazanov şunları ifade etti:

"Bu müzakerelere, istemeden içine girdiğimiz konumdan kurtulmada bir çıkış yolu olabileceği düşüncesiyle katıldım. Petersburg'ta bile iktidar bizim değil, Sovyetin elinde bulunuyor ve bu durumu kabullenmek zorundayız. Eğer bu sürecin önünü tıkarsak, kendimizi tamamen ve umutsuz bir biçimde yalnızlaşmış halde bırakacağız. Hükümetin başına geçmekle ve belli isimler üstünde ısrar etmekle bir hata yaptık; bu yanlışya düşmemiş olsaydık bürokrasinin orta kesimleri bugün bizi destekler durumda olurdu... Eğer bugün bir anlaşmaya varmayı reddedersek, yanımızda ne sol Sosyalist Devrimciler, ne de başkaları olacak... bir anlaşmaya varılması kaçınılmaz."

Ateşli tartışmalardan sonra, müzakerelere devam etme ya da görüşmelerden çekilme sorunu oya sunuldu. Sonuç şu şekildedir: Müzakerelerden çekilmekten yana olanlar 4, görüşmelerin sürdürülmesinden yana olanlar 10. Uzlaşmaya yanaşmayan Lenin, Troçki ve Sverdlov azınlıkta kaldı⁽²⁾ ve Bolşevik delegeler bir koalisyon hükümeti kurulmasına yönelik çabalarını sürdürdüler.

Genişletilmiş Merkez Komitesi'ndeki bu tartışmanın yaşandığı gün, aynı konu partinin Petersburg Komitesi'nde de görüşüldü. Lenin; burada da geri adım atmadı:

"Şimdi, iktidarda olduğumuz bir anda, bir bölünmeyle yüz yüze bulunuyoruz. Zinovyev ile Kamenev [ülkenin bütününde] iktidarı ele geçirmeyeceğimizi söylüyorlar. Bunu sakın sakın dinleyecek durumda değilim. Bunu bir ihanet olarak görüyorum... Zinovyev, bizim Sovyet iktidarı olmadığımızı söyledi. Ne yaparsınız ki

bizler yalnızca Bolşevikleriz ve Sosyalist Devrimcilerle Menşeviklerin ayrılmasıyla tek başına kalmış durumdayız gibisinden şeyler söylüyor. İyi ama bunun sorumlusu biz değil ki. Biz Sovyetler Kongresi tarafından seçildik...

"Uzlaşma meselesine gelince; bunu ciddiye bile alamam. Troçki birleşmenin imkansız olduğunu uzun zaman önce söyledi. Troçki nasıl bir durumla karşı karşıya olduğumuzu görüyor ve o yüzden bu yana kendisinden daha iyi bir Bolşevik görülmedi.

"Onlar [Zinovyev, Kamenev ve yandaşları] iktidarı tek başımıza elde tutamayacağımızı, vs. söylüyorlar. Ama biz yalnız değiliz ki. Bütün Avrupa önümüzde. Başlangıç adımını biz almamız."

Lenin, günün sloganının 'Uzlaşma değil, bütüncül bir Bolşevik hükümet' olduğunu söyledi. Tehditte bulunmakta tereddüt göstermedi ve ciddi ciddi gerekirse 'bahriyelilerin yardımını çağırarak' tan söz etti: "Eğer çoğunluk sizden yanaysa Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi'nde iktidarı elinize alın ve bildiğiniz yolda yürüyün. Ama bu durumda bizim de bahriyelilere gideceğimizi bilin."

Lenin'in görüşlerine karşı çıkan Lunaçarski, bir koalisyon hükümetinin kaçınılmaz olduğunu söyledi. Teknik personelin giriştiği sabotajları Bolşeviklerin bir koalisyona katılması gerektiğine işaret eden bir kanıt olarak yorumladı: "Yalnızca kendi güçlerimizle işin üstesinden gelemeyiz. Yakında açlık başgösterecek."

Nogin de benzer fikirleri öne sürdü: "Sosyalist Devrimciler, devrimden sonra Sovyetlerden çekildiler; Menşevikler de aynı şekilde davrandılar. Bu, Sovyetlerin dağılacağı anlamına gelir. Ülkenin tam bir kaos içinde bulunduğu bir zamanda böyle bir gidişat partimizin kısa bir süre içinde batmasına yol açacaktır."

Troçki, Lenin'in koalisyona, Menşeviklerle ve Sosyalist Devrimcilerle bir koalisyon hükümeti oluşturulmasına karşı çıkan düşüncelerine güçlü bir destek verdi:

"Ayaklanma konusunda partimiz içinde, geniş parti çevrelerinin yanı sıra Merkez Komitesi içinde derin görüş ayrılıkları vardı. O günlerde ayaklanmanın hiçbir şey getirmeyeceği öne sürülürken bugünküyle aynı şeyler söyleniyor, aynı ifadeler kullanılıyordu. Bugün, ayaklanma zaferte sonuçlandıktan sonra, aynı argümanlar bu kez bir koalisyon hükümeti için yineleniyor. Ortada teknik bir

aygıt olmayacak, dikkat edin. Proletaryayı korkutabilmek, onun kendi zaferinden yararlanmasını önleyebilmek için her şeyi abartıyorsunuz...

"Burjuvazi, kendi sınıf çıkarlarını korumak için bize karşı birleşmiş durumda. Vikzhel'le uzlaşma yoluna gidersek bu bize ne kazandıracak?... Biz silahlı bir şiddetle, ancak bizim tarafımızdan gelecek bir şiddetle üstesinden gelinebilecek bir şiddetle yüz yüze bulunuyoruz..."

"Çernov'ların bizim çalışmamıza katacakları şey olsa olsa bocalama olur. Ne var ki, düşmanlarımıza karşı verdiğimiz mücadele sırasında bocalamak bizim kitleler üzerinde sahip olduğumuz otoritemizi yıkacaktır. Çernov'la uzlaşmak ne anlama gelir?... Bu, Çernov ile birleşmek demektir ve ihanet anlamına gelir."⁽³⁾

Sağ Bolşevik liderler, Lenin'le olan farklılıklarını dış dünyaya da teşhir ettiler. Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi'nde, bu organın başkanlığını yürüten Kamenev, Halk Komiserleri Konseyi'nin topluca istifa ederek yerini bir koalisyon hükümetine bırakmasını önerdi. Partinin Merkez Komitesi üyesi ve ayrıca Sanayi ve Ticaret Halk Komiseri olan Nogin, Kamenev'i destekledi. Yine partinin Merkez Komitesi üyesi ve İçişleri Halk Komiseri olan Rikov, Merkez Komitesi üyesi ve Ziraat Halk Komiseri Milyutin, Yiyecek Halk Komiseri Teodoroviç ve Zinovyev de Kamenev'i destekleyenler arasındaydı. Bolşevik uzlaşmacılar, VTsIK'nın Bolşevik olmayan üyeleriyle birlikte, kendi partilerinin kararlarına karşı oy kullandılar. Bu hem hükümet, hem de parti içinde ciddi bir krize yol açtı. Partinin yönetim organlarındaki parti üyelerinin partinin talimatlarına uymaları gerektiği kuralı açıkça çiğnendi.

Gelişmeler karşısında öfkeye kapılan Lenin, sonraki gün, 2 (15) Kasım'da, Merkez Komitesi'ne bir koalisyon hükümeti fikrini açıkça reddeden bir karar tasarısı sundu. Ancak uzun ve ateşli tartışmalardan sonra önerisinin çoğunluğun desteğini almasını sağlayabildi. Sunduğu öneri birkaç kez oylamaya sunuldu. İlk oylamada Lenin'in karar önerisi lehine 6 oy çıktı, aleyhte oy sayısı da 6 idi. İkinci oylamada 7 lehte, 7 aleyhte oy vardı. Üçüncü ve son oylamada, Lenin bir oy farkla çoğunluğu kazandı: 8 lehte, 7 aleyhte oy.⁽⁴⁾

Sonraki gün, Merkez Komitesi'nin çoğunluğunu sağlayarak sağ Bolşeviklere karşı bir ultimatom yayınlanmasını sağladı: "Şu soruya

yazılı, net bir karşılık verilmesini istiyoruz: Azınlık parti disiplinine itaat etmeyi kabul ediyor mu?... Eğer bu soruya olumsuz ya da belirsiz bir karşılık verilirse, bizler de sorunu doğrudan Moskova Komitesi'ne, TsIK içindeki Bolşevik gruba, Petrograd Şehir Konferansı'na ve özel bir parti kongresine götüreceğiz."

Eğer muhalefet çoğunluğun kararına tabi olmayı kabul etmeye hazır değilse; partiden ayrılırlar: "Kuşkusuz bölünme hiç istenmeyen bir durumdur. Ancak, dürüst ve açık bir bölünme, içten içe yapılan sabotajdan, kendi kararlarımızın önünün tıkanmasından, örgütsüzlük ve bezginlikten görece olarak daha iyidir."

Pişman olmayan muhalefet tavrını tekrarladı ve Merkez Komitesi'nden istifa etme kararı aldıklarını duyurdu. 4 (17) Kasım günü, Kamenev, Rikov, Zinovyev ve Nogin şu bildiriye sundular:

"Daha fazla kan dökülmesinden, açlığın boy göstermesinden, Kaledin'in adamlarının devrimi yıkıma uğramasından sakınabilmesi için (tüm sosyalist partilerin kanlıdığı) bir koalisyon hükümetinin kurulmasının zorunlu olduğunu düşünüyoruz... MK'nın, demokrasinin farklı kesimleri arasındaki kanlı çatışmaya hızla son vermiş olan proletaryanın ve askerlerin ezici çoğunluğunun iradesine karşı gelen ölümcül kararının sorumluluğunu üzerimize alamayız.

"Bu yüzden MK üyesi sıfırından feragat ediyoruz; böylece, kendi düşüncelerimizi işçi ve asker yığınlarına açıkça anlatma ve onlara bizim görüşlerimize destek olma çağrısında bulunma hakkına sahip olabiliriz."⁽⁵⁾

Aynı gün, dört Halk Komiseri -Nogin, Rikov, Milyutin ve Teodoroviç- hükümetten istifa etti; Çalışma Halk Komiseri olan Şliapnikov onlarla siyasi dayanışma içinde olduğunu bildirmekle birlikte görevinden istifa etmedi.

Ne var ki, Lenin ve arkadaşlarının bocalamaya düşmeden yollarında kararlılıkla yürüyecekleri açıkça görüldüğü zaman muhalefet çöktü. 7 (20) Kasım'da, Zinovyev yelkenleri suya indirdi ve parti Merkez Komitesi'ne geri alınması talebinde bulundu. Gelecekte daha da trajik durumlarda teslim olacak olan Zinovyev, adeta bunun ipuçlarını verirdesine, arkadaşlarına şu çağrıda bulundu:

"Partiye sadık kalıyoruz: bu kritik tarihsel anda doğru bir yöne

adım atmak yerine milyonlarca işçi ve askerle birlikte yanlışlar yapmayı ve onlarla birlikte ölmeyi tercih ediyoruz.”⁽⁶⁶⁾

Bundan üç hafta sonra, 30 Kasım (12 Aralık) günü, Rikov, Kamenev, Milyutin ve Nogin buna benzer bildirimler yayınladılar. Böylece, tarihin böylesine kritik bir anında parti içinde son derece tehlikeli bir bölünmeden sakınılmış oldu.

Sınıf mücadelesinin mantığı, sağ kanat Bolşeviklerin uzlaşmacı tavrının durduramayacağı kadar güçlüydü. Onlara karşı çıkan yalnızca Lenin olmadı; Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderler, yenilerden ziyade yenilerin durumunu gözeten taleplerde bulunarak sağ Bolşeviklerin üzerine bastıkları zeminin altını oyduklar ve onların ayaklarını yerden kestiler. 29 Ekim (11 Kasım) günü

“Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler şu taleplerde bulunarak kendi konumlarını sağlamlaştırmak istediler: (1) Kızıl ya da İşçi Muhafızlar’ın silahsızlandırılması; (2) Askeri garnizonun şehir meclisinin emri altına girmesi; (3) Kerenski’nin askerlerine şehre girişleri sırasında tek bir kurşun bile sıkılmayacağı, haklarında soruşturma açılmayacağı ve tutuklanmayacakları güvencesi verilerek tek yanlı bir ateşkesin ilan edilmesi. Bundan sonra sosyalist bir hükümet kurulacak, ancak Bolşevikler bu hükümete alınmayacaklardı.”⁽⁶⁷⁾

Vikzhel’in 1 (14) Kasım tarihli konferansında:

“Menşevikler Bolşeviklerle ancak silahla konuşulabileceğini söylediler... Sosyalist Devrimcilerin Merkez Komitesi Bolşeviklerle bir anlaşmaya varılmasına karşıydı.”⁽⁶⁸⁾

Müzakerelerin olumlu sonuçlarından birisi, Menşeviklerin ve sağ Sosyalist Devrimcilerin tavırlarından hoşnutsuzluk duyan sol Sosyalist Devrimcilerin, Lenin’in partisinin hükümetine katılma kararı almalarıydı.

3

Kurucu Meclis’in dağıtılması

Menşevikler ve sağ Sosyalist Devrimcilerle bir koalisyon hükümeti kurulması konusunda Bolşevik liderlik içinde yaşanan krizin aşılmasından sonra, rejim yeni bir sorunla yüz yüze kaldı. Bolşevikler, kurucu meclis için seçimler yapılmasına izin verip vermeyecekleri konusunda bir karara varmak zorundaydılar. Eğer seçimler yapılır ve bu kompozisyonu Sovyetin kompozisyonundan köklü biçimde farklı bir organ yaratırsa, böyle bir sorun karşısında ne yapılabilirdi?

Kurucu Meclis’in toplanması talebi, kurulduğu günden bu yana Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin programının ana maddelerinden biri durumundaydı. Lenin, 1905’ten itibaren, bu talebin ‘bolşevizmin temelindeki üç ana sütundan biri’ olduğunu çeşitli defalar söylemişti (diğer ikisi toprağın kamulaştırılması ve 8 saatlik iş günü idi). Şubat Devrimi ile Ekim Devrimi arasında kalan dönemde bu slogan daha doğrudan ve daha vurgulu bir biçimde öne çıkarılmıştı. Bolşevikler sürekli olarak Kurucu Meclis’in toplanması çağrısında bulunmuşlardı ve bu konudaki gecikme Geçici Hükümet’e yönelttikleri suçlamalardan birini oluşturuyordu. Nisan ile Ekim ayları arasında kalan dönem içinde, Lenin, Kurucu Meclis’in geciktirilmekten toplanmasını Bolşeviklerin, yalnızca Bolşeviklerin sağlayabileceğini tekrar tekrar vurgulamıştı. O sıralar, Bolşevikler bir yandan Sovyetlerin iktidarı, diğer yandan Kurucu Meclis’in toplanması için mücadele ediyorlardı. Sovyetler iktidarı almadığı sürece Kurucu Meclis’in toplanamayacağı Bolşeviklerin öne sürdükleri iddialardan biriydi.

1917 Nisan ayı başlarında, Lenin, Kurucu Meclis'in toplanmasının gerekli olup olmadığı konusunda Bolşeviklerin tavrını açıkça ortaya koymuştu. 'Evet', demiş, bunun 'mümkün olduğu kadar çabuk' toplanması gerektiğini söylemişti: 'Ancak onun toplanmasını ve başarıya ulaşmasını sağlamanın yalnızca bir yolu var: Sovyetlerin sayısının ve *gücünün* artırılması, ve işçi kitlelerinin örgütlenmesi ve *silahlandırılması*. Bunun yegane güvencesi budur.'⁽¹⁾

12-14 Eylül (25-27 Ekim) günlerinde ise şunları yazıyordu: "İktidarı almak suretiyle yalnızca bizim partimiz Kurucu Meclis'in toplanmasını garanti altına alabilir; bundan sonra, partimiz diğer partilere dönerek onları bu işi sürüncemede bırakmış olmakla suçlayacak ve bu suçlamalarının haklılığını gösterme olanağına sahip olabilecektir."⁽²⁾

24 Eylül'de (7 Ekim), Bolşevik günlük gazete *Rabochii Put*, Kadetleri 'Kurucu Meclis'in toplanmasını gizliden gizliye ertelemek ve onu sabote etmekle' suçluyordu.⁽³⁾

Bolşevikler, aylar boyunca, sorunun Sovyetler mi yoksa Kurucu Meclis mi değil, hem Sovyetler *hem de* Kurucu Meclis olduğunu öne sürmüşlerdi. Troçki, Kerenski'nin çağrısıyla toplanmış olan Devlet Konseyi'nde yaptığı ateşli bir konuşmada, Bolşevik grubu topluca toplantıdan çıkarmadan hemen önce, sözlerini şu şekilde bitirmişti: "Yaşasın derhal yapılacak dürüst, demokratik barış. Bütün iktidar Sovyetlere. Tüm toprak halka. Yaşasın Kurucu Meclis."⁽⁴⁾

29 Kasım'da (12 Aralık), Buharin, İngiliz ve Fransız tarihindeki örneklerine gönderme yaparak, Kurucu Meclis'in toplandığı zaman Kadetleri ihraç etmesi ve kendisini devrimci bir meclis olarak ilan etmesi gerektiğini ileri sürdü. Buharin, mecliste Bolşeviklerle sol Sosyalist Devrimcilerin ezici bir çoğunluk sağlayacaklarını, bunun da daraltılmış meclise meşruluk kazandıracağını umuyordu. Troçki, Buharin'in eylem planına destek verdi. Stalin ise Buharin'in planının işlemeyeceğini ileri sürdü. Kurucu Meclis'in dağıtılmasını öneren olmadı.

Gerçek şu ki, daha önceleri Kurucu Meclis'in toplanmasını güçlü bir biçimde talep etmiş olan Bolşevikler, meclis ile Sovyetler arasında çıkacak bir çekişme karşısında ne yapacakları konusunda tamamen hazırlıksız durumdalar. Aynı zamanda, Rusya'nın gelecekteki efendisinin proletarya ile köylülüğün devrimci organları konumundaki Sovyetler olması gerektiği konusunda net bir fikre sahipler-

di. O sıralar Kurucu Meclis ile Sovyet arasında bir çatışma olabileceği olasılığını dikkate almamış olmalarının nedeni, bu ikisine birden karşı çıkan Geçici Hükümet'in varlığıydı.

Ekim Ayaklanması'nın hemen ertesinde, Lenin, Kurucu Meclis seçimlerinin sonuçlarından bir hayli kaygı duyuyordu; bu seçimleri ertelemek, oy verme yaşını 18'e düşürmek, seçim kütüklerini yenilemek, Kadetlerin ve Kornilov'un taraftarlarını seçim dışı bırakmak istegindeydi. Diğer Bolşevik liderler, Bolşeviklerin Kurucu Meclis seçimlerini sürekli ertelediği için Geçici Hükümet'e çok saldırmış olduklarını, özellikle bu yüzden seçimlerin ertelenmesinin kabul edilemez olduğunu söylediler.

"Saçma!" diye itiraz etti Lenin. "Önemli olan sözcükler değil, faaliyetlerdir. Geçici Hükümet'e oranla, Kurucu Meclis bir ilerlemeyi temsil etmiştir, ya da temsil etmiş olabilir; Sovyet rejimine göre ve mevcut seçim kütükleriyle, kaçınılmaz olarak bir gerileme anlamına gelecektir. Seçimleri ertelemek neden uygun olsun? Sonuçta bir Kadet-Menşevik-Sosyalist Devrimci ittifakı kurlursa bu uygun olacak mı?..."

"Taşra vilayetleriyle ilişkileri diğerlerinden çok daha sıkı olan Sverdlov seçimlerin ertelenmesi fikrine şiddetle karşı çıktı.

"Lenin tek başına kaldı. Durumdan son derece hoşnutsuzdu: başını sıkıntıyla iki yana sallayarak şunları söyledi:

"Yanlış yapıyorsunuz; bunun bedelini çok ağır ödemek zorunda kalabileceğimiz bir hata olduğu açık. Umarım devrim bu hatanın bedelini kendi yaşamıyla ödemek zorunda kalmaz."⁽⁵⁾

Sonunda, Bolşevikler seçimlerin yapılmasına izin verdiler.

Kurucu Meclis seçimlerinin sonuçları

Seçimler birkaç hafta boyunca devam etti. Bir araştırmaya göre sonuçlar şu şekildeydi:

Partilerin tüm ülke genelinde aldıkları oylar: ⁽⁶⁾

Sosyalist Devrimciler	15.848.004
Ukrayna Sosyalist Devrimcileri	1.286.157
Menşevikler	1.364.826
Kadetler	1.986.601
Bolşevikler	9.844.637
Diğerleri	11.356.651
Toplam	41.686.876

Ekim Devrimi arşivleri, Kurucu Meclis'teki sandalyelerin dağılımı ile ilgili olarak, toplam 707 vekilliğin aşağıdaki gruplara şu şekilde bölünmüş olduğunu gösterir: (*)

Sosyalist Devrimciler	370
Sol Sosyalist Devrimciler	40
Bolşevikler	175
Menşevikler	16
Halk sosyalistleri	2
Kadetler	17
Ulusal gruplar	86
Bilinmeyen	1

Sosyalist Devrimciler, gerek toplam oy oranı itibarıyla, gerekse Meclis'te kazanılan sandalye itibarıyla net bir çoğunluk kazandılar. Bolşevikler, toplam oyun üçte bir kadarını almışlar, bazı önemli bölgelerde ezici bir üstünlük elde etmişlerdi. İki başkentte (Petrograd ve Moskova -ç.n.) Bolşeviklerin aldıkları oylar Sosyalist Devrimcilerin aldıkları oylardan 4 kat, Menşeviklerin oylarından yaklaşık 16 kat daha fazlaydı.

Askerlere gelince;

Eğer taşra bölgeleri metropol konumundaki merkezlerden, özellikle de Petrograd Sovyeti ile Bolşevik parti örgütlerinin nüfuzu altındaki merkezlerden ayrı olarak düşünülürse, Sosyalist Devrimciler mutlak bir zafer kazandılar; merkezlerden uzaklaştıkça Sosyalist Devrimcilerin başarısı daha da büyüyordu. Ancak, Kuzey Cephesi ile Batı Cephesi'nde Sosyalist Devrimci Parti'nin köylülere yönelik geleneksel propgandası, Bolşeviklerin hemen barış ve topraklara derhal el konması yolunda yürüttükleri yoğun propagandanın gölgesinde kaldı; buralarda Sosyalist Devrimciler ağır bir yenilgiye uğrarlar. Lenin'in partisi büyük bir zafer kazandı. Aşağıdaki tablo bu karşıtlığı ortaya koyuyor: (8)

	<i>Batı Cephesi</i>	<i>Romanya Cephesi</i>
Bolşevikler	653.430	167.000
Sosyalist Devrimciler	180.582	679.471
Menşevikler	8.000	33.858
Ukrayna sosyalist bloğu	85.062	180.576
Kadetler	16.750	46.257
Artık oylar	32.176	46.257
Toplam	976.000	1.128.600

Eğer Kuzey Cephesi ile Batı Cephesi'ni ele alırsak, buralarda Bolşeviklerin aldıkları oy bir milyonun üzerindeyken, Sosyalist

Devrimcilerin toplam 420.000 oy aldıkları görülür. Bununla birlikte, bolşevizmin gücü metropol durumundaki merkezlerden uzaklaştıkça gözle görülür biçimde geriliyordu. Merkezlerin uzağında olma faktörü yalnızca Sosyalist Devrimcilerin değil, Menşeviklerin de avantajına olan bir durumdu. Nitekim, Batı Cephesi'nde menşevizm seçim zamanına gelindiğinde fiilen yok olmuş durumdayken, Romanya Cephesi'nde mütevazı boyutlarda da olsa hala varlığını sürdürüyordu. (9)

Sosyalist Devrimci Parti'nin tarihçilerinden Radkey, 'Bu sonuç kaçınılmazdı; daha uzak köşelerde bulunan askeri cephelerdeki durumun Petersburg garnizonundaki duruma benzemesini sağlamak konusunda ihtiyaç duyulan yegane şey zaman idi' diye yazıyor. (10)

Radkey, ülkedeki genel durumu şu şekilde özetliyor:

"Ülkeün merkez bölgeleri-büyük şehirler, sanayi kasabaları, cephe gerisindeki garnizonlar- Bolşeviklerindi; donanmanın Moskova ve Petrograd esas alınarak konumlandırılmış en stratejik bölümlerini kontrol ediyorlardı; hatta merkezi Rusya, Beyaz Rusya ve kuzeybatı bölgelerindeki köylüler arasında güçlü bir taraftar kitlesine sahiplerdi. Sosyalist Devrimciler kara-toprak bölgesini, Volga vadisini ve Sibirya'yı kontrolleri altında bulunduruyorlardı; ciddi üye kayıplarına uğramış olmalarına karşın hala bir köylü partisi durumundaydılar. Özerklik yanlısı ya da ayrılıkçı hareketler Ukrayna'da, Baltık boyunca, Volga ile Urallar arasında kalan bölgede ve Transkafkasya'da güçlü durumdaydılar; bu hareketler arasında en güçlü olanı, herhalde, Ukrayna milliyetçiliği idi. Menşevizm ise, Gürcü milliyetçiliğiyle karışmış olduğu Transkafkasya'nın dışında her yerde tükenmiş bir güçtü. (11)

Bolşevikler Kurucu Meclis'in dağıtılmasına karar veriyorlar

Bolşeviklerin beklentisinin aksine, sağ Sosyalist Devrimciler Kurucu Meclis'e hakim oldular. Lenin bu durumu bir dizi neden göstererek

(*) Aynı durum donanma için de geçerlidir. Baltık Donanması'nda Bolşevikler üç kat daha fazla oy alarak Sosyalist Devrimcilere üstünlük sağlarken, yalnızca Karadeniz Donanması'nda ikiye bir oy farkıyla yenilgiye uğradılar.

açıkladı. Birincisi, seçimler Sosyalist Devrimci adaylar arasında sağcılara avantaj sağlayan eski, eşitsiz seçim yasasına göre yapılmıştı:

“Herkes tarafından bilindiği gibi, Mayıs’tan Ekim’e kadar olan süreçte içinde halk, özellikle de köylüler arasında en geniş taraftar kitlesine sahip olan parti -Sosyalist Devrimci Parti- 1917 Ekim ayı ortasında Kurucu Meclis için birleşik seçim listeleri hazırladı, fakat bunun ardından, Kasım 1917’de, seçimlerden sonra ve Meclis toplanmazdan önce bölündü.

“Bu yüzden, seçmen kitlelerin iradesi ile seçilmiş Kurucu Meclis’in kompozisyonu arasında biçimsel bile bir karşılıklık yoktur ve olamaz da.”⁽¹²⁾

Lenin’in bu değerlendirmesini Bolşeviklere hiçbir yakınlık duymayan Radkey de doğrular.⁽¹³⁾

Bununla birlikte, Meclis ile Sovyetler arasındaki çelişik durumun esas nedeni bundan daha da temel bir soruna dayanıyordu. Kurucu Meclis’in kapladığı alan Sovyet’inkinden çok daha genişti. İkinci Sovyetler Kongresi yaklaşık yirmi milyon insanı temsil ederken, Kurucu Meclis için oy kullanmış seçmenlerin sayısı kırk milyonun da üzerindeydi. Bolşevikler, sol Sosyalist Devrimcilerle birlikte, kent proletaryasının, sanayi merkezlerine yakın bölgelerdeki köylülerin ve kuzey ile kuzeybatı cephelerindeki askerlerin ezici çoğunluğunu temsil ediyorlardı. Bunlar kitlelerin en dinamik, en aydın unsurlarıydılar ve devrimin yaşaması bunların aktif desteğine bağlıydı. Kurucu Meclis’e hakim olan Sosyalist Devrimciler, kasabalardaki küçük burjuvazinin ve başkent ile sanayi merkezlerinden görece uzakta yaşayan milyonlarca köylünün siyasi kafa karışıklığını ve kararsızlığını temsil ediyorlardı.

Kurucu Meclisi sınıf mücadelesinden yalıtarak ele alıp değerlendirmek olanaksızdı. Kurucu Meclis’in biçimsel hakları karşısında devrimin çıkarlarına öncelik tanınması zorunluuydu. Plehanov, çok önceleri, Rus Sosyal Demokrat Partisi’nin İkinci Kongresi’nde, kendisi tarafından ortaya atılmış ‘iktidara gelen proletaryanın demokratik hakları baskı altında tutması meşru mudur, değil midir’ sorusuna olumlu yanıt vermişti.⁽¹⁴⁾

Kurucu Meclis 5 (18) Ocak 1918 günü toplandı. Kürsüye gelen Sverdlov, Lenin tarafından kaleme alınmış olan ‘Emekçi ve Sömü-

rülen Halkın Hakları Bildirgesi’ni VTsIK adına okudu. Bildirge, Sovyet hükümetinin en önemli kararlarının bir özeti sunuyordu: Bütün iktidarın Sovyetlere geçmiş olması, toprak kararnamesi, barışa ilişkin kararname, üretimde işçi kontrolü. Sverdlov’un Kurucu Meclis’in söz konusu bildirgeyi resmen onaylamasını öngören önerisi 136’ya karşı 237 oyla reddedildi. Bu, Kurucu Meclis’in yazgısını belirleyen olay oldu: Dağıtılan Kurucu Meclis varlığını ancak bir gün sürdürebildi.

Koalisyon hükümeti sorunu sırasında Bolşevik liderlik içinde yaşanan anlaşmazlıkta olduğunun aksine, Kurucu Meclis’in dağıtılması kararı parti içinde kayda değer bir sıkıntı yaratmadı. Bununla birlikte, bir dizi sorunun yaşanmış olduğunu da belirtmek gerekir.

13 (26) Aralık günü, *Pravda* Lenin’in ‘Kurucu Meclis Üzerine Tezler’ başlıklı makalesini yayınladı; makalenin son bölümleri Bolşevik taktiklere ayrılmıştı. Lenin, ‘devrimci sosyal demokrasinin, 1917 Devrimi’nin başlangıcından itibaren, bir Sovyet cumhuriyetinin Kurucu Meclise sahip olağan bir burjuva cumhuriyetinden daha ileri bir demokrasi biçimi olduğunu sık sık vurgulamış’ olduğu ilkesinden hareketle, seçimlerin halkın gerçek iradesini yansıtmadığını ileri sürüyordu. Ekim Devrimi sonrası kitleler daha da sola kaymış olduğu halde bu değişim Meclis’e yansımamıştı. O günlerde henüz başlangıç aşamasında olan iç savaş ‘sınıf mücadelesini nihayet kritik bir karar aşamasına getirmiş ve tarihin Rusya halkını yüz yüze bıraktığı yakıcı sorunların biçimsel olarak demokratik yollardan çözülmesi yolunda bütün olanakları ortadan kaldırmıştı’. Dolayısıyla, Kurucu Meclis’in ‘Sovyet iktidarını, Sovyet devrimini ve onun barış, toprak, işçi kontrolü konularında izlediği siyaseti koşulsuz tanıdığını’ resmen ilan etmemesi durumunda, ‘Kurucu Meclis konusunda yaşanan kriz ancak devrimci bir yoldan, Sovyet iktidarının en enerjik, en süratli, en kesin ve en kararlı devrimci önlemleri almasıyla’ çözülebilirdi.⁽¹⁵⁾

Lenin, Kurucu Meclis’in dağıtılmasının meşru olduğunu iki gerekçeyle dayanarak ileri sürüyordu. Temel neden, Kurucu Meclis’in karşı devrimci güçlerin etrafında toplandığı bir burjuva parlamentosu olmasıydı; ikincisi, bir dizi nedenden ötürü (Sosyalist Devrimci Parti içindeki bölünme, seçimlerin zamanı, vs.) Kurucu Meclis’in kompozisyonunun ülkedeki güçler dengesini gerektiği gibi yansıtmıyor olmasıydı.

Oy pusulaları ve mermiler

İçinde yaşadığımız çağda hiçbir temel sorun oy pusulaları ile çözülemez. Sınıf mücadelelerinin nihai aşamasında mermiler belirleyici olacaktır. Kapitalistler makineli tüfeklere, süngülere, ellerindeki el bombalarına öncelik veriyorlar; aynı şey proletarya için de geçerli. Lenin bu durumu 'Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü' başlıklı makalesinde çok açık bir biçimde ortaya koyuyor. Oy bazında kırsal kesim şehirler üzerinde hakim durumdaydı, gerçek toplumsal ve siyasal güç esas alındığında ise şehirler çok daha üstün konumdaydılar. 'Bu çağın tarihsel koşulları altında kırsal alan şehirlerle aynı öneme sahip olamaz. Kaçınılmaz olarak şehirler kırsal alana *öncülük* eder. Ve kırsal kesim kaçınılmaz olarak *şehirleri izler*.' Başkentleri kendi kontrolleri altına almaları Bolşeviklere büyük bir 'darbe gücü' kazandırmıştı:

'Belirleyici bir anda ve belirleyici bir noktada eldeki güçlerin ezici bir üstünlük kurması: Askeri başarının bu 'yasa'sı siyasal başarının da yasasıdır. Özellikle de sınıf savaşının devrim olarak adlandırılan o çetin ve şiddetli anında. Başkentler, ya da, genel olarak, büyük ticaret merkezleriyle sanayi merkezleri (Rusya'da bu ikisi birbiriyle örtüşür, ancak bu her yerde böyle değildir), ulusun siyasal yazgısını büyük ölçüde belirlerler; elbette ki bunun için merkezlerin yerel kırsal güçlerden destek görmesi gereklidir -bu desteğin hemen ortaya çıkmadığı da belirtmek gerekir.'⁽¹⁶⁾

Bolşevikler, '(1) proletaryanın ezici çoğunluğuna; (2) silahlı kuvvetlerin yaklaşık yarısında; (3) belirleyici anlarda ve belirleyici bölgelerde, yani Petrograd'ta, Moskova'da ve savaşın merkeze yakın cepelerinde ezici bir üstünlüğe' sahiplerdi.

Seçimler proletarya diktatörlüğünün gerçekleştirilmesinde zor ögesinin yerini alamayacağı gibi, bu diktatörlüğün bizzat kendisi 'kitleleri burjuva ve küçük burjuva partilerden koparmanın bir aracı' olmak zorundaydı.

Lenin, reformist liderlerle alay ediyordu; bunların iddialarına göre:

'Proletarya ilkin genel oy sayesinde çoğunluğun desteğini kazanmalıdır. ardından, o çoğunluğun sayesinde iktidarı ele geçirmeli-

dir ve ancak bundan sonra 'tutarlı' (bazıları buna 'saf' diyor) bir demokrasi temelinde sosyalizmin inşasına girişmelidir. Biz ise, Marks'ın öğretilerini ve Rus Devrimi deneyimini temel alarak şunu söylüyoruz:

'Proletarya ilkin burjuvaziyi devirmeli ve iktidarı *kendisi için* almalıdır, bundan sonra, emekçi halkın çoğunluğunun dayıguduşğunu kazanmak amacıyla iktidarı, yani proletarya diktatörlüğünü kendi sınıf aracı olarak kullanmalıdır.'⁽¹⁶⁾

'Küçük-burjuva demokratlar... kapitalizm koşullarında emekçilerin sınıf bilincinin en üst düzeyine ulaşmaya, uzun mücadele deneyimine sahip olmaksızın, *önceden ve salt oy kullanmak suretiyle* hangi sınıfı, hangi partiyi desteklemeleri gerektiği konusunda kendilerine doğru karar verme yeteneği kazandıracak bir kişiliğe, kavrayış gücüne ve geniş bir siyasal perspektife sahip olmaya yetenekli olabileceklerini düşledikleri zaman bu yanlışlarının sınırlarını çekiyorlar...

'Eğer *kitleleri* hakları elinden alınmış, ezilmiş, korkutulmuş şekilde varlık sürmeye, dağınkılığa (kırsal alan!) ve cahilliğe mahkum etmemiş olsaydı, eğer işçi ve köylü yığınlarını aldatması, onların beyinlerini yıkaması için burjuvazinin eline muazzam bir yalan ve aldatmaca aygıtı vermemiş olsaydı, kapitalizm kapitalizm olmazdı.'⁽¹⁷⁾

Kurucu Meclis'ten iç savaşa

Gericilik, Kurucu Meclis çatısı altında elindeki güçleri bir araya topladı. Engels, 'saf demokrasi' konusunda Bebel'e yazdığı (11 Aralık 1884 tarihli) bir mektubunda 'saf demokrasi'nin rolünün ne olduğunu açıklamıştı:

'Saf demokrasi... devrim anı geldiğinde, tüm burjuvazinin ve hatta feodal ekonominin son kurtuluş umudu... olarak geçici bir önem kazanır... Nitekim 1848 yılının Mart ve Eylül ayları arasında kalan döneminde, feodal-bürokratik kütle, devrimci kitlelerin önünü keşbilmek için liberalleri güçlendirdi... Her ne olursa olsun, kriz gününde ve krizi izleyen günde, bizim yegane düşmanımız saf demokrasi etrafında kümelenecek olan bütün kolektif gericilik olacaktır ve, öyle sanıyorum ki, bu durumu gözden kaçırmamak gerekir.'⁽²⁰⁾

Ve Marks şunları ekliyordu: "Zaferin ilk anından itibaren ve zaferden sonra, işçilerin güvensizliği yenilgiye uğratılmış gerici partiye karşı değil, bir önceki ittifaka, ortak zaferi yalnızca kendi çıkarları için istismar etmeyi arzulayan küçük burjuva demokratlara karşı yöneltilmelidir."⁽²¹⁾

Rusya'da iç savaş yılları boyunca (1918-1920), Kurucu Meclis sloganı, toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin diktatörlüğünü gizleyen bir maske işlevi gördü. Sosyalist Devrimciler, Amiral Kolçak'ın üzerinde Kurucu Meclis sloganını taşıyan sancağını onun adına (Kolçak kendilerini baskı altına alıp ezinceye kadar) taşıdılar. Sosyalist Devrimcilerin ezici üstünlüğe sahip oldukları Kurucu Meclis Üyeleri Güneydoğu Komitesi, General Denikin ve General Alekseev'in Gönüllüler Ordusu altında toplanılması çağrısında bulundu. Sosyalist Devrimci liderler, Archangel'da, Sibiry'a'da, Volga'da, silahlı güçlerin Beyaz Ordular lehine harekete geçirildiği Kurucu Meclis bayrağı altında yürüdüler.

4

Brest-Litovsk barış anlaşması

Yeni kurulmuş Bolşevik hükümet'in yüz yüze geldiği ilk sorunlardan biri, Almanya ile savaş ya da barış sorunu idi.

Lenin, birkaç yıl boyunca, Rusya'da iktidara gelmesi durumunda proletaryanın emperyalist güçlere karşı devrimci bir savaşa girişmek zorunda kalacağını öne sürmüştü. Nitekim, 13 (26) Ekim 1915 tarihinde yayınlanmış olan bir makalesinde, Rusya'da, devrimin proletaryayı iktidara getirmesi halinde, proletaryanın tüm savaşan ülkelere ezilen bütün uluslara özgürlük tanınması koşuluyla derhal barış önereceğini yazıyordu. Elbette kapitalist hükümetlerden hiçbiri bu koşulu kabul etmeyecekti. "Bu durumda, devrimci bir savaşa hazırlanmak ve buna girişmek zorunda kalacağız." Ve, "Avrupa'nın sosyalist proletaryasını kendi hükümetlerine karşı ayaklanmaya teşvik edeceğiz... Rusya'da proletaryanın kazanacağı zaferin hem Asya, hem de Avrupa'da devrimin gelişmesi açısından olağanüstü elverişli koşullar yaratacağına hiç kuşku yok."⁽¹⁾ Lenin, Şubat Devrimi'nden sonra buna benzer argümanları sık sık kullandı.

3 (16) Aralık'ta Alman ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu temsilcileriyle ateşkesle sonuçlanacak olan ateşkes görüşmeleri başlatıldı. Barış görüşmeleri ise 9 (22) Aralık'ta Brest-Litovsk'ta başladı. Troçki, Bolşevik delegasyonun temsilcisiydi. Rusya'ya henüz gelmiş olan ve Alman siperlerinde dağıtılan Alman gazetesi *Die Fackel* (Meşale)'in editörlüğünü yapan Karl Radek ona eşlik ediyordu. Radek, Brest-Litovsk'a varışında, Sovyet delegasyonunu karşılamak üzere top-

lanmış subayların ve diplomatların gözü önünde, Alman askerleri arasında dolaşarak elindeki devrimci broşürleri dağıtmaya başladı.

14-15 (27-28) Aralık günlerinde, Alman temsilci, toprak ilhakını öngören çok ağır bir barış anlaşması metni okudu. Troçki görüşmelerden çekildi ve Petrograd'a dönmek üzere oradan ayrıldı.

Kritik durumlarda düşüncelerini çarpıcı tezler biçiminde dile getirmeyi alışkanlık edinmiş olan Lenin, tamamen yeni bir durumla karşı karşıya bulunuyordu. Bu yeni durum, onu köklü bir strateji değişikliğine gitmeye zorluyordu; Lenin'in yaptığı da bu oldu. 7 (20) Ocak 1918'de 'Ayrı ve İlhakçı Bir Barış Anlaşmasının Derhal Sonuçlandırılması Sorunu Üzerine Tezler' başlıklı yazısını kaleme aldı:

"Avrupa'da sosyalist devrimin gerçekleşmesinin zorunlu olduğu ve bunun gerçekleşeceği şüphesizdir. Sosyalizmin *nibati* zaferi konusunda beslediğimiz bütün umutlar kaynağını bu katıyetlikten ve bu bilimsel varsayımdan alır. Genel olarak propaganda, özel olarak da kardeşliğin örgütlenmesi faaliyetlerimizin yoğunlaştırılması ve genişletilmesi gerekiyor. Bununla birlikte, Rus sosyalist hükümetinin taktiklerinin Avrupa ve özellikle de Alman sosyalist devriminin önümüzdeki altı aylık zaman dilimi (ya da buna yakın bir süre) içinde gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorusunu belirlemeye yönelik girişimlere tabi kılınması bir hata olur. Bunu belirlemenin şimdiye kadar büyük ölçüde olanaksız olduğu göz önüne alınırsa, bu tür girişimler, gerçeği söylemek gerekirse, körü körüne girişilmiş bir kumardan başka bir şey olmayacaktır."

Ordusuz savaş yapmak olanaksızdır ve o günlerin Rusyası varlığından söz edilebilir bir orduya sahip değildir. "İçinde bulunduğu şu gün, ordumuzun bir Alman saldırısını başarılı bir şekilde geri püskürtecek durumda olmadığı kuşkuyla yer vermeyecek kadar açıktır."

"Rusya'nın sosyalist hükümeti çözümü geciktiremez bir sorunla yüz yüzedir; ya toprak ilhakını öngören bu barış anlaşmasını şimdi kabul edeceğiz, ya da derhal devrimci bir savaşa girişeceğiz. Bunun arasında olan bir başka seçenek fiilen olanaksızdır."

Gerekli taktiklerin genel bir ilkeden çıkarılması zorunlu değildir. Bazıları şunu ileri sürüyorlardı:

"Böyle bir barış, proletarya enternasyonalizminin temel ilkelerinden tamamen kopulması anlamına gelir.

"Oysa bu argümanın doğru olmadığı açıktır. Grevleri başarısızlıkla sonuçlanan işçilerin kendi aleyhlerine ve kapitalistlerin lehine olan ve işbaşı yapmalarını öngören bir anlaşmaya imza koymaları sosyalizme ihanet anlamına gelmez."

Lenin, barış siyaseti izlemenin Alman devrimine zarar verip vermeyeceğini soruyor ve şu yanıtı veriyordu:

"Sahip olduğu nesnel koşullar dikkate alınırsa, bizim ayrı bir barış imzalamamız Alman Devrimi'nin başarıyla tamamlanmasını hiçbir surette daha zor hale getirmesiz..."

"Rusya'da sosyalist bir Sovyet Cumhuriyeti tüm ülkeler için canlı bir örnek olarak duracak. Bu örneğin yaratacağı propaganda ve devrimci etki muazzam boyutlarda olacaktır."

Lenin, proletaryanın yüz yüze bulunduğu ölüm kahım anlamına gelen sorunlar karşısında 'kahramanca' çözümler arayışına girilmesini şiddetle reddetti:

"Derhal devrimci bir savaşa girişilmesinden yana olan argümanları özetlersek, varmak zorunda olduğumuz sonuç şudur ki, böyle bir siyaset insanlığın güzel, dramatik ve çarpıcı olana duyduğu özlemi belki bir ölçüde tatmin edebilir; ancak, bu, sosyalist devrimin bugünkü aşamasında geçerli olan maddi faktörlerin ve sınıflar arasındaki nesnel güç dengesinin bütünüyle gözardı edilmesi anlamına gelir."⁽²⁾

Ne var ki, Lenin parti saflarından gelen çok sert bir dirençle karşılaştı. Ekim günlerinde ona destek vermiş olan yandaşları, onun bu görüşleri karşısında genellikle büyük bir şaşkınlığa düşmüşlerdi. Ekim günlerinde Lenin'e karşı çıkmış olan sağ kanat, bu kez bir bütün olarak Lenin'i destekliyordu. Derhal bir barış imzalanması fikrinin en ateşli taraftarı Zinovjev idi; devrim sırasında Lenin'i desteklemiş olan sol kanat ise, hemen tam bir oybirliği ile Lenin'in barış siyasetine karşı çıkıyordu.

Lenin'in bu konudaki tezleri üzerine ilk resmi tartışma, Mer-

kez Komitesi'nin bazı alt düzey parti liderlerinin de hazır bulundukları 8 (21) Ocak tarihli toplantısında yapıldı.

Partinin geniş kesimleri, Petersburg Komitesi ile Moskova Bölge Bürosu'nun büyük çoğunluğu da dahil olmak üzere, devrimci bir savaştan yanaydılar. Tabandaki parti üyelerinin pek çoğunun görüşleri, Moskova Bölge Bürosu üyelerinden Osinski (Obolenski)'nin şu ifadesinde özetleniyordu: "Ben Lenin'in eski tutumunu destekliyorum". Troçki bile Lenin'e destek vermedi.

Bu toplantıda resmi görevli olarak gittiği Brest-Litovsk'taki gelişmeler üzerine bir rapor sunan Troçki, kendi görüşünü 'Ne savaş ne barış' sözcükleriyle dile getirdi. Lenin Almanların öne sürdükleri barış koşullarının kabul edilmesi fikrini savundu. Buharin, 'devrimci bir savaş' lehine konuştu. Yapılan oylama Buharin'in kesin üstünlüğüyle sonuçlandı. Lenin'in önerisi yalnızca 15 oy alabildi. Troçki'nin tutumu lehine kullanılan oyların sayısı 16'da kalırken, Buharin'in önerisi 32 oy kazandı.⁽³⁾

Söz konusu toplantıdan kısa bir süre sonra Lenin şunları yazdı:

"Parti içinde şimdilerde yaşanan durum, bana, Bolşeviklerin ezici çoğunluğunun Üçüncü Duma'nın boykot edilmesi fikrini savunurken benim katılma fikrinden yana olan Dan ile beraber hareket ettiğim ve şiddetli oportünizm suçlamalarına maruz kaldığım 1907 yazındaki durumu hatırlatıyor. Nesnel açıdan, bugünkü durum tam bir benzerliğe sahip; o zaman olduğu gibi, en devrimci motiflerden ve en iyi parti geleneklerinden yola çıkan parti yöneticilerinin çoğunluğu, 'heyecan verici, gösterişli' bir sloganın kendilerini sürükleyip götürmesine izin veriyorlar; yeni sosyo-ekonomik ve siyasi durumu *kavramıyorlar* ve taktiklerde süratli, keskin bir değişikliğe gidilmesini gerektiren *değişiklik göstermiş koşulları* dikkate almıyorlar."⁽⁴⁾

Merkez Komitesi'nin 11 (24) Ocak tarihli ikinci oturumunda, Djerzinski, Lenin'i korkak olmakla ve devrimin programından bütünüyle vazgeçmekle suçluyordu: "Lenin, Zinovyev ile Kamenev'in Ekim'de yaptıkları şeyin aynısını farklı bir biçim altında yapıyor."

Buharin, Alman İmparatoru'nun *dayatmasını* kabul etmenin Alman ve Avusturya proletaryasını sırtından hançerlemek anlamına geleceğini ileri sürdü. Uritski'ye göre, Lenin soruna 'Enternasyona-

list bir bakış açısından değil, Rusya açısından' yaklaşıyordu. Lomov, 'barış anlaşmasını imzalamanın Alman emperyalizmine teslim olmak' anlamına geldiğini söyledi. Kosior, Petrograd örgütü adına yaptığı konuşmada Lenin'in tutumunu sert bir dille kınadı.

Barış anlaşması imzalanmasının en kararlı savunucuları Zinovyev, Kamenev, Sverdlov, Stalin ve Sokolnikov idi. Stalin şunları söyledi: "Batı'da devrimci bir hareket yok; mevcut hiçbir şey yok, söz konusu olan yalnızca bir potansiyel ve biz potansiyel olan şeye bel bağlayarak hareket edemeyiz." Zinovyev, Ekim'de olduğu gibi, Batı'da bir devrim umulabilmesini haklı kılacak somut bir gelişme görmüyordu. Barış anlaşmasının Batı'daki devrimci hareketi zayıflatmasına aldırnamak gerektiğini söylüyordu: "Elbette... barış Almanya'da şovenizmi güçlendirecek ve bir süre için hareketi Batı'nın her yanında zayıflatacaktır."

Lenin, barış fikrinin bu iki beceriksiz yandaşının görüşlerine karşı çıkmada vakit kaybetmedi. Stalin'in bakış açısına bağırarak tepki gösterdi: "Gerçeği göremiyor musun?" Batı'da devrimin henüz başlamamış olduğu doğrudur. Bununla birlikte: "Eğer biz taktiklerimizi onun [Batı'daki hareketin -ç.n.] gücüne göre değiştirirsek, asıl o zaman uluslararası sosyalizme ihanet etmiş oluruz." Daha sonra Zinovyev'e dönerek şunları söyledi:

"Bir barış anlaşması imzalamanın Batı'daki hareketi bir süre için zayıflatacağı fikri doğru değildir. Şayet barış görüşmelerinden çekilmenin derhal Alman hareketinin gelişmesine yol açacağına inanıyorsak, Alman devriminin gücü bizimkinden çok daha büyük olacağı için, kendimizi feda etmeliyiz."⁽⁵⁾

Lenin, Batı'da devrimci bir potansiyel olduğu gerçeğini bir an olsun akıldan çıkarmadı:

"Devrimci savaş fikrini savunanlar, bu savaşla Alman emperyalizmini bir iç savaşa sürükleyeceğimize ve bu yoldan Alman devrimini harekete geçirmiş olacağımıza işaret ediyorlar. Oysa Almanya halihazırda devrime gebe durumda bulunuyor ve, ayrıca, biz tamamen sağlıklı bir bebeği, bir sosyalist cumhuriyeti dünyaya getirmiş bulunuyoruz; eğer savaşa girişirsek, bu, bebeği kendi ellerimizle öldürmemiz anlamına gelebilir."⁽⁶⁾

Bununla birlikte, Lenin, Troçki'nin zaman kazanmaya yönelik çabasını devam ettirmesine izin vermekten yanaydı. Merkez Komitesi, karşı oy kullanan Zinovyev hariç, oybirliği ile 'bir barış anlaşmasının imzalanmasını geciktirmek için elden gelen her şeyin yapılmasına' karar verdi.⁽⁷⁾

2 (15) Ocak'ta, Merkez Komitesi üyelerinden bazıları ve bir grup Halk Komiseri derhal bir parti konferansı toplanmasını talep eden bir bildiri yayınladılar: "*Böyle bir konferansın toplanması çağrısında bulunulmaksızın bir barış anlaşmasının imzalanması halinde...aşağıda imzası bulunanlar, Parti ve hükümet organlarında işgal ettikleri sorumlu mevkiler her ne olursa olsun, görevlerinden istifa etmeyi bir zorunluluk olarak görürler.*" Bu bildirin altında imzası olanlar şunlardı: RSDİP MK üyesi G. Oppokov (A. Lomov); Halk Komiseri V. Obolenski (N. Osinski); V. İyakovleva, Şeverdin, N. Krestinski, V. Smirnov, M. Vasilev, M. Savelev; Devlet Bankası Komiseri Georgi Piyatkov; RSDİP MK üyesi ve *Pravda* editörü N. Buharin; Urallar Bölge Komitesi ve TsIK üyesi Preobrajenski.

Aynı gün, partinin Petersburg Yürütme Komisyonu Lenin'in barış siyasetini suçlayan bir bildiri yayınladı; bildiri, söz konusu siyaseti şu şekilde tanımlıyordu:

"Yaklaşan uluslararası devrimin karşısında sahip olduğumuz mevkilerin terk edilmesi ve devrimin öncüsü olan partimizin kesin ölümü... Şayet barış siyaseti sürdürülürse... bu durumda partimiz bir bölünme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Bütün bunları dikkate alan Yürütme Komisyonu, Petersburg örgütü adına, özel bir parti konferansının derhal toplanması talebinde bulunur."⁽⁸⁾

11 (24) Ocak'ta, partinin Moskova Komitesi, Lenin'in barış siyasetini knayan bir karar metnini oybirliğiyle kabul etti:

"Alman emperyalistlerinin zorla dayattıkları koşulların kabul edilmesi, sahip olduğumuz bütün devrimci sosyalizm siyasetine aykırını düşer; nesnel olarak, gerek dış, gerekse iç siyasette tutarlı bir uluslararası sosyalizm hattının izlenmesinden vazgeçilmesi anlamına gelir ve oportünizmin en berbat türüne kapı aralayabilir."⁽⁹⁾

Bolşevik Parti içinde altı hafta süresince keskin bir iç tartışma

yaşandı ve, daha önceki krizlerde olduğu gibi, parti neredeyse bölünme noktasına geldi. 21 Ocak'ta (3 Şubat) Özel Konferans toplandı. Konferansta net bir sonuca ulaşılamadı. 'Eğer bir Alman iltümatı alınırsa barış anlaşmasını imzalamak gerekir mi?' şeklinde ifade edilen belirleyici sorun oylamaya sunulduğunda, konferans delegelerinin büyük çoğunluğu çekimser oy kullandı.⁽¹⁰⁾

Troçki, parti liderliği dağınıklık içindeyken barış anlaşmasının imzalanmasını geciktirme siyasetini sürdürdü. 29 Ocak (10 Şubat) günü, Rusya ilhakçı barış anlaşmasını imzalamayı reddederken eşanlı olarak savaşın sona ermiş olduğunu da bildirdiğini söyleyerek Merkez Güçler'le olan görüşmelerden çekildi.

Troçki, Merkez Komitesi'nin 13 Şubat tarihli bir toplantısında Brest'teki görüşmelerle ilgili ayrıntılı bilgiler verdi ve izlemiş olduğu siyasetin gerekçelerini açıkladı. Sonuç olarak şunları söylüyordu:

"Almanların bize karşı daha ileri bir harekate girişmelerinin ihtimal dışı olduğunu söylemek istemiyorum. Alman emperyalist partisinin gücü düşünülürse, böyle bir ifadede bulunmak çok riskli olur. Ancak, soruna ilişkin benimsediğimiz tutumla Alman askeri otoritelerini sıkıntıya sokan bir ilerleme kaydetmiş olduğumuzu sanıyorum."

Sverdlov'un 'parti temsilcilerinin Brest-Litovsk'taki tutumunu' onaylayan bir karar önerisi oybirliğiyle kabul edildi.⁽¹¹⁾

18 Şubat'ta Alman askeri harekati yeniden başladı. Merkez Komitesi bir kez daha toplandı. Bu kez Lenin'in barış teklifinde bulunulması önerisi 6'ya karşı 7 oyla reddedildi. Troçki aleyhte oy kullananlar arasındaydı.⁽¹²⁾ Aynı günün akşam saatlerinde Merkez Komitesi ikinci bir toplantı daha yaptı. Bu toplantının havası diğerinden değişti. Almanların Minsk'i ele geçirdikten sonra hiçbir direnişle karşılaşmaksızın Ukrayna'ya doğru ilerledikleri haberi alınmıştı. Merkez Komitesi, 'derhal bir barış anlaşması imzalanması önerisinin Alman Hükümeti'ne doğrudan iletilmesini' öngören karar tasarsını kabul etti. 7 üye (Lenin, Smilga, Stalin, Sverdlov, Sokolnikov, Zinovyev ve Troçki) öneri lehine, 5 üye (Uritski, Yoffe, Lomov, Buharin, Krestinski) ise öneri aleyhine oy verirken 1 üye (Stasova) çekimser oy kullanmıştı.⁽¹³⁾

O arada, liderlik saflarında yaşanan dağınıklığı derinleştiren yeni bir sorun daha belirdi. 22 Şubat'ta, Troçki, Merkez Komitesi'ne, Fransa ve İngiltere'nin Almanya'ya karşı bir savaşa girişilmesi halinde Rusya'ya askeri yardım önerisinde bulunmuş olduklarını bildirdi. Sol komünistlerin büyük çoğunluğu bu tür emperyalist merkezlerden gelecek yardımın kabul edilmesine genel olarak karşı çıktılar. Troçki, hangi kaynaktan gelirse gelsin yardımın kabul edilmesinden yana olduğunu söyledi. "Sol komünistlerin argümanları eleştiriler karşısında dayanaksız kalıyor. Devlet, partinin yapmayacağı şeyi yapmaya zorlanıyor. Elbette ki emperyalistler içinde bulunduğumuz durumdan yararlanmak istiyorlar ve güçsüz olmamız halinde bunu başarırlar; ama, eğer yeterince güçlü isek onlara bu fırsatı vermeyiz."

"Sosyalist proletaryanın iktidarda olup Almanya'ya karşı bir savaş yürüten partisi olarak, gerekli bütün kaynakları kullanarak devrimci ordumuzu mümkün olan en iyi şekilde silahlandırmak ve teçhizatlandırmak için devlet kurumları aracılığıyla her mekanizmayı harekete geçiriyoruz; bu amaç doğrultusunda ve onun gereği olarak, kapitalist hükümetler de dahil olmak üzere bunları mümkün olan her yerden temin edebiliriz. Bunu yaparken, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi dış siyaset alanında tam bağımsızlığını elinde tutuyor, kapitalist hükümlere siyasi vaatlerde bulunmuyor ve her durumda onların önerilerini kendi çıkarları açısından değerlendiriyor."

Merkez Komitesi toplantısında hazır bulunmamış olan Lenin, oturumun tutanaklarına şu ifadelerin eklenmesini istedi: "Oyumun emperyalist İngiliz-Fransız eşkiyalarından patateslerin ve silahların alınması *lebinde* olduğunun tutanıklara eklenmesini rica ediyorum."⁽¹⁴⁾

Lenin, emperyalist güçler arasındaki çatışmadan iktidardaki proletaryanın çıkarına olacak şekilde yararlanmaya hazır olduğunu göstermek için, 22 Şubat'ta 'Özlem' başlığını taşıyan makalesinde şunları yazdı:

"Kaliaev'in", kan içici zalim bir yöneticiyi öldürmek için alçak, sefil, hırsız bir adamdan, yardımının karşılığı olarak kendisine eklemek, para ve votka vereceği vaadinde bulunarak hir tabanca te-

min ettiğini varsayalım.

"Kaliaev, öldürücü bir silah temin edebilmek uğruna 'bir hırsızla alışverişe girdiği' için suçlanabilir mi? Her makul insan bu soruya 'Hayır' şeklinde yanıt verir. Eğer Kaliaev'in başka hiçbir yerden bir tabanca elde etme şansı yoksa ve eğer onun amacı gerçekten onurlu bir amaç ise (bir çapulcuyu değil, zorba bir hükümdarı öldürmek), bu durumda tabancayı böyle bir yoldan temin ettiği için onu kınamak değil, övmek gerekir. Ancak, eğer bir hırsız bir çapulcuyu öldürmek için para, votka ve ekme karşılığında bir diğer hırsızdan tabanca temin ediyorsa, 'hırsızla alışverişin' *böyle bir türü* (bunun içeriğinden söz etmenin gereği yok) Kaliaev'in kiyle karşılaştırılabilir mi?"⁽¹⁵⁾

Makalenin bir dipnotunda Lenin şunları ekliyordu:

"Kuzey Amerikalılar, onsekizinci yüzyıl sonunda İngiltere'ye karşı verdikleri kurtuluş savaşı sırasında, kendi rakipleri olan ve en az İngiltere kadar sömürgeci bir niteliğe sahip İspanya ve Fransa'dan yardım aldılar. Bu Amerikalıların söz konusu 'kirli alışveriş' üzerine 'öğretici bir eser' yazmayı tasarlayan 'sol Bolşevikler'in olması gerektiği söyleniyor."⁽¹⁶⁾

Ne var ki, sonuç olarak İngiltere ve Fransa'dan gelen yardım önerisinden somut bir sonuç çıkmadı.

22 Şubat günü, Almanların Rus barış önerisine verdikleri yanıt alındı. Almanların verdiği karşılık Bolşevik Parti saflarında olağanüstü bir tepki yarattı. Almanların öne sürdükleri acımasız barış koşullarını öğrenildiğinde, Petersburg Komitesi ile Moskova Bölge Bürosu'nun Lenin'in barış siyasetine olan tepkileri, o zamana kadar olandan daha da sert bir nitelik kazandı. Aynı gün, Buharin Merkez Komitesi üyeliğinden ve *Pravda*'daki editörlük görevinden çekilmeye karar verdi. Şu kişiler ortaklaşa kaleme aldıkları bildirmede, 'parti içinde ve dışında kendi düşüncelerini serbestçe yayma hakkını elde

(*) Sosyalist Devrimci Parti'nin savaş grubunun bir dizi terörist eylemde yer almış üyesi. 4 (17) Şubat 1905'te II. Nikolas'ın amcası olan Moskova Genel Valisi Grand Dük S. A. Romanov'u giriştiği suikast sonucu öldürdü. 10 (23) Mayıs'ta Schlüsselburg'ta idam edildi.

tutarak' sahip oldukları tüm görevlerden çekildiklerini bildirdiler: Lomov, Uritski, Buharin, Bubnov (Merkez Komitesi üyeleri); Moskova Bölge Bürosu'ndan V. M. Smirnov, İyakovleva, Pyatov, Stukov ve Pokrovski; Petrograd Komitesi'nden Spunde. İstifaların sunulduğu bildirge Lenin'in barış siyasetini çok sert bir dille kınıyordu:

"Uluslararası proletaryanın ileri grubu uluslararası burjuvaziye teslim oluyor. Rusya'daki proletarya diktatörlüğünün zayıflığını tüm dünyaya göstererek uluslararası proletaryanın davasına bir darbe indiriyor..."

"Proletaryanın yurtdışındaki mevzilerinin terk edilmesi, kaçınılmaz olarak, ülke içindeki mevzilerin de terk edilmesinin koşullarını hazırlıyor."⁽¹⁷⁾

21 Şubat'ta, kendi barış siyasetine kamuoyu yaratmak için yayın organlarında bir kampanyaya girişen Lenin, *Pravda*'da yayınlanan 'Devrimci Retorik' başlıklı makalesinde sol komünistleri acımasızca eleştiriyordu:

"Devrimci bir savaş konusundaki devrimci retorik, devrimimizin yıkımına yol açabilir. Devrimci retorik ile, devrimci sloganların olayların belli bir aşamasında ortaya çıkmış nesnel koşulları hesaba katmadan tekrarlanmasını kastediyoruz."

Bolşevikler, 'eski ordunun artık mevcut olmadığı ve yeni ordunun henüz yeni yeni doğmakta olduğu' gerçeğini görmek zorundalardı.⁽¹⁸⁾

Rusya'daki Sovyet iktidarını feda ederek Alman devrimine yardımcı olma önerisi içi boş sözlerden başka bir şey değildi:

"Kesin olarak kavranması gereken şey şu ki, Alman devrimi olgunlaşmaktadır ve onun olgunlaşmasına yardımcı olmanız açısından size düşen görev, ona mümkün olduğu kadar *faaliyet* yürüterek hizmet etmektir; ajitasyon faaliyeti, dostluklar geliştirme, ya da istediğiniz başka bir şey, ama ne olursa olsun devrimin olgunlaşmasına *faaliyet* yürüterek yardım edin. Devrimci proletarya enternasyonalizminin anlamı da budur.

"Doğrudan ya da dolaylı, açıkça veya üstü kapalı olarak, Alman

devriminin *balihazırda olgunlaşmış* olduğunu söylemek (ki bunun doğru olmadığı açıktır) ve taktiklerinizi buna dayandırmak ise başka bir şeydir."⁽¹⁹⁾

"Devrimci retoriğe karşı mücadele etmeliyiz, ona karşı savaşmak zorundayız; gelecekte bir gün insanların bize 'devrimci savaş konusundaki devrimci retorik devrimi yıkıma uğrattı' demelerini, bu acı gerçeği yüzümüze vurmalarını istemiyorsak, kesinlikle devrimci retoriğe karşı mücadele etmeliyiz."⁽²⁰⁾

Lenin, özgül olanın genel olanla tanımlanamayacağı ve somut olanın soyut olanla aynı şey olmadığı yolundaki marksist ilkeyi sık sık hatırlatmak zorunda kaldı. 25 Şubat'ta *Pravda*'da yayınlanan 'Acı Ama Gerekli Bir Ders' başlıklı makalesinde şunları söylüyordu:

"Her grevde toplumsal devrim hydra'sının* gizli olduğu tartışılmayacak bir gerçektir. Ancak, bir grevden doğrudan devrime geçebileceğimizi sanmak saçmalaktır. Eğer, Avrupa devriminin patlak vereceği ve birkaç hafta içinde ve kesinlikle Almanlar Petrograd'a, Moskova'ya veya Kiev'e ulaşmadan, bizim demiryolu şebekemizin 'altını üstüne getirme' fırsatını bulamadan önce zafere ulaşacağı konusunda halka güvence verme anlamında 'bütün ümitlerimizi sosyalizmin Avrupa'daki zaferine bağlarsak', bu durumda ciddi enternasyonalist devrimciler gibi değil, maceracılar gibi davranıyor olacağız."⁽²¹⁾

16 Şubat'ta, Almanya, 18 Şubat günü öğle sonrasında itibaren kendisini Rusya ile savaş halinde sayacağını duyurdu. Bu bildiriyle eşanlı olarak, Alman kuvvetleri bütün cephe boyunca saldırıya geçtiler ve hiçbir direnişle karşılaşmadan ilerlediler.

23 Şubat'ta Merkez Komitesi Almanların yeni barış koşullarını görüştü. Alman koşullarının kabul edilmesi halinde, Rusya tüm Baltık topraklarını ve Beyaz Rusya'nın bir bölümünü kaybedecek, Kars, Ardahan ve Batum'u Türkiye'ye bırakmak zorunda kalacaktı. Alman ultimatoma göre, Rusya ordusunu derhal terhis edecek, Finlandiya ve Ukrayna'da bulunan kuvvetlerini geri çekecek ve Ukrayna Halk Cumhuriyeti (yani burjuva milliyetçi Merkezi Ukrayna Radası) ile bir

(*) Hydra: Yunan mitolojisinde Herkül tarafından öldürülen çok başlı yılanaya verilen isim -ç.n.

barış anlaşması imzalayacaktı. Alman hükümeti öne sürdüğü barış koşullarının 48 saat içinde resmen kabul edilmesini şart koşuyordu; bunun için tam yetkiyle donatılmış elçilerin derhal Brest-Litovsk'a gönderilmesi ve barış anlaşmasının üç gün içinde imzalanması gerekiyordu.

Lenin bu koşulların kabul edilmesi gerektiği fikrinde ısrar etti ve, diğerlerini kendi önerisini kabul etmeye zorlamak için, önerisinin kabul görmemesi durumunda gerek hükümette, gerekse partide üstlenmiş olduğu görevlerin hepsinden istifa edeceği tehditinde bulundu. Merkez Komite üyeleri buna farklı tepkiler gösterdiler. Lomov, Lenin'in tehditini kayıtsızlıkla karşıladı: "Eğer Lenin istifa tehdidinde bulunuyorsa, korkuya kapılmaya gerek yok. Bu durumda iktidarı Lenin'siz yürütmek, cepheye gitmek ve elimizden gelen her şeyi yapmak zorundayız." Bununla birlikte, diğer üyeler, özellikle de Troçki, Lenin'in yarattığı basınç altında uzlaşma için bir kapı araladı. Lenin'in öne sürdüğü savlara henüz ikna olmadığını, ancak Lenin'in siyasetine daha fazla karşı çıkmaya da niyetli olmadığını bildirdi:

"Parti bölünmüşken devrimci bir savaş yürütemeyiz... V.I. [Lenin]'in argümanları ikna edici olmaktan uzak: Eğer hepimiz aynı fikri paylaşıyor olsaydık, savunmanın inşası görevini üstlenebilir ve bunun altından kalkabilirdik. Peter [Petersburg ç.n.] ve Moskova'yı teslim etmek zorunda kalmış olsaydık bile, oynadığımız rol o kadar kötü bir rol olmazdı. Tüm dünyayı gerilim içinde tutan, olanları izlemeye zorlamış olurduk. Eğer bugün Alman iltimatının altına imza atarsak, yarı önümüze yeni bir iltimat sürebilirler. Her şey, yeni iltimatlar verme olanağını elde edecek biçimde düzenlenmiş. Bir barış anlaşması imzalayabilir ve proletaryanın ileri unsurlarının desteğini yitirebiliriz, her ne olursa olsun onları moral bozukluğuna uğratmış olacağız kesin."

Krestinski, Yoffe ve Djerzinski de buna benzer çekimser bir tavır sergiledi.*

Sonuçta Lenin'in önu açıldı. Yapılan oylamada Lenin'in önerisi lehine 7 oy çıkarken (Lenin, Stasova, Zinovyev, Sverdlov, Stalin, Sokolnikov, Smilga), 4 üye (Bubnov, Uritski, Buharin, Lomov) aleyhte, 4 üye (Troçki, Krestinski, Djerzinski, Yoffe) ise çekimser oy kullandı.

Bu oturumdan hemen sonra, Buharin, Uritski, Lomov, Bubnov, İyakovleva, Piyatakov ve Smirnov, 'seçilmesi gereken yolun ne olduğu konusundaki düşüncelerini gerek parti içinde ve gerekse parti dışında yaymaya çalışma özgürlüğünü elde tutarak parti ve Sovyet içindeki bütün görevlerinden çekildiklerini' bildirdiler. Stalin, 'sorumlu bir mevkiden çekilip çekilmeme sorunun fiili olarak partiden ayrılma anlamına gelmediğini' söyledi. Lenin, partinin kan kaybına uğramasından sakınmak kaygısıyla harekete geçti ve 'Merkez Komitesi'nden ayrılmanın partiden ayrılma anlamına gelmediğine' işaret etti.⁽²²⁾

24 Şubat'ta, Moskova Bölge Bürosu, Merkez Komitesi'ne güven duyulmadığını bildiren bir karar tasarısını oybirliğiyle benimsedi. Bu güvensizliğin nedeni şu şekilde açıklanıyordu:

"Moskova Bölge Bürosu, yakın gelecekte parti içinde bir bölünme yaşanmasından kaçınılmasının bir hayli güç olduğunu dikkate alarak, ayrı bir barış imzalanması fikrinin savunucularına ve parti içindeki tüm ılımlı oportünistlere eşit biçimde karşı çıkan tutarlı devrimci komünistlerin birliğinin sağlanmasına yardımcı olmayı kendisine amaç edinir. *Dünya devriminin çıkarları açısından, şimdilerde giderek salt biçimsel bir varlık durumuna gelen Sovyet iktidarının kaybedilmesi olasılığının kabullenilmesinin uygun bir tavır olduğunu düşünüyoruz.*"

Büro, Merkez Komitesi'nin disiplinine bağlı kalmayacağını açıkça ifade ediyordu.

Lenin, buna son derece sakin ve hoşgörülü bir tepki gösterdi.

(*) Barış anlaşmasının imzalanmasından yana olanların da bir tereddüt içine girmiş olduklarını ilginç bir not olarak belirtmek gerekir. Nitekim, Stalin bu anda şunları söyleyebilmişti: "Barış anlaşmasını imzalamamak fakat barış görüşmelerini başlatmak mümkün olabilir." Lenin kendi yandaşları arasında ortaya çıkan tereddüte karşı sert bir tutum takınmak zorunda kaldı: "Anlaşmaya imza atmamanın mümkün olabileceğini söylerken Stalin yanlış yapıyor. Bu koşulların altına imza atılması bir zorunluluk. Eğer bu koşulları imzalamazsanız, Sovyet iktidarının üç hafta içinde yıkılmasını öngören bir ölüm fermanını imzalıyor olacaksınız."

Parti hala derin bir demokratik işleyişe sahipti:

"Bütün bu olanlarda ne iürkütücü, ne de garip bir şey var. Aynı bir barış konusunda Merkez Komitesi'nden keskin bir şekilde ayrılan yoldaşların Merkez Komitesi'ni sert bir dille kinamaları ve bir bölünmenin kaçınılmaz hale geleceğine inandıklarını ifade etmeleri tamamen doğal bir şey. Bu parti üyelerinin meşru bir hakkıdır ve bütünüyle anlaşılır ve kabul edilebilir bir durumdur."⁽²³⁾

24 Şubat günü bir Sovyet barış delegasyonu Brest-Litovsk'a hareket etti. Barış görüşmeleri 1 Mart'ta yeniden başladı ve 3 Mart'ta anlaşma imzalandı. Sovyet delegeler, anlaşmayı yapılan tehdit ve şantajların sonucu olarak imzaladıklarını açıkça ifade ettiler. Nitekim, anlaşmayı resmen imzalamadan önce, Rus delegasyonu bir bildiri yayınladı:

"Mevcut koşullar altında Rusya bir tercihte bulunma özgürlüğüne sahip değildir... Alman proletaryası, henüz (Alman emperyalizmden gelen) saldırıyı durduracak kadar güçlü değildir. Emperyalizmin ve militarizmin uluslararası proleter devrim karşısında kazandığı zaferin kısa ömürlü ve geçici olduğundan kuşku duymuyoruz. Bu aşamada, Alman emperyalizminin silahlı saldırısına karşı direnecek durumda olmayan... Sovyet hükümeti, devrimci Rusya'yı kurtarabilmek için barış koşullarını kabul etmeye zorlanmaktadır."⁽²⁴⁾

Barış anlaşmasının acımasız koşulları

Rusya'nın bu anlaşma ile uğradığı toprak ve kaynak kayıplarının yaklaşık şu şekilde olduğu tahmin ediliyor: 3.281.500 km² olduğu toprakların dörtte biri, toplam nüfusunun yüzde 44'ü, tahılının üçte biri, devlet gelirlerinin yüzde 27'si, şeker fabrikalarının yüzde 80'i, demirinin yüzde 73'ü ve kömürünün yüzde 75'i. Toplamı 16.000 olan sanayi işletmelerinden 9.000'i kaybedilen topraklar üzerinde bulunuyordu.⁽²⁵⁾

Lenin'in barış siyasetine muhalefet, kitleler arasında yayılmaya başlamıştı. Şubat ayında 200 Sovyetin görüşüne başvuruldu. Bunların çoğunluğu - 105 tanesi - Almanya'ya karşı savaş fikri lehinde oy kullandılar. Sanayi şehirlerindeki Sovyetlerde savaştan yana olan ço-

ğunluk ezici bir üstünlüğe sahipti. Yalnızca iki büyük Sovyet -Petrograd Sovyeti ile Sivastapol Sovyeti- kayıtlara barış yanlısı olarak geçti. Buna karşılık, büyük merkezlerin bir çoğu (Moskova, Kronştad, Ekaterinburg, Karkov, Ekaterinoslav, İvanovo-Voznesensk gibi) ezici çoğunlukla Lenin'in siyasetinin aleyhine oy kullandı. Taşra şehirlerinde görüşüne başvurulmuş olan 42 Sovyetten 6'sı barıştan, 20'si savaştan yana oy kullanırken, 88 taşra kasaba ve köyü barış, 85'i savaş lehine oy verdi.⁽²⁶⁾

Bununla birlikte, parti içindeki tartışma 6-8 Mart günlerinde özel olarak toplanan Yedinci Kongre'de bir sonuca bağlandı. Kongre'nin açılışından bir gün önce, 'St. Petersburg Komitesi ile St. Petersburg Bölge Komitesi'nin yayın organı' olan *Kommunist* isminde yeni bir günlük gazete yayımlandı. Gazetenin editörlüğünü Buharin, Radek, Uriski ile bir dizi önde gelen Parti lideri yapıyordu: Bubnov, Lomov, Pokrovski, Preobrajenski, Piyatkov, Kollontay, Inessa Armand ve diğerleri. Sanırım, bu isimler *Kommunist* adlı bu gazetenin gücü ve niteliği hakkında okura bir fikir verecektir.

Sert tartışmalardan sonra, Yedinci Kongre 30 lehte, 12 aleyhte, 4 çekimser oyla Lenin'in siyasetini destekleme kararı aldı. Yerel parti örgütleri bu karara hemen, ya da bir süre sonra uydular.

7 Mart'a gelindiğinde, Petrograd Parti Konferansı sol komünistleri kınayan ve onları 'bağımsız örgütsel varlıklarına bir son verme'ye çağırın bir karar tasarısını benimsemiş durumdaydı. Bu kararın bir sonucu olarak, *Kommunist* çok geçmeden Petrograd'taki yayını durdurdu ve Moskova Bölge Komitesi'nin himayesinde Nisan'da yeniden yayınlanmaya başlayacağı Moskova'ya taşındı. 15 Nisan'da, Lenin, sol komünistlerin kalesi konumundaki Moskova bölgesini kendi fikirlerine kazanmayı başardı; bir parti konferansında Lomov'la giriştiği tartışma sonrası yapılan oylamada 42 delege Lenin'e destek verirken, karşı oyların sayısı 9'da kaldı.

Sol komünistler bazı yerlerde ağırlıklarını korumayı sürdürdüler. Nitekim, 10 Mayıs'ta İvanovo-Voznesensk'te yapılan bir parti konferansında, Buharin'in yaptığı bir konuşmadan sonra yapılan oylamada 9 aleyhte, 4 çekimser ve 12 lehte oyla Buharin'in siyaseti benimsendi.⁽²⁷⁾

Anlaşmanın onaylandığı son yer, 15 Mart 1918 tarihinde toplanan Dördüncü Sovyetler Kongresi oldu ve 748 lehte, 261 aleyhte, 115 çekimser oyla barış anlaşmasına onay verildi. Çekimser oy kulla-

nanlar arasında 64 sol komünist de vardı.

Bundan sonra sol komünistler savaş sorunu konusunda sessiz kalmayı yeğlediler (ancak, sonraki bölümlerde göreceğimiz gibi, bir başka alanda -ekonomik meselelerde- Lenin'in siyasetine karşı çıkmayı sürdürdüler). Fakat, sol Sosyalist Devrimciler barış siyasetine karşı çıkmaya seslerini daha da yükselterek devam ettiler. Ve, barış anlaşmasının onaylanmasından hemen sonra, Halk Komiserleri Konseyi'nden çekildiler.

Troçki'nin tutumu

Stalinist tarih, Brest-Litovsk görüşmelerinde Lenin ile Troçki'nin tutumları arasındaki farklılıkları abartır; bu nedenle, bu konuda Troçki'nin tutumu üzerinde durmak önemlidir.

Brest-Litovsk'a ilişkin tartışma boyunca, devrimci bir savaşın *olanaksızlığı* konusunda Lenin ile Troçki arasında hiçbir ayrılık yoktu. Nitekim, örneğin Troçki 8 (21) Ocak günü yaptığı bir konuşmada şunları söylemişti: 'Devrimci bir savaşa girişmemiz halinde yıkıma uğrayacağımız gün gibi açık.'⁽²⁸⁾ Troçki o günlerde benimsemiş olduğu tutumunu şu şekilde açıklıyor:

"Savaşa girişmenin olanaksız olduğu çok açıktı. Bu noktada, Lenin ile benim aramda, anlaşmazlık bir yana, en küçük bir anlaşmazlık belirtisi bile yoktu. Her ikimiz de Buharin'in ve diğer 'devrimci savaş' havarilerinin tavrı karşısında şaşkınlığa düşmüştük. Ancak, bunun kadar önemli bir diğer sorun daha vardı. Hohenzollern hükümeti bize karşı mücadelesini hangi ölçüye kadar derinleştirebilirdi? ... Hohenzollern askerlerini barış isteyen devrimcilerin üzerine gönderebilir miydi? Şubat Devrimi ve bunun ardından gelen Ekim Devrimi Alman ordusunu ne şekilde etkilenmişti? Bu etki ne kadar süre içinde kendisini gösterecekti? Henüz bu sorulara verilmiş yanıtlar yoktu. Görüşmeler sırasında bu yanıtları bulmaya çalışmak zorundaydık. Buna uygun olarak, elimizden geldiği ölçüde görüşmeleri uzatmak durumundaydık. Sovyet devrimi gerçeğini ve onun barış siyasetini bitininüyle kavramaları için Avrupalı işçilere zaman tanınması bir zorunluluktu."⁽²⁹⁾

Lenin'in Brest-Litovsk'taki barış görüşmeleri için önerdiği taktiklerin doğru taktikler olduğu pratik tarafından kanıtlandı. Ne var

ki, bu, Troçki'nin tutumunun mutlaka ve kaçınılmaz olarak yanlış olduğunu söylemek anlamına gelmiyor. Troçki'nin önermiş olduğu 'ne savaş, ne barış' taktiğinin sonuç vermesi olasılığı vardı. Nitekim, Ludendorff'un anılarına ve Brest-Litovsk görüşmelerine katılmış Alman temsilcilerinin çeşitli ifadelerine bakıldığında, Avusturyalı ve Alman liderlerin Rusya'ya saldırıyı başlatmadan önce bir süre tereddüt içinde kalmış oldukları açıkça anlaşılıyor.

Özellikle Avusturya monarşisi neredeyse çaresiz bir durumdaydı. 4 (17) Ocak'ta, Avusturya Dışişleri Bakanı Czernin, Avusturya imparatorundan şöyle bir mesaj aldı:

"Sizi tüm ciddiyetimle bir kez daha temin etmek zorundayım ki, monarşinin ve hanedanın bütün yazgısı Brest-Litovsk'ta mümkün olduğu kadar kısa süre içinde imzalanması gereken bir barış anlaşmasına bağlıdır... Eğer Brest'te bir barış imzalanmazsa, [ülkede ç.n.] bir devrim olacak."⁽³⁰⁾

15 (28) Ocak'ta Troçki Brest-Litovsk'a doğru yol alırken, Almanya ve Avusturya bir grev ve karışıklık dalgasıyla çalkalanıyordu. Berlin ve Viyana'da Sovyetler kurulmuştu. Hamburg, Bremen, Leipzig, Essen ve Münih ayaktaydı. Yarım milyona yakın işçinin üretimi durdurmuş olduğu Berlin'in büyük bölümünde, caddelerde 'Bütün İktidar Sovyetlere' sloganı yankılanıyordu. Brest-Litovsk'taki Rus Halk Komiserleri tarafından formüle edilmiş ilkelere uygun olarak, toprak ilhaki ve tazminat olmaksızın ve halkların kaderlerini tayin hakkı temelinde bir barış anlaşmasının imzalanması, tüm ülkelerden işçi delegelerin barış görüşmelerine katılmalan, dile getirilen taleplerin başında yer alıyordu.⁽³¹⁾

Avusturyalıların koşulsuz bir barış anlaşmasının sağlanması için yaptıkları girişimler Bulgarlar, Türkler ve daha da önemlisi, Alman Dışişleri Bakanı Baron Von Kühlmann ile Başbakan Hertling tarafından da destekleniyordu.

Ludendorff ile Kühlmann'ın anıları, başını Alman genelkurmayının çektiği savaş yanlıları (Hindenburg, Ludendorff, Hoffmann) ile Kühlmann ve Hertling'in öncülüğündeki barış yanlıları arasında bir denge durumunun günlerce devam etmiş olduğunu açıkça gösteriyor. Barış yanlıları, ülke içindeki durumun Ruslara karşı askeri bir saldırıya girişmeye olanak tanımadığını sürekli ileri sürmüşlerdi. An-

cak Alman genelkurmayı katı tutumunu korudu ve Kayzer'in de destek vermesiyle sonuçta insiyatifi ele geçirdi.

Dolayısıyla, Troçki'nin Brest-Litovsk'taki görüşmeler sırasında benimsemiş olduğu tutum saf bir idealizme değil, büyük ölçüde gerçekçi bir bakış açısına dayanıyordu. Olayların akışı Lenin'in tezini doğruladığı zaman, Troçki bunu açık yüreklilikle kabul etmekte tereddüt göstermedi. Merkez Komitesi'nin 3 Ekim 1918 tarihli bir oturumunda şunları söyledi:

"Yetkili organımızın bu toplantısında, ben de dahil olmak üzere pek çoğumuz Brest-Litovsk anlaşmasını imzalamamızın kabul edilebilir bir şey olup olmadığı konusunda tereddüt içindeyken, şaşırıcı bir öngörü yeteneğiyle ve bizim muhalefetimize karşın, dünya proletaryasının gerçekleştireceği devrime kadar yüz yüze bulunduğumuz açmazın üstesinden gelebilmek için bu anlaşmayı imzalamak zorunda olduğumuzu inatla öne süren tek kişinin Yoldaş Lenin olduğunu ifade etmeyi bir görev sayıyorum. Hatalı olduğumuzu kabul etmek zorundayız."⁽³²⁾

Gerçekçilik ve ilkeli siyaset

Savaş ve barışın tarihsel bir öneme sahip olduğu günlerde Lenin'in sahip olduğu güç, onun ilkelere sıkı sıkı bağlılığının, taktiklerini değiştiren nesnel koşullara göre uyarlamaya her an hazır olmasının sonucuydu.

Lenin, emperyalist basınç karşısında geri çekilme zorunluluğunu açıkça kabul ederek, Rusya'nın yazgısı da dahil olmak üzere her şeyin dünya devriminin ihtiyaçlarına tabi kılınması ilkesine bağlı kalınmasında ısrar etti. Yedinci Parti Kongresi'nde barış anlaşmasının derhal onaylanması gerektiğini savunurken, devrimin uluslararası boyutlarını bir an bile akıldan çıkarmadı:

"Dünya tarihsel açıdan düşünülendiğinde, tek başına kalması halinde, diğer ilkelere devrim hareketi olmadığı takdirde, devrimimizden nihai zafere ulaşmasının beklenemeyeceğine şüphe yoktur. Bolşevik Parti bu işin üstesinden gelirken devrimin tüm ülkelerde olgunlaşmakta olduğu inancıyla hareket etti."⁽³³⁾

"Bir Alman devrimi olmadığı takdirde yenilgiye yazgılı olduğumuz mutlak bir gerçektir."⁽³⁴⁾

Atılması gereken adımların tüm zorluğuna rağmen, Lenin gerçekleri gizleyip işçileri aldatmayı bir an bile düşünmedi. Aksine, ka-bullenilmesi ne denli güç olursa olsun, tüm gerçeğin onlara açıkça söylenmesinin zorunlu olduğunu düşündü. Gerçek mücadelenin yerine ikame edilen her manevranın, sonuçta kitlelerin moralini yı-kıma uğratabileceği gerçeğine sonuna kadar sadık kaldı. Dolayısıyla, bir yönelim değişikliğine gitmek kendilerine dayatıldığı zaman, devrimci liderlerin temel gerçeği asla işçilerden gizlememeleri gerekir. Troçki bunu şu şekilde ifade eder:

"Meselenin özü şu ki, Lenin, Brest-Litovsk dayatmasına, partiyi Ekim'de zafere taşıırken sergilemiş olduğu o tükenmek bilmez devrimci enerjisiyle yaklaştı. Lenin'in yönteminin ve iktidarının sahip olduğu gücün ölçüsü olan şey, Ekim'le Brest-Litovsk, korku bilmezlikle tenkinlilik, karartılıkla uzak görüşlülük arasındaki bu özsel, canlı kombinasyonun kendisidir."⁽³⁵⁾

Ödünsüz bir gerçekçilikle iç içe geçmiş ilkeli siyaset, Lenin'in Brest-Litovsk olayı sırasında takındığı tavrın belirleyici özelliğiydi. Lenin, yüz yüze bulunan açmazdan büyük bir moral prestijle çıkmasını bildi. Kendi düşüncelerinde kararlılıkla ısrar etme cesaretini göstermiş olması, parti içindeki egemen ruh haline karşı koymasını olanaklı kıldı. Sahip olduğu olağanüstü ikna yeteneği sayesinde, nihai olarak partinin kararını değiştirme başarısını gösterebildi.

5

Kapitalizmden sosyalizme geçiş

Lenin, Brest-Litovsk barış anlaşmasının imzalanmasından sonra bir soluk alma fırsatının doğacağı umudundaydı. 23 Nisan 1918'de Moskova Sovyeti'ne yaptığı bir konuşmada şunları söyledi:

"İç savaşın büyük ölçüde sonuna gelindiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Kuşkusuz, gericilerin devrimin -Sovyet sisteminin- gücünü kırmak için giriştikleri yalıtık eylemlerin sonucu bazı çatışmalar olacak. bazı kasabalarda orada burada sokak savaşları görülecek; ancak ihtilalci halkın çabaları sonucu iç cephede gericiliğin telafi edilemez bir biçimde yenilgiye uğratılmış olduğuna şüphe yok."⁽¹⁾

Lenin'in bu dönemde kaleme aldığı yazıların hepsi, onun, devrimin kritik aşamasının büyük ölçüde son bulduğuna, sanayiye nasıl işlerlik kazandırılacağına, ekonomik inşanın nasıl gerçekleştirileceğinin öğrenilmesinin şimdiki temel görev olduğuna inandığını gösterir. Ne var ki, devrime bir soluk alma şansı tanınmayacaktı. Brest-Litovsk Anlaşması'nın imzalanmasıyla şiddetli bir iç savaşın patlak vermesi arasında geçen zaman üç aydan da kısa sürdü.

Marksist miras

Lenin, ileri doğru atacağı adımlar sırasında her zaman Marks ve Engels'in öğrettiklerine başvurdu. Kendisini 1905'e ve 1917'ye hazır larken, devrimci işçi hareketinin -Marks ve Engels tarafından çözüm-

lemesi yapılmış- 1848-1871 döneminde ve sonrasında yaşadığı uluslararası deneyimlerden yararlandı. İktidarı aldıktan sonra kapitalizmden sosyalizme geçiş sorununa ilişkin olarak Lenin'in kendi ustalarından öğrendiği şeyler nelerdi?

Marks, *Fransa'da İç Savaş* adlı eserinde, işçilerin 'hazır ütopyalara, gerçekleştirecekleri ideallere' sahip olmadıklarını, fakat 'eski ve çökmekte olan burjuva toplumun bizzat kendisinin gebe olduğu yeni toplumun unsurlarının önünün açılması gerektiğini' söylemişti. İşçiler, 'koşulları ve insanları dönüşüme uğratarak uzun mücadelelerden, bir dizi tarihsel aşamadan geçmek zorunda kalacaklarını' iyi biliyorlardı.⁽²⁾ Marks, proletaryaya onun kendi deneyiminden bağımsız şablonların dayatılmasına nefretle karşı çıktı. Yaşamın kendisi gerekli materyali sunmazdan önce geleceğin ekonomik düzeninin ne olacağı konusunda teorik bir analiz sunmak, hayal kurmaktan başka bir şey değildi. Lenin, *Devlet ve Devrim*'de, 'Marks'ta ütopya kurmaya ve anlamsız bir biçimde bilinemez olanı kestirmeye yönelik bir girişimin izine bile rastlanmadığını' söyler.

Marks ve Engels'in *Kapital*, *Alman İdeolojisi*, *Gotha Programı'nın Eleştirisi* adlı eserlerinde ve mektuplarında dağınık bir şekilde karşılaşılan birkaç genel nokta, Rus Devrimi'ne olduğu gibi ve doğrudan uygulanamazdı. Marks ve Engels, kapitalizmin yıkılmasının güçlü bir sanayinin, kitlesel ve kültürlü bir işçi sınıfının var olduğu en ileri kapitalist ülkelerde başlayacağını ve bunun en önemli birkaç ülkede eşzamanlı olarak yaşanacağını öngörmüşlerdi. Oysa, devrim yalnızca bir ülkede, üstelik de geri bir ülkede patlak verdi. Bu koşullarda, pre-sosyalist görevin sosyalist görevlerden daha ağır basması kaçınılmazdır, emperyalist kuşatmanın yarattığı basınç ve müdahale bu iki tür görevlerin yaşama geçirilmesini daha da karmaşık hale getirir.

Lenin, yeni toplumun inşasında kendisine rehberlik edecek ipuçlarını bulmakta çok zorlandı. Kapitalizmin yükselişinden sosyalizmin inşasına ilişkin dersler çıkarabilir miydi?

Ne yazık ki, kapitalizmin geliştiği yolla sosyalizmin doğacağı yol arasında köklü farklılıklar vardır. İlkın, siyasi devrim -proletaryanın iktidara gelişi- sosyalizmin ekonomik ve kültürel evriminden önce gelirken, kapitalist sistemin ekonomik ve kültürel gelişimi burjuva devriminden önce gerçekleşmişti.

Kapitalizm, feodal ekonominin yarık ve çatlakları arasında, ba-

sit meta üretiminden doğup gelişti. Kapitalizmin en önemli öğeleri eski toplumun rahminde yaratıldı. Kapitalizm ancak yüzyılları bulan uzun bir gelişim sürecinden sonra hakim ekonomik biçim durumuna geldi ve onun genel gelişme eğilimini çizerek bütün bir topluma kendi damgasını vurdu. Buharin şunları söyler:

“Onlar [burjuvalar] kapitalizmi inşa etmediler: kapitalizm kendi kendisini yarattı. Proletarya ise, sosyalizmi örgütlü bir sistem, örgütlü, kolektif bir özne olarak inşa edecektir. Kapitalizmin yaratılması süreci kendiliğinden bir süreçti; komünizmin inşası süreci ise, büyük ölçüde bilinçli, yani örgütlenmiş bir süreç olmak zorundadır.”⁽³⁾

Komünist Manifesto proletaryanın iktidara gelmesi eyleminin bir devrim eylemi olduğuna açıklık kazandı. Ancak, proletarya bir kez iktidara geldikten sonra, onun eylem programı *tedrici olarak* sosyalizme varacak bir geçiş programı olacaktı. Toplumsal-siyasal devrim, nihai sonucu bütün boyutlarıyla cisimleşmiş sosyalizm (ya da komünizm) olacak uzun süreli bir reform sürecine kapı aralar. Devrimden önce ise, komünistler, reformlardan, proletaryayı devrime hazırlamak, yani kapitalizmin siyasi, ekonomik ve toplumsal iktidarını kırmak üzere onun özgüvenini, bilincini ve örgütlülüğünü geliştirmek, için yararlanırlar. Devrimden sonra, yeni bir sınıf egemenliği temelinde, sosyalist reformlar gündeme alınır.

Proletarya diktatörlüğü bir kez kurulduktan sonra, bir ekonomik dönüşüm programının uygulamaya konması gerekir:

“Proletarya, tüm sermayeyi aşamalı olarak burjuvaziden zorla almak, tüm üretim araçlarını devletin (ki bu proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmiş olması anlamına gelir) elinde merkezileştirmek ve üretici güçlerin toplamını mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde yükseltmek için kendi siyasi egemenliğini kullanacaktır.”

Komünist Manifesto, iktidara gelmesiyle birlikte ekonomiyi ve toplumu dönüşüme uğratmak için proletaryanın alması gereken on önlemden söz eder. Bu önlemlerden hiçbiri kapitalizmi doğrudan ve bir anda ortadan kaldırmaz; bunlardan her biri kapitalizmin

ekonomik mekanizmasına kısmi bir devlet müdahalesini içerir ve bunların kapitalizmin altını bütünüyle oymaları ancak *bir bütün olarak* ve *zaman içinde* gerçekleşir. Dolayısıyla, örneğin ‘etkin bir biçimde derecelendirilmiş gelir vergisi’, proletarya diktatörlüğü altında gelirlerde hala dikkate değer farklılıkların olacağı öngörüsüne dayanır - yani kapitalistler bir hamlede mülksüzleştirilmeyeceklerdir. “Devrim süresince, vergilendirme alanındaki muazzam artış özel mülkiyete yönelik bir saldırı olarak hizmet görebilir; ne var ki, böyle bir durumda dahi vergilendirme yeni devrimci önlemlere geçişte bir basamak olarak kullanılmalıdır, aksi takdirde eski burjuva koşullara geri dönlür.”⁽⁴⁾

Benzer şekilde, ‘miras hakkının kaldırılması’ önlemi, üretim araçlarında özel mülkiyetin varlığını varsayar. Önerilmiş bulunan söz konusu önlemler, Marks ve Engels’in kapitalizmden sosyalizme geçişi hemen atılacak tek bir adım olarak değil, şu ya da bu ölçüde uzun bir tarihsel döneme yayılacak bir süreç olarak gördüklerini gösterir.

Burada, kısmi taleplerin Marks ve Engels’teki ortaya konuluş biçimi ile reformistlerin önerdiği biçim arasında *temel* bir farklılığın bulunduğunu vurgulamak gerekir. Bir işçi hükümeti tarafından gerçekleştirilecek ‘mülkiyet hakkına karşı saldırılar’, bir burjuva hükümet altında gerçekleştirilen reformlardan köklü bir biçimde farklıdır. Birinci durumda, kısmi talepler, mülkiyet hakkına daha derin tecavüzlere yol açarak bir belirleyiciliğe sahip olurlar. İkinci durumda ise, bunlar kapitalizmin sivri uçlarının törpülenmesiyle sınırlı kalırlar ve kapitalizmin sınırları içinde varolabilir tedbirler niteliindedirler. Marks ve Engels açısından, geçiş taleplerinden her biri, kendi içinde esaslı bir yapısal değişim içerir ve hepsi birlikte kapitalizmden sosyalizme geçişle neticelenirler.

‘İnsan doğası’nın dönüşüme uğratılması

Marks’a göre, yıllara değil bütün bir tarihsel çağa yayılacağı öngörülen kapitalizmden sosyalizme geçişin öznesi aktif ve bilinçli işçi sınıfıydı. Kapitalizm yüzyıllar boyunca feodal toplumun bağrında kendiliğinden bir biçimde gelişmişken, sosyalizm kapitalizmin içinde gelişmez; oysa, sosyalizmi yaratma yeteneğine potansiyel olarak sahip olan proletarya kapitalizm içinde gelişir. Bundan çıkan sonuç, kapitalizmin sosyalizmi yaratmadığı ve proletaryanın kapitalizmi yıkmak üzere giriştiği devrimci mücadelelerin, sosyalist toplumu yaratma ir-

de ve yeteneğine sahip insanları ortaya çıkardığıdır. Bu yetenek kapitalizme karşı mücadele içinde gelişir ve yeni toplumun *yegane* dayanağı da budur. Marks, Alman Komünist Birliği içinde kendisine bağlı propaganda grubu ile bu yapı içindeki azınlık grup arasındaki farklılıklara işaret ederken insan unsurunun merkeziliği konusuna açıklık getirir:

“Biz, işçilere şunu söylüyoruz: ‘15, 20, 50 yıllık bir iç savaştan ve ulusal mücadeleden geçeceksiniz ve bu yalnızca toplumda bir değişim yaratmakla kalmayacak, fakat aynı zamanda sizi de değiştirecek ve sizleri siyasi iktidarı kullanmaya hazırlayacak.’ Oysa siz onlara bunun tersini söylüyorsunuz: ‘Ya iktidarı bir anda ve derhal ele geçireceğiz, ya da, bunu yapamadığımız takdirde evlerimize dönüp oturacağız.’ Biz Alman işçisine Alman proletaryasının gelişiminin tamamlanmamış olduğunu göstermek için titizlikle çaba harcarken, siz, mümkün olabilecek en tiksindirici yoldan onu pohpohlamak suretiyle onun vatansever duygularına ve sınıfsal önyargılarına sesleniyorsunuz ve kuşkusuz bu, daha kolay ve prim yapan bir yöntem.”⁽⁵⁾

Proletaryanın yalnızca toplumu değil, fakat aynı zamanda, bu tarihsel görevi yerine getirebilmek için kendisini de değiştirmesi sosyalist bir toplumun yaratılması açısından esaslı bir öneme sahiptir. Marks bir başka yerde bunu şu şekilde vurgular: “Ölü kuşakların yaratmış olduğu tüm gelenek, yaşayan kuşağın zihnine bir karabasan gibi çöker.” İşçi sınıfı kapitalizmin temel parçalarından biridir ve, *potansiyel olarak*, onun fatihidir. Bu yüzden, *Komünist Manifesto*’nun birinci bölümünün sonuç cümleleri şöyledir: “Bu nedenle, burjuvazi, her şeyden önce kendi mezar kazıcılarını yaratır. Onun yenilgi ve proletaryanın zaferi aynı ölçüde kaçınılmazdır.”

Proletaryanın kapitalizm altında bağımlı sınıf olmaktan çıkıp yeni toplumun kurucusu olma konumuna gelmesini sağlayan temel niteliği onun devrimci cesaretidir. Bu dönüşüm açısından insanlığın toplumsal ilişkilerindeki değişimler, devrimci pratik tarafından diyalektik olarak birleştirilirler. Marks’ın *Feuerbach Üzerine Tezler*’de belirtmiş olduğu gibi:

“İnsanların, koşulların ve yetiştiriliş tarzlarının ürünü olduklarını,

bu yüzden de dönüşüme uğramış insanların diğer koşulların ve değişime uğratılmış yetiştirme tarzlarının ürünü olduklarını söyleyen materyalist doktrin, koşulları değiştiren şeyin insanlar olduğunu ve dolayısıyla eğitimcinin bizzat kendisinin de eğitilmesi gerektiğini unuttur... Koşulların değiştirilmesi ile insanın eyleminin birlikteliği, ancak *devrimcileştirici pratik* olarak anlaşılabilir ve akılcı bir biçimde kavranabilir.”

Bir proleter hükümetin karşılaştığı güçlükler mülkiyet alanından ziyade üretim alanında ve eski toplumun biçimlendirmiş olduğu haliyle insan doğasının üstesinden gelme konusunda yaşanacaktır. En yakıcı zorluklarla karşılaşılacak alan ise çalışma disiplininin sağlanması olacaktır. İşçiler açlık ve işten çıkarılma korkusunun yarattığı disiplin dolayısıyla çalışırlar. Kuşkusuz, sosyalist toplumun, çalışma saatlerinin makul bir düzeye indirildiği ve emek sürecinin istenilmeyen yanlarının ortadan kaldırıldığı, işyerlerinin sağlığa uygun ve cazip hale getirilmiş ve çalışma sürecinin can sıkıcı tekdüzeliliğinin büyük ölçüde ortadan kaldırılmış olduğu, maddi teşvikin çok büyüdüğü ileri bir aşamasında, işçiler isteğe bağlı bir alışkanlıkla ve kardeşi saydığı diğer insanların gereksinimlerini sağlama isteğiyle çalışacaklardır. Ancak, çalışmanın hir yükümlülük olmaktan çıkıp bir eğlence haline gelmesi, bütün bir tarihsel çağı bulan çok uzun bir zaman dilimi içinde gerçekleşecektir. Peki ama proletaryanın hala kapitalizmin alışkanlıklarına sahip olduğu toplumsal devrimin hemen sonrasındaki dönemde, üretimin sürekliliği açısından zorunlu olan çalışma disiplini nasıl sağlanacaktır?

Ekim Devrimi’nin öngününde Lenin

Lenin, Marks ve Engels gibi, proletaryanın devlet iktidarını ele geçirmesinden sonra uzun bir dönem içinde gerçekleşecek bir dizi reformun yaşama geçirilmesinin zorunlu olacağına inanıyordu.

Ekim Devrimi’nin öngününde, yakın bir gelecekte iktidara gelmesi halinde Bolşevik bir hükümetin uygulamaya geçireceği önlemler konusunda bir plan hazırladı. *Yaklaşan Felaket ve Buna Karşı Mücadele* adlı makalesinde şunları yazmıştı:

“Bu temel önlemler şunlardır:

“1. Tüm bankaların tek bir banka haline getirilmesi ve bu banka

nın işlemleri üzerinde devlet kontrolü, ya da bütün bankaların devletleştirilmesi.

"2.Kartellerin, yani en büyük, tekelci kapitalist birliklerin (şeker, petrol, demir, çelik ve diğer birlikler) devletleştirilmesi.

"3. Ticari gizliliğin kaldırılması.

"4. Sanayicilerin, tüccarların ve genel olarak işverenlerin zorunlu birliği (yani, bunların zorunlu olarak tek çatı altında toplanmaları)

"5. Halkın zorunlu olarak tüketici birlikleri içinde bir araya getirilip örgütlenmesi, ya da bu tür bir örgütlenmenin teşvik edilmesi ve bu örgütlenme üzerinde kontrol kurulması."⁽⁶⁾

Bu önlemler kapitalist mülkiyet ilişkilerinin hemen ve bir defada yıkıma uğratılması amacını değil, bunların şu ya da bu ölçüde uzun bir süreç içinde aşamalı olarak zayıflatılması hedefini öngörüyordu.

Burada, bankaların devletleştirilmesiyle bunların kamulaştırılmasını birbirine karıştırmamak gerekir:

"Bankaların devletleştirilmesi sırasında... herhangi bir 'kişinin bir tek kuruluşuna bile el konulmayacaktır... Eğer bankaların devletleştirilmesi ile özel mülkiyetin kamulaştırılması (müsaderesi) sık sık birbirine karıştırılıyorsa, bunun sorumlusu kamuoyunu yanıltmaktan çıkarılan burjuva basınıdır ve bu yaygın yanlış anlamının yaratıcısı olarak onu suçlamak gerekir...

"Bankada 15 ruble tasarruf hesabı olan kimse, bankadaki 15 rublenin sahibi olmayı bankaların devletleştirilmesinden sonra da sürdürecektir; ve, 15 milyon rubleye sahip olanlar, bankaların devletleştirilmesinden sonra da hisse senedi, bono, tahvil, ticari kağıt vb. biçiminde 15 milyon rublenin sahibi olma durumlarını sürdürecektir...

"Devletin kendisini milyonlarca ve milyarlarca rublenin nerede ve nasıl, ne zaman ve nereden nereye aktığını bilebilir *bir konuma getirmesi* ancak bankaların devletleştirilmesiyle mümkün olabilir. Ve, bütün bir ekonomik yaşam üzerinde düşsel değil gerçek bir denetimin sağlanması ancak bankalar, ana kapitalist dolaşım mekanizmasının bu önemli merkezi üzerindeki kontrolle olanaklı hale gelebilir."⁽⁷⁾

Bankaların devletleştirilmesi, kapitalist mülkiyet ilişkilerine karşı girişilmiş ciddi bir taarruz olacak ve kapitalistlerin direnişiyile karşılaşacaktır:

"Devlete gelince; devlet, ilk kez olarak, artık açık bir biçimde yürütülecek olan bütün önemli parasal işlemleri *izleyebileceği*, dolayısıyla onları *kontrol edebileceği*, şu halde ekonomik yaşamı *düzenleyebileceği*, 'yardımları' dolayısıyla kapitalist baylara avuç dolusu 'komisyonlar' vermeksizin önemli devlet yatırımları için milyonlarca ve milyarlarca *para temin edebileceği* bir konumda olacaktır. Bütün kapitalistlerin... bankaların devletleştirilmesine karşı dış ve tınaklarıyla sonuna kadar mücadele etmeye bu kadar hazır olmalarının nedeni yegane nedeni budur."

Kartellerin devletleştirilmesi (Lenin'in programının 2. maddesi) ayrıca 'ekonomik faaliyetin düzenlenmesine' yardımcı olacaktır. Burada geniş boyutlu bir kamulaştırma önerilmiyor, ulusal uygulamaları sabote eden kartellere ağır cezalar vererek bunların zenginliğine bir müdahalede bulunulması öngörülmüyordu: "Petrol krallarına ve hissedarlarına karşı savaş açılmalıdır; petrol sektöründe devletleştirmeyi geciktirdikleri için, gelirlerini ya da banka hesaplarını gizledikleri, üretimi sabote ettikleri, üretim artışı için gerekli adımları atmadıkları için bunların mülklerine el konulmasına ve hapis cezalarına çarptırılmalarına hükmedilmelidir."⁽⁸⁾

3. önlem-ticari gizliliğin kaldırılması, kapitalist mülkiyet ilişkilerine yönelik bir başka müdahaleyi içerir, ancak bunları ortadan kaldırmaz. Ticari gizliliğin kaldırılması şu anlama gelecektir:

"Firma sahiplerinin ve tüccarların hesaplarını kamuoyunun bilgisine sunmaya zorlanması, faaliyette buldukları alandan yetkili mercilerden izin almaksızın çekilmelerinin yasaklanması, hesaplarını gizli tutmaları ve halkı kandırmaları halinde bunlara karşı mülke el koyma ve ölüm cezası uygulanması, bunların hesaplarının halkın bizzat kendisi, işçi sendikaları ve çalışanların diğer birlikleri, vb. tarafından *asağıdan* denetlenmesi ve kontrol edilmesi."

İşçi kontrolünün kurulması, bir sınıf olarak burjuvazinin varlığını hemen ve bir darbede tasfiye etmeksizin, burjuvazinin gücüne

karşı proletaryanın gücünü artıracaktır:

"Gerçekten, bütün bir kontrol sorunu, nihai olarak, kimin kimi kontrol ettiği sorununa, yani, hangi sınıfın kontrol ettiği ve hangi sınıfın kontrol edildiği sorununa indirgenir... Kararlılıkla ve net bir şekilde, eski olandan kopmaktan korkmadan ve yeni olanı inşa etmekten çekinmeden, işçi ve köylülerin toprak sahipleri ve kapitalistler üzerinde kontrol kurmalarını sağlamalıyız."

Aynı şekilde, 4. önlem de sanayicilerin, tüccarların ve genel olarak işverenlerin zorunlu olarak tek çatı altında toplanmalarını kapitalist mülkiyet ilişkilerini ortadan kaldırmaz. "Bu türden bir yasa, mülkiyet ilişkilerini hiçbir şekilde doğrudan yani kendi içinde etkilemez; hiçbir mülk sahibinin tek kuruşuna el koymaz."⁽⁹⁾

Lenin'in *Yaklaşan Felaket ve Buna Karşı Mücadele* içinde ayrıntılarıyla ele aldığı geçiş programının özü, *Komünist Manifesto*'dakiyle aynıdır. İşçi iktidarı bir kez kurulduktan sonra, kapitalizmden sosyalizme geçiş, yani 'sıçrama', az çok uzun bir evrim süreci olarak görünür. Yüzyılları bulan bir zaman dilimi içinde gelişmiş olan kapitalizm, yerini, çok daha kısa bir dönem içinde *inşa edilecek* olan sosyalizme bırakacaktır, ama bu inşa bir hamlede gerçekleşmeyecektir.

Uzun ve karmaşık bir geçiş dönemi

Lenin, 11 (24) Ocak 1918 tarihli bir konuşmasında şunları söylemiştir:

"Sosyalizm hakkında çok az şey biliyoruz... Sosyalizmin tanımını verebileceğimiz bir konumda değiliz... Sosyalizmin oluşacağı mücadeleler henüz yapılmadı. Bu konuda bundan daha fazlasını söyleyemeyiz."⁽¹⁰⁾

Sosyalizmin kapitalizm tarafından biçimlendirilmiş insanlar tarafından kurulması kaçınılmaz bir zorunluluk olacaktır. Lenin'in 27 Kasım 1918 tarihinde yaptığı bir konuşmada söylediği gibi:

"Eğer sosyalizmi kapitalizmden miras kalmış insanlarla kurmak zorunda olmasaydık, işler bu kadar zor ve kötü olmazdı. Ancak, sosyalist inşanın bütün sıkıntısı tam da budur -sosyalizmi kapitaliz-

min esaslı ölçüde bozulmaya uğratmış olduğu insanlarla kurmak zorundayız. Geçişin sıkıntısının bütün kaynağı da burada yatmaktadır."⁽¹¹⁾

Yine, 20 Ocak 1919'daki İkinci Sendikalar Konferansı'nda yaptığı bir konuşmada şöyle söylüyordu:

"Eski toplumla işçiler arasında hiçbir zaman bir Çin Seddi olmadı. İşçiler kapitalist toplumun geleneksel mentalitesini büyük ölçüde korumuş bulunuyorlar. Yeni bir toplumu kendileri yeni insanlar haline gelmeden, ya da eski dünyanın pisliğinden arınmadan inşa ediyorlar; hala dizlerine kadar bu pisliğin içindeler. Söz konusu pislikten arınmayı ancak düşleyebiliriz. Bunun hemen ve bir anda gerçekleşebileceğini düşünmek bütünüyle ütopyacılık olur. Bu türden bir ütopyacılığın pratik anlamı, sosyalizmin öteki dünyaya havale edilmesidir."⁽¹²⁾

17 Nisan 1919'da ise şunları yazıyordu:

"Eski ütopyik sosyalistler sosyalizmin yeni tür insanlar tarafından yaratılabileceğini düşlediler; buna göre, ilkin insanlar tertemiz ve mükemmel bir şekilde eğitileceklerdi ve sosyalizmi inşa edecek olanlar da bunlardı. Bunu her zaman güterek karşıladık ve böyle bir sosyalizmin ciddi bir siyaset yapış tarzı değil, genç hanumefendiler için hazırlanmış bir kukla oyunu olduğunu söyledik. "Biz, sosyalizmi kapitalizm içinde yetişmiş, kapitalizm tarafından yoksunlaştırılmış ve bozulmuş, fakat yine kapitalizm tarafından mücadele içinde çelikleştirilmiş kadın ve erkeklerin yardımıyla inşa etmek istiyoruz. Herhangi bir ordunun katlanabileceğinden bin kat daha ağır sıkıntılara karşı durabilecek kadar çelikleşmiş proleterler var. Baskı altında ezilmiş, cahil, darmadağın olmuş, ancak ustaca taktikler benimsemesi durumunda proletaryanın etrafında birleşebilecek yetenekte on milyonlarca köylü var."⁽¹³⁾

Proletarya, yeni toplumun inşasına öncülük etmek istiyor ise, kendisini köklü bir değişikliğe uğratmak zorunda kalacaktır:

"Sahip olduğumuz bilgi, olsa olsa, ajitatör ya da propagandacının,

ya da, fabrika işçilerinin veya aklıktan kırılan köylülerin sürdükle-ri cehennemî yaşamın çelikleştirdiği insanın bilgisidir; varlığımızı uzun bir süre nasıl devam ettirebileceğimizi, mücadele içinde nasıl ayakta kalabileceğimizi bize öğreten şey budur ve şimdiye kadar bu bilgi sayesinde kendimizi koruyabildik. Bütün bunlar gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Zafere yalnızca bununla erişemeyiz. Zaferimizi tamamlayabilmek ve nihai noktaya ulaştırabilmek için, kapitalizmden değerli olan her şeyi, bilim ve kültürünü almamız gerekir.”⁽¹⁴⁾

Gelecek son derece zorlu bir süreç olacaktır:

“Kendi deneyimimiz aracılığıyla, bir sorunu kuramsal olarak çözmekle o çözümü yaşama geçirmek arasında bir fark olduğunu çok iyi biliyoruz... Bir yüzyıllık gelişim sayesinde kendisine yaslandığı sınıfın hangisi olduğunu biliyoruz. Ancak, bu sınıfın pratik deneyiminin son derece yetersiz olduğunu da farkındayız.”⁽¹⁵⁾
“Hiçbir zaman ütopyacı olmadık ve komünist toplumu tertemiz komünistlerin tertemiz elleriyle kuracağımızı hiçbir zaman düşünmedik. Bunun böyle olacağı bir peri masalından başka bir şey değildir. Komünizmi kapitalizmin yıkıntıları arasında inşa etmek zorundayız ve bunu yapabilecek yegane sınıf, kapitalizme karşı mücadele içinde çelikleşmiş olan sınıftır. Çok iyi farkında olduğunuz gibi, proletarya kapitalist toplumun yetersizliğinden ve zavallıktan bağımsız değildir. Proletarya sosyalizm için mücadele ediyor, ama aynı zamanda kendi yetersizliklerine karşı savaşıyor.”⁽¹⁶⁾

Lenin, gerçeklik tüm acımasızlığıyla karşısına dikilmiş olmasına karşın devrimci iyimserlikten vazgeçmez ve kurtuluşu yığınların yaratıcı eyleminde görür:

“Halk kitleleri, sahip oldukları el değmemiş ilkelikleri, basit, kaba kararlılıklarıyla tarihi yapmaya başladıklarında, ‘ilkeleri ve teorileri’ hemen ve doğrudan yaşama geçirmeye giriştiklerinde burjuvalar korkuya kapılırlar ve ‘Akıl geri plana çekiliyor’ diye ulumaya başlarlar. (Durum bunun tam tersi değil midir? Eylem bilgisizliği şampiyonluğunu yapan kahramanlar? Böyle anlarda tarih sahnesini işgal edenler tek tek bireylerin değil, kitlelerin aklı değil

midir? Kitlelerin aklı böyle bir zamanda pratikten yoksun, kendi kendine bir güç olmaktan çıkıp enerjik, etkin bir güç haline gelmez mi?)”

Lenin, en büyük güçlük ve sıkıntıların tam ortasında -1920 yılının Ekim ayında- devrimden çok önce, Mart 1906’da yazmış olduklarını aktarır:

“Daha geniş, daha zengin, daha dikkatlice düşünülmüş, daha yönlenmiş, daha sistemli, daha yürekli, daha canlı bir tarih yapımı tarafından ayırt edilen şey tam da devrimci dönemlerdir, kavrayıştan yoksun, Kadetçi, reformist ilerleme dönemleri değil. Ama liberaler gerçeği ters yüz ediyorlar! Önemsiz olanı muhteşem bir tarih yapımı olarak yutturuyorlar. Ezilen ya da haksızlığa uğramış kitlelerin eylemsizliğini, bürokratların ve burjuvaların çalışmasındaki ‘sistem’in zaferi olarak görüyorlar. Bunlar, küçük bürokratların, beş para emez liberal gazetecilerin yasa tasarılarına yönelik eleştirilerinin yerine pek öyle gürültü patırtı koparmadan halkı baskı altına alına araçlarını parçalayan, iktidarı ele geçiren ve halkı soyan her türden hırsıza ait olduğu düşünülenlere el koyan ‘basit halk’ın doğrudan siyasi faaliyet dönemini başladığı zaman -uzun sözün kısası, ezilen milyonlarca insanın akıl ve inatı yalnızca kitap okumak için değil, ayrıca eylem, insanlık açısından yaşamsal bir eylem için, tarih yapmak için uykusundan uyandığı zaman- bas bas bağırıp akıl ve mantığın ortadan kaybolduğunu haykırıyorlar.”⁽¹⁷⁾

Lenin, her zamanki gerçekçiliğiyle, önlerinde uzanan yolun yalnızca zorlu bir yol olmakla kalmayıp aynı zamanda değişken, düzensiz, sürekli değişen koşullara uyarlannmayı gerektiren bir yol olduğunu belirtir:

“Toplumsal yaşamın dönem noktalarıyla keskin değişim anlarındaki en güç görev, her bir geçişin özgül niteliklerini gerektirdiğince hesaba katmaktır. Sosyalistlerin kapitalist toplumda nasıl savaşmaları gerektiği sorusu, yanıtı güç bir soru değildir ve bu yanıt uzun bir süreden beri verilmiş durumdadır. Gelişmiş sosyalist toplumun zihinde canlandırmak da güç değildir. Bu sorun da çözümlen-

müş durumdadır. Bunlar arasında en güç görev, eski, geleneksel, alışlagelmiş kapitalizmden henüz doğmamış, sağlam temellerden yoksun, yeni olan sosyalizme geçişin pratik olarak nasıl gerçekleştirileceği sorusuna yanıt bulmaktır. En iyi olasılıkla bu geçiş yıllar alacak ve, bu süreç içinde, izleyeceğimiz siyaset daha da küçük bir dizi aşamaya bölünecektir. Ve bizim payımıza düşen görevin bütün zorluğu, siyasetin ve siyaset sanatının bütün güçlüğü, bu geçişlerin her birinin gerektirdiği özgül görevleri hesaba katma yeteneğine sahip olma sorunuyla yatmaktadır.”⁽¹⁸⁾

Hata yapmaya yazgılıyız. Sorun bu değil! Bu, sosyalizmin gelişmesi için ödenmek zorunda olan bedeldir.

“Yaptığımız ve burjuvazinin (bizim burjuvazinin dalkavuşu Menşeviklerimiz ve sağ Sosyalist Devrimcilerimiz de dahil olmak üzere) haykırışlar içinde tüm dünyaya duyurduğu her yüz hataya karşılık 10.000 büyük iş başarıyor. Bunlar şimdiye kadar olandan daha muhteşem, daha kahramanca işler: çünkü, bu başarılar, bir fabrika bölgesinde ya da ıssız bir köyde, sıradan, önemsiz bir günün ortasında, başarılarını bağırarak tüm dünyaya ilan etme alışkanlığı (ve böyle bir olanağı) olmayan insanlar tarafından gerçekleştiriliyor.

“Ama, bunun tersi doğru olsaydı bile -ki böyle bir varsayımın yanlış olduğunu biliyorum, yaptığımız her 100 doğru iş karşılığında 10.000 yanlış yapıyor olsaydık bile, devrimimiz *dünya tarihi nezdinde* yine muhteşem ve yenilmez olurdu; çünkü, *ilk kez*, azınlık değil, yalnızca zenginler değil, yalnızca iyi eğitim görmüş insanlar değil, ama gerçek halk, emekçi halkın büyük çoğunluğunun *kendisi* yeni bir yaşam kuruyor ve *kendi deneyimiyle* sosyalist örgütlenmenin en güç sorunlarını çözüyor.

“Böyle bir çalışma sürecinde yapılan her hata, on milyonlarca sıradan işçi ve köylünün kendi yaşamlarını yeniden örgütlerken gerçekleştirdikleri bu en vicdanlı ve en dürüst çalışma sürecinde yapılan her hata, sömürücü azınlığın gerçekleştirdiği binlerce ve milyonlarca ‘kusursuz’ başarı -emekçi halkı kandıran ve dolandıran başarılarıdır bunlar- kadar değerlidir. İşçiler ve köylüler yeni yaşamı inşa etmeyi ve işlerini kapitalistler olmadan yürütmeyi ancak bu tür hatalar *sayesinde öğrenecekler*; ve -binlerce engel arasından

geçerek- muzaffer sosyalizme doğru giden bir yolu ancak bu şekilde açacaklar.”⁽¹⁹⁾

Lenin, sosyalizmin inşasının gerçekten de çok uzun bir zaman alacağı gerçeğinin bütünüyle farkındaydı ve bu konuda hiçbir yanılgıya sahip değildi. “Sosyalist bir düzeni şimdi kuramayacağımızı biliyoruz -dileriz sosyalizm bizim ülkemizde, bizim çocuklarımızın ve belki de torunlarımızın zamanında kurulmuş olur.”⁽²⁰⁾ Bununla birlikte, proletarya, cesaret ve azimle, mücadeleyi kazanmaya yazgılıdır:

“Azim, dayanıklılık, isteklilik, kararlılık ve ne olursa olsun hedefe ulaşmak için her şeyi yüzlerce kez test edip hataları yüzlerce kez düzeltme yeteneği: Proletaryanın Ekim Devrimi’ne öngelen on, on beş ve belki de yirmi yıllık süreç içinde ve devrimden bu yana benzeri görülmemiş bir yokluk, açlık, yıkım ve yoksulluk içinde geçen iki yıllık zaman içinde kazanmış olduğu vasıflar bunlardır. Proletaryanın zaferini garantileyecek olan da onun bu vasıflarıdır.”⁽²¹⁾

6

'Bize devlet kapitalizmi gerek'

Brest-Litovsk Anlaşması'nın ardından huzurlu bir dönemin geleceği şeklinde yanlış bir beklentiye sahip olan Lenin, altı ay kadar önce kaldırıp bir kenara bırakmış olduğu *Yaklaşan Felaket* başlıklı çalışmasından hareketle bir ekonomik strateji geliştirme uğraşısına girişti. Mart-Haziran 1918 arasında kalan aylar boyunca, zamanının önemlice bir kısmını sanayinin yönetimi ve ekonominin yeniden inşasına yönelik bazı önlemlerin alınması konusunda çıkış yolları bulma çabasına hasretti.

Altüst olmuş bir ekonomi

Rusya'nın bütünü ciddi bir karışıklık içindeydi. *Manchester Guardian* gazetesi için muhabirlik yapan ve 1917 ile 1918 yıllarında Rusya'nın çeşitli şehirlerini dolaşan bir İngiliz gazeteci, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik çöküntüyü canlı bir biçimde tasvir ediyordu:

"Anarşi diyebileceğimiz bir durumun Kasım, Aralık ayları ile Ocak ayının büyük bölümü boyunca Kuzey Rusya'daki sanayileri egemenliği altına almış olduğunu söylemek bir abartıma sayılmama-
lı... Ortada müşterek bir sanayi planı yoktu. Fabrika komitelerinin kendilerine yol göstermesini umabilecekleri bir otoritenin varlığı söz konusu değildi. Komiteler tamamen kendi başlarına hareket ettiler ve ülkenin yakın geleceği ile bölge yaşamı açısından en yakıcı sorun olacağı gözlenen üretim ve dağıtım sorunlarını çö-

zmeye çalıştılar. Kimi yerlerde hammadde temin edilebilmesi için işletmelerdeki makineler satıldı. Fabrikalar anarşinin hüküm sürdüğü komünlere benziyordu... Anarko-sendikalist eğilimler kontrolden çıkmaya başladılar."⁽¹⁾

Savaşın tahribatına uğramış sanayi gerilemeye devam etti. Kapitalist Riyabuşinski'nin tehditkar ifadesiyle söylersek, 'açlığın kemik eli' 1918 ilkbaharında tüm halkı pençesine almıştı. Durumun ne denli kritik bir aşamaya varmış olduğunun en çarpıcı göstergelerinden biri, Lenin'le yiyecekte sorumlu komiser Tsiurupa'nın 11 Mayıs 1918'de taşra Sovyetlerine göndermiş oldukları telgraftır:

"Petrograd benzeri görülmemiş bir yıkım içinde bulunuyor. Şehirde ekmek yok. Halka eldeki son patates unuyla ekmek kabukları veriliyor. Kızıl başkent açlıktan yok olmanın eşiğinde. Aç yığınların hoşnutsuzluğunu Sovyet Hükümeti'ne karşı yönelten karşı-devrim başını kaldırmaya başlamış bulunuyor. Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adına sizleri derhal Petrograd'a yardım etmeye çağırıyorum. Bu konuda aldığınız önlemleri telgrafla Yiyecek Komiserliği'ne bildirin."⁽²⁾

Ekmek isyanları ülkenin her yanına yayılıyordu. Victor Serge şunları yazıyor:

"Açlık öylesine yakıcıydı ki, Petrograd yakınlarındaki Tsarkoe Se-
lo'da, halka kişi başına günde 100 gram ekmek veriliyordu. Bunun sonucu olarak ayaklanmalar baş gösterdi. (6-7 Nisan'da) 'Yaşasın Kurucu Meclis!' ve hatta 'Yaşasın Nikolas III!' haykırışları işi iliyordu. 19 Nisan'da... Smolensk'te 'açlıktan ileri gelen ayaklanmalar' vardı... Bu dönemde (diye yazıyor bir işçi militan), Petrograd'ta atlara rastlamak neredeyse olanaksızdı; bunlar ya ölmüş, ya yenmiş veya hükümetçe el konmuş, ya da köylere gönderilmişti. Ortada kedi ve köpek de yoktu... İnsanlar çay ve keten tohumu yağıyla yapılmış patates çörekleriyle besleniyorlardı. [Petrograd'taki] Vyborg Sovyeti Yürütme Komitesi'nin bir üyesi olarak, *bütün hafta boyunca* işçilere ekmek ya da patates karnesi verilmeden geçen zamanlar olduğunu biliyorum; o günlerde işçilere verilebilen yegane şey ayçekirdeği ile birkaç tür kuruyemişti... Sovyet Hükümeti tam bir çaresizlik içinde görünüyordu."⁽³⁾

“Moskova’da halka açık bir toplantıda konuşan Troçki, cebinden çıkardığı bir tomar telgrafı okumaya başladı: ‘Viksi, Nijni-Novgorod eyaleti: Dükkanlar boş, işler kötüye gidiyor, açlık dolayısıyla işçi açığı yüzde otuzu buluyor. İnsanlar açlıktan kırılıyorlar.’ Sergiev-Posoda’dan gelen telgrafta şunlar söyleniyor: ‘Ya ekmeğe gelir, ya da bütünüyle mahvoluruz!’ Briansk’tan gelen 30 Mayıs tarihli telgraf: ‘Ölüm oranları korkunç boyutlarda, özellikle Maltsov ve Briansk’taki fabrika bölgeleri civarındaki çocuk ölümleri; tifüs salgını yayılıyor.’ Moskova yakınlarındaki Klin’den gelen telgraf: ‘Şehir iki haftadır ekmezsiz.’ Paslov-Posoda’dan: ‘Halk aç, mısır bulmak olanaksız.’ Doogobuz’dan: ‘Açlık, salgın hastalıklar...’⁽⁴⁾

Açlığa yol açan sebeplerden biri ulaşımın çökmesi idi. 1 Ocak 1917’de 5.100 olan iş göremez durumdaki lokomotif sayısı 1 Ocak 1918’e gelindiğinde 10.000’e yükselmişti, bir başka deyişle, 1 Ocak 1918’de elde bulunan lokomotiflerin yüzde 48’i hizmet dışı kalmış durumdaydı.⁽⁵⁾

Sanayi de tamamen çökmüş durumdaydı. Elde fabrika işçilerini besleyecek yiyecek olmadığı gibi, sanayi, üretim için gerekli hammadde ve yakıttan da yoksundu. Bakü, Grozni ve Emba bölgelerindeki petrol alanları tamamen atıl haldeydi. Aynı şey kömür havzaları için de geçerliydi. Hammadde üretimi bundan daha iyi durumda değildi. Türkistan’daki pamuk üretimi 1917’deki düzeyinin yüzde 10-15’ine kadar düşmüştü.

Sanayinin çöküşü işçilerin işsiz kalmaları anlamına geliyordu. Petrograd’taki Treugolnik fabrikası yakıt yokluğundan kapatıldığında, fabrikanın 18.000 işçisi işsiz duruma düştü. Petrograd’taki boru fabrikalarının Penza’ya nakledilmesi sonucu Petrogradlı 20.000 işçi işinden oldu. Siemens ve Halske işletmelerinde işçi sayısı 1.200’den ilkin 700’e, ardından 300’e düştü. Nevski tersaneleri de kapatıldı ve burada çalışan 10.000 işçi işsizler ordusuna katıldı. Obukhov fabrikaları kömür yokluğu dolayısıyla kapandı. Toplam 14.000 işçi işini yitirdi. Aynı şey Putilov fabrikalarının da başına geldi ve 30.000 insan işten çıkarıldı.⁽⁶⁾

Sanayideki çöküş ve işçilerin işten çıkarılması durumu diğer şehirlerde de yaşandı. Kesin önlemlerin alınması zorunluuydu. Durum ne denli iç karartıcı olursa olsun, Lenin sorumluluktan kaçacak bir insan değildi.

‘Bize devlet kapitalizmi gerek’

Lenin, daha önceleri, *Yaklaşan Felaket* başlıklı çalışmasında, Marks ve Engels tarafından *Komünist Manifesto*’da geliştirilmiş olup iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesini takiben uygulanacak reformlardan oluşmuş geçiş programını geliştirmiş ve ayrıntılarıyla ortaya koymuştu. Şimdi, Mart/Nisan 1918’de ise, bütünüyle yeni bir formülasyon geliştirdi. Lenin’in yeni formülasyonuna göre, kapitalizm ile sosyalizm arasında, kendisinin özel sektörün devlet eliyle düzenlenmesiyle eşanlamlı saydığı ‘devlet kapitalizmi’ uygulamasının yer alması gerekiyordu. Devlet kapitalizminin savunulması, onun bu dönemdeki ekonomik siyasetinin özünü oluşturdu. Lenin, devlet kapitalizmi ile, özel mülkiyetteki sanayi ile birleşik yönetimin esas olduğu ek bir dönemi kastediyordu. Gelecekteki ekonomik gelişmenin esas olarak devlet ve özel sermayeyi birleştiren karma şirketler yabancı sermayeyi çekme gücü, imtiyazlar tanıma, vb. temelinde, yani, üretimin proleter devlet tarafından kontrol edilip yönlendirilen kapitalist ve yarı-kapitalist biçimleriyle gerçekleşeceğini düşündü. Bu koşullar altında, kooperatif örgütler devlet kapitalisti sanayi tarafından üretilmiş malların bölüşümüne katılacaklar, dolayısıyla sanayiyi köylülükle ilişkilendiren devlet kapitalisti ekonomik aygıtın kurucu bir unsuru haline geleceklerdi.*

Kuşkusuz devlet kapitalizmi başarılmak istenen şey değildi: “Biz... işçilere anlatmak zorundayız: Evet, bu geri bir adımdır, ancak bir çıkış yolu bulabilmek için kendi başımızın çaresine bakmak zorundayız.”⁽⁶⁾

(*) Lenin’in ‘devlet kapitalizmi’ terimini, kendinden sonra gelen ve bu kitabın yazarının⁽⁷⁾ da aralarında olduğu Marksistlerin Stalin Rusya’sını tanımlarken kullandıkları devlet kapitalizmi kavramından tamamen farklı bir içerikle kullandığını belirtmek gerekir. Lenin için, devlet kapitalizmi, (devlet ister kapitalist, ister proleter bir devlet olsun) devlet kontrolü altındaki özel kapitalizm (private capitalism) anlamına geliyordu. Stalin Rusyası devlet kapitalisti olarak nitelendiğinde ise, bu, devletin üretim araçlarını elinde bulundurduğu, proletarya tüm siyasi ve ekonomik iktidardan yoksunlaştırılmış durumda bulunurken bürokrasinin kapitalizmin görev ve işlevlerini artık değerini işçilerden çekip alınması ve sermaye birikimi yerine getirdiği bir rejim anlamına gelir.

Lenin, niyetin ne olduğunu ifade etmekle yetinmedi. Devletle özel sermaye arasında bir ortaklığın kurulmasını sağlamak için ciddi girişimlerde bulundu. Buna uygun olarak, ülkenin lokomotif ve vagon üreten önemli fabrikalarını elinde bulunduran demir ve çelik sektörünün önde gelen patronlarından Mesçerski ile görüşmeler başlatıldı. Mart 1918'de, Mesçerski zekice bir öneride bulundu; söz konusu öneriye göre, metalurji sektöründe yeni bir tröst kurulacak, bunun yarı hissesi kendi şirketler grubuna ve diğer yarı devlet ait olacak, kendi grubu bu ortaklığı temsilen tröstün yönetimini tek başına üstlenecekti. VSNKh, Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi, küçük bir oy farkıyla sağlanan çoğunluk kararıyla, görüşmelerin bu öneri temelinde sürdürülmesine karar verdi. Hemen hemen aynı günlerde, Stakhaev adında bir başka sanayici Urallar'da bir demir-çelik tröstü kurulmasını, kendi grubunun 200 milyon ruble sermaye ile bu tröstün kuruluşuna katılmasını önerdi; devlet de yine 200 milyon sermaye koyacak, isimlerini belirtmediği Amerikalı sermayedarlar ise 100 milyon ruble ile tröstün üçüncü ortağı olacaklardı. Stakhaev'in alternatif olarak sunduğu ikinci öneri, sermayenin tamamının devlet tarafından tedarik edilmesini, tröstün yönetiminin devlet adına Stakhaev'in grubu tarafından yerine getirilmesini öngörüyordu.

Bir diğer sermayedarlar grubu, dış ticaretin mal mübadelesi temelinde geliştirilmesi için uluslararası ticaret şirketlerinin Rus-Fransız, Rus-Amerikan, Rus-Japon kurulması için bir proje sundu. Buna yakın günlerde, Rus-Amerikan ticaret ilişkileriyle ilgili olarak Amerikan tarafına sunulmak üzere bir memorandum hazırlanmıştı; buna göre, Amerikan sermayesi, Sibiry ve Kuzey Rusya'daki balıkçılık, madencilik, ziraat sektörlerinin işletilmesine katılacaktı.⁽⁹⁾

Lenin, sanayi sektöründe, genel olarak, iktidardaki proletarya ile hala özel mülkiyete sahip kapitalistler arasında iş temelinde bir uzlaşmanın sağlanması için çaba gösterdi. Nitekim, işçi kontrolü ile ilgili olarak 14 (27) Kasım'da yayınlanmış olan kararname, fabrika komitelerine 'işyeri yönetimini denetleme' ve 'aşgari üretim düzeyini saptama' hakkı veriyor ve yönetimin bütün yazışmalarını ve muhasebe kayıtlarını inceleme yetkisi tanıyordu; aynı zamanda, bu karnameye ek olarak yayınlanmış genel talimatnamelerle işletmenin idaresiyle ilgili emirler verme yetkisinin yalnızca mal sahibine tanınmış olduğu açık biçimde ifade ediliyor, fabrika komitesinin işletme yönetimine müdahale etmesi ya da onun verdiği emirleri geçersiz

sayması yasaklanıyordu. 9. Madde, fabrika komitelerinin, kendilerinden yüksek bir otoritenin onayı olmadığı sürece, 'işletmeyi mülk edinmesini veya onu yönetmesini' yasaklıyordu.

Lenin, proletarya diktatörlüğü ile kapitalistler arasında bir uzlaşmanın gerekli olduğu düşüncesinde son derece ısrarlıydı:

"Bugünkü görev, sermayeye karşı saldırıyı sürdürmek gibi basit bir formülasyonla tanımlanamaz. Her ne kadar sermayenin işini bitirmiş olmadığımız açıksa da, her ne kadar emekçi halkın bu düşmanına karşı saldırıyı sürdürmek kesinlikle bir zorunluluk ise de, böyle bir formül hatalı. Somut olmayan, bugünkü durumun özgüllüğünü hesaba katmayan bir formül olur; bugünkü durumda, gelecekte yolumuza başarıyla devam edebilmek için, saldırımızı *bugün için* 'ertelemek' zorundayız.

"Bu durum, sermayeye karşı savaşta ki konumumuzu, düşman topraklarının üçte ikisini ele geçirdikten sonra yeniden güç toplayabilmek, cephanelik ve savaş gereçleri ikmalinde bulunabilmek, muharebe hatlarını tamir edip yenileyebilmek, yeni depo ve ambarlar inşa edebilmek, yeni birliklerle gücünü takviye edebilmek, vs. için saldırısını durdurmaya zorlanan müzaffer bir ordunun konumuyla karşılaştırılarak açıklanabilir. Bu koşullar altında, tam da düşmanın geri kalan topraklarını da ele geçirebilmek, yani nihai ve tam zafere ulaşabilmek için, söz konusu ordunun saldırısına ara vermesi bir zorunluluktur. İçinde bulunulan anın nesnel koşullarının bizi sermayeye karşı saldırımızda tam da bu türden bir 'erteleme'ye zorladığını anlayamamış olanlar, bugünkü siyasi durumun ne olduğuna ilişkin hiçbir kavrayışa da sahip değiller."⁽¹⁰⁾

'Burjuva uzmanlara ihtiyacımız var'

Lenin, burjuva teknisyenlerden ve burjuva uzmanlardan doğru bir biçimde yararlanılmaksızın ekonomik çöküşün önüne geçmenin mümkün olamayacağını hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek kadar net bir dille ifade etti: "Şu an, burjuva aydınların kendi çalışmamız içine çekilmeleri acil, ertelenemez, temel görevdir."⁽¹¹⁾

"Bilgi, teknoloji ve deneyimin çeşitli alanlarındaki uzmanlarının rehberliği olmaksızın sosyalizme geçiş imkansız olacaktır: çünkü, sosyalizm, kapitalizm tarafından gerçekleştirilmiş temelde, bilinç-

li bir kitlenin kapitalizme oranla daha yüksek bir emek üretkenliğine geçmesini öngörür.”

Lenin, sorunu son derece pratik bir yoldan tarttı:

“Rus Sovyet Cumhuriyeti'nin bin adet birinci sınıf bilim adamı ve uzmana ihtiyaç duyduğunu varsayalım... Ayrıca, bu 'birinci dereceden yıldızlar'ın ücretlerini ödemek zorunda olduğumuzu farz edelim... Bu, kişi başına yılda 25.000 ruble eder. Toplam miktarın (25.000.000 ruble) iki katına (burada en önemli örgütsel ve teknik görevlerin özellikle başarılı ve hızlı bir şekilde yerine getirilmesiyle ikramiye ve primler ödemek zorunda kalacağımızı varsayıyoruz), hatta (daha acil ihtiyaç duyduğumuz birkaç yüz yabancı uzmanı da devreye sokmak zorunda kalacağımızı düşünürsek) dört katına çıkarılmasının zorunlu olacağını farz edelim. Bu durumda sorulması gereken soru şudur: Sovyet Cumhuriyeti tarafından halkın emeğinin modern, bilimsel ve teknolojik temellerde yeniden örgütlenmesini sağlamak amacıyla sarf edilecek yıllık elli ya da yüz milyon ruble aşırı ya da katlanılamayacak kadar ağır bir bedel midir? Elbette ki hayır. Sınıf bilinçli işçilerin ve köylülerin ezici çoğunluğu böyle bir harcamaya onay verecektir; çünkü, bunlar, geri kalmışlığımızın bize yüz milyonlarca rubleyle mal olduğunu kendi deneyimlerinden bilmektedirler... Yüksek ücretlerin hem Sovyet otoriteleri hem de işçi kitlesi üzerindeki yozlaştırıcı etkisi tartışmaya yer vermeyecek kadar açıktır. Bununla birlikte, mantıklı ve dürüst her işçi ve yoksul köylü, kapitalizmin şeytansı mirasından bir anda kurtulamayacağımız konusunda bizimle aynı fikirde olacak, bu durumu itiraf edecektir.”⁽¹²⁾

Proletarya seçeneksizdir. İktidarı almış olan proletarya, kapitalizm altında kazanılmış deneyimlere yaslanmak durumundadır:

“Tröstlerin organizatörlerinden *bilgi edinilmeksizin* sosyalizmin yaratılması veya uygulamaya konması *olanaksızdır* ve ancak bu gerçeği kavrayanlar komünist olarak adlandırılmayı hak edebilirler. Sosyalizm zihinde canlandırılan uydurma bir şey değil, tröstler tarafından yaratılmış olanın, proletaryanın iktidarı ele geçirmiş öncüsü tarafından asimile edilmesi ve uygulamaya geçirilmesidir. Bizim, proletaryanın partisinin, büyük ölçekli üretimi tröst-

lerin örgütlendiği yoldan ve o temelde örgütlenme yeteneğini kazanmaktan, bu yeteneği birinci sınıf kapitalist uzmanlardan kazanmaktan *başka bir seçeneğimiz yoktur.*”

Ancak, Lenin yakıcı gerçeği gizlemeye de çalışmadı: Uzmanlara ayrıcalıklar tanınması komünist ilkelerin bir ihlali idi:

“Bugün eski burjuva yöntemine başvurmak ve üst düzey burjuva uzmanlara 'hizmetlerine' karşılık yüksek ücretler vermek zorundayız... Açıkça söylersek, bu bir tavizdir, Paris Komünü'nün ve her proleter iktidarın öngördüğü tüm ücretlerin ortalama bir işçinin aldığı ücret düzeyine indirilmesi, kariyerizmle yalnızca sözde değil fiilen mücadele edilmesi ilkesinden ayrılmayı ifade eder. “Dahası, bu önlem, sermayeye karşı saldırıya (sermaye parasal bir toplam değil, belli bir toplumsal ilişkidir) belli bir alanda ve belli bir düzeye kadar ara verilmesi anlamıyla sınırlı kalmaz, fakat ayrıca, en baştan itibaren yüksek ücretlerin ortalama işçinin aldığı ücrete indirilmesi ilkesini öne sürerek bunun takipçisi olmuş olan bizim sosyalist Sovyet iktidarı açısından *geriye* atılmış bir adımı ifade eder.

“Marksistler asla gerçeği işçi sınıfından gizlemezler. Son derece yüksek ücretler vererek burjuva uzmanların yardımından yararlanılmasının Paris Komünü'nün ilkelerinden geri dönülmesi anlamına geldiği gerçeğinin halktan gizlenmesi, burjuva siyasetçilerin düzeyine düşülmesi ve halkın aldatılması anlamına gelir.”⁽¹³⁾

Tek kişi yönetimi

Kabul edilmesi daha güç olan kararlar da vardı. Lenin, sanayiye bütünü çökmekten kurtarabilmek için, tek kişi yönetimine geçilmesi gerektiğini öne sürdü:

“İdeal sınıf bilinci ve disiplin koşullarında, kolektif çalışmaya katılanlar açısından, bu bağımlılık bir orkestra şefinin yumuşak liderliğini andırır. Eğer ideal disiplin ve sınıf bilinci mevcut değilse, bu [tek kişi yönetimi -ç.n.] bir diktatörlüğün katı biçimlerine bürünebilir. Ancak, buna karşın, tek bir iradeye *koşulsuz tabi oluş*, geniş ölçekli sanayi modeli temelinde örgütlenen süreçlerin başarısı açısından mutlak bir zorunluluktur.”⁽¹⁴⁾

Aynı zamanda, uzman-yönetici, hem aşağıdan, yani işçilerden, hem de yukarıdan, yani işçi hükümeti ve işçi örgütlerinden -Sovyet ve sendikalardan- gelen basınca maruz kalmalıydı:

"Kitleler kendileri için sorumlu liderler seçme hakkına sahip olmalılar. Onları değiştirme, faaliyetleri sırasında atıkları en küçük adımı bilme ve kontrol etme hakkını ellerinde bulundurmaları."⁽¹⁵⁾
"Sovyet iktidarı 'işyeri yönetimi'ni kapitalistlerin ellerine bırakırken, yöneticinin her adımını izleyen, onun yönetsel deneyiminden bilgi edinen, onun direktiflerine karşı çıkma hakkına sahip olmakla kalmayıp Sovyet iktidarının organları aracılığıyla onu görevden alma yetkisine de sahip olan işçi komiserleri ya da işçi komiteleri de atar... 'İşyeri yönetimi' yalnızca iş sırasında yürütmeye ilişkin işlevler açısından kapitalistlere teslim edilmekte, bunun koşulları ise Sovyet iktidarı tarafından belirlenmektedir ve söz konusu koşullar yine Sovyet iktidarı tarafından iptal edilebilir veya değiştirilebilir."⁽¹⁶⁾

İşçi demokrasisi ile tek kişi yönetiminin birbiriyle uyumlu hale getirilmesi gerekiyordu:

"Emekçi halkın yatağından taşan sert, dalgalı bir bahar selini andıran- 'kamı katilini'na açık demokrasisini, işyerinde *çelikten* bir disiplinle, iş zamanında tek bir kişinin, Sovyet liderinin iradesine *koşulsuz itaat* ile bağdaştırmayı öğrenmek zorundayız.
"Bunu yapmayı henüz öğrenmedik.
"Bunu öğreneceğiz."⁽¹⁷⁾
"Hiç kuşkusuz, tek kişilik diktatoryal yönetimin demokrasi ile, Sovyet tipi devlet ve kolektif yönetim ile bağdaşmadığı... fikri çok yaygın. Bundan daha yanıltıcı bir fikir olamaz."⁽¹⁸⁾

Lenin bir diğer önemli soruna da kararlılıkla el attı: Fabrikalarda sıkı bir disiplinin uygulanması. Ekim Devrimi'ne öngelen haftalarda ve aylarda, işyeri yönetiminin disiplinine uymamak proleter eylemin başta gelen öğelerinden biriydi. Şimdi ise, iktidardaki proletarya yeni bir disiplini, proleter türden bir disiplini hayata geçirmek zorundaydı. Lenin, buna bir başlangıç olarak, 13 (26) Ocak 1918 tarihinde yaptığı bir konuşmada, kapitalizm altında uygulanan disiplin-

den *köklü bir biçimde* farklı olup proletaryanın kolektif iradesine dayanan zorunlu bir iş disiplinini tanımladı:

"Sosyalist devrim sürüyor ve şimdi her şey kapitalist kışla disiplininin yerini alması gereken çitlerin disiplininin, emekçi kitlelerin kendi disiplininin kurulmasına bağlı bulunuyor."⁽¹⁹⁾

23 Nisan 1918'de bu noktaya yeniden işaret etti:

"Devrimimizin yaşamındaki en güç, en yaşamsal aşama başlamış bulunuyor... Muazzam devrimci uğraşısı içinde şimdilik tek başına kalmış bulunan devrimci Rus proletaryasının kurtuluş gününü gelinceye, uluslararası proletarya yardımımıza yetişinceye kadar ayakta kalmasını sağlayabilecek yegane şey çelikten bir sabır ve emek disiplini'dir."⁽²⁰⁾

Yine, 5 Temmuz 1918'de şunları söylüyordu:

"Her yeni toplumsal düzenin insanlar arasında yeni ilişkileri, yeni bir disiplini gerektirdiğini söylüyoruz. Feodal disiplin olmaksızın ekonomik yaşamın olanaksız olduğu, bir tek disiplin türünün -kamçı disiplini- bulunduğu dönemler vardı; kapitalistlerin egemen olduğu, açlığın disiplini sağlayıcı güç olduğu zamanlar yaşandı. Oysa şimdi, Sovyet devrimiyle, sosyalist devrimin başlamasıyla birlikte, disiplin bütünüyle yeni ilkeler üzerine inşa edilmelidir; bu, işçilerin ve yoksul köylülerin örgütleyici gücüne inancın disiplini, yoldaşlığın disiplini, en yüksek düzeyde karşılıklı saygının, mücadele içinde bağımsızlık ve insiyatifin disiplini olmalıdır."⁽²¹⁾

Lenin, disiplinin yaşama geçirilmesi için kapitalizmin kendi yöntemlerine başvurulmasını öneriyordu. Yatıştırılması ve bastırılması olanaksız bir mantıkla, işçilerin sömürülmesini yoğunlaştırabilmek, üretkenliği artırabilmek için geliştirilmiş yöntemlerden yararlanılmasını istiyordu:

"Parça başı sistem sorununu gündeme almalı, buna başvurmalı ve onu pratikte test etmeliyiz; Taylor sisteminde* bilimsel ve ilerici olan her şeye başvurulması sorununu öne çıkarmalıyız; ücretleri üretilmiş toplam mala, ya da demiryolları, su yoluyla taşımacılık sistemi, vs. vs. tarafından yerine getirilmiş toplam işe uygun ola-

rak saptamalıyız... Sovyet hükümetinin görevi, tüm faaliyet alanlarında halkın çalışmanın ne olduğunu öğrenmesini sağlamaktır. Kapitalizmin bu bakımdan eriştiği son bilgi olan Taylor sistemi, tüm kapitalist ilerlemeler gibi, burjuva sömürünün katıksız vahşeti ile çalışma sırasındaki mekanik hareketlerin çözümlenmesi, gereksiz ve ilkel hareketlerin elenmesi, doğru çalışma yöntemlerinin titizlikle belirlenmesi, en iyi hesaplama ve kontrol sisteminin uygulanması, vb. alanında gerçekleştirilmiş en büyük bilimsel başarıların bir kombinasyonudur. Sovyet Cumhuriyeti, her ne pahasına olursa olsun, bilim ve teknolojinin bu alandaki başarılarında değerli olan her şeyi benimsemek zorundadır. Sosyalizmin inşasının olabirliği, tam da bizim Sovyet iktidarı ve Sovyet yönetim örgütünü kapitalizmin çağdaş başarılarıyla bağdaştırmadaki başarımıza bağlıdır. Taylor sisteminin bulgu ve öğretisini Rusya'da örgütlemeli, onu sistematik bir biçimde denemeli ve kendi amaçlarımıza uyarlamalıyız.⁽²²⁾

Lenin, Taylorizmin emek yoğunluğunu arttırmanın bir yöntemi olduğu gerçeğini hiçbir biçimde gizlememiştir. Her şeye rağmen, 1914 yılında, Taylorizmi 'insanın makineler tarafından köleleştirilmesi' olarak nitelmiş olan kişi Lenin'dir.⁽²³⁾

Küçük burjuva tehdit

Lenin, proletarya diktatörlüğünün kitlesel küçük burjuva köylülüğü biçimine bürünmüş çok büyük bir tehditle yüz yüze olması nedeniyle, savunduğu bütün kapitalist önlemlerin devlet kapitalizmi, burjuva uzmanlara görevler verilmesi, tek kişi yönetimi, Taylorizm, vs. birer zorunluluk olduğunu düşünüyordu. Proletaryanın elinde bir adacık gibi duran sanayi, geri köylülük denizinin dalgaları altında yutulup gidebilirdi.

Lenin, ülkede bir arada bulunan sosyo-ekonomik unsurları birer birer saydı:

(*) Amerikalı sanayi uzmanı (1911 yılında yayınlanmış *Principles of Scientific Management* (Bilimsel Yönetimin İlkeleri) adlı çalışmanın yazarı) F. W. Taylor, sanayide *stop-watch* (kronometre) yönteminin işçilerden yoğun emeğin çekip alınmasının bir aracı olarak kullanılması fikrinin öncülüğünü yapmıştır.

"1. Patriarkal, yani bir dereceye kadar doğal olan bir köylü çiftçiliği;

"2. Küçük meta üretimi (bu, tahılını satan köylülerin çoğunluğunu içine almaktadır);

"3. özel kapitalizm;

"4. devlet kapitalizmi;

"5. sosyalizm.

"Rusya öylesine geniş ve öylesine değişik yapıdadır ki, bütün bu birbirinden farklı türden sosyo-ekonomik yapılar birbirine karışmış biçimde mevcut bulunmaktadır. Durumun özgül niteliğini oluşturan şey de budur.⁽²⁴⁾

"İşçi iktidarına yönelik en büyük tehdidi ilk iki unsur oluşturmaktadır. Kapitalizmden sosyalizme geçişte başta gelen düşmanımız küçük burjuvazidir; onun alışkanlık ve gelenekleri, ekonomik konumudur. Küçük mülk sahibinin... yalnızca bir tek arzusu vardır: Kendisi için mümkün olduğunca çok şey almak, ele geçirmek.⁽²⁵⁾

"Ya küçük burjuvaziyi bizim *kendi* kontrol ve muhasebemize tabi hale getireceğiz, ya da, bunlar, devrimin [Fransız devrimi kastediliyor -ç.n.] tam da bu küçük mülk sahipliği toprağından fıskırmış Napolyon'lar ve Cavaignac'lar tarafından kesin ve kaçınılmaz olarak yıkıma uğratılması gibi, bizim işçi iktidarımızı yıkacaklar."⁽²⁶⁾

Lenin, küçük burjuva üretimi ve mübadelesine oranla, devlet kapitalizminin son derece olumlu avantajlara sahip olduğunu ileri sürdü:

"Karışıklık, ekonomik yıkıntı ve gevşekliğe karşı zafer en önemli şey olduğu için... devlet kapitalizmi ileri doğru atılmış büyük bir adım olacaktır; küçük mülkiyet anarşisinin devam etmesi en büyük, en ciddi tehlike olduğu için (onun üstesinden gelemediğimiz taktirde) bizi *kesinlikle* yıkıma uğratacağı için... devlet kapitalizmi bizi en güvenilir yoldan sosyalizme götürecektir. İşçi sınıfı devlet sistemini küçük mülkiyet anarşisine karşı nası savunacağını, geniş ölçekli üretimi devlet kapitalisti hatı boyunca ulusal çapta nasıl örgütleyeceğini öğrendiği zaman, kullanacağı deyim yerindeyse, bütün kozları kendi elinde toplayacak ve sosyalizmin pekiştirilmesi güvence altına alınacaktır.

"Birincisi, *ekonomik olarak*, devlet kapitalizmi bugünkü ekono-

mik sistemimizden ölçülemeyecek kadar üstündür.

"İkincisi, işçilerin ve yoksulların iktidarı Sovyet devleti içinde güvence altına alınmış olduğu için. Sovyet iktidarı açısından devlet kapitalizminde korkunç olan hiçbir şey yoktur."⁽²⁷⁾

Devlet kapitalizmi, köylülüğün onun aracılığıyla sosyalizme doğru ilerleyeceği bir köprüydü: "Eğer küçük burjuvazi devlet kapitalizmine tabi kılınmış olsaydı, Sovyet hükümeti altında devlet kapitalizmi sosyalizmin üçte ikisi anlamına geleceği için, sınıf bilinçli işçiler bunu tam bir gönüllülükle selamlamak durumunda olurlardı."⁽²⁸⁾

"Bugün Rusya'da geçerli olan şey küçük burjuva kapitalizmdir. ve ülkeyi, 'üretim ve bölüşümün ulusal ölçekte mihasebesi ve kontrolü' olarak isimlendirilen *tamamen aynı* ara istasyondan geçerek *bem* geniş ölçekli devlet kapitalizmine, *bem de* sosyalizme götüren *tamamen aynı yol* budur."⁽²⁹⁾

Milyonları örgütlemenin yeni yöntemlerini öğrenmek zorundayız

Lenin'e göre, devrimden sonraki durum kitlelerin örgütlenmesinde bütünüyle yeni bir yöntemin bulunmasını gerektiriyordu:

"Çarlık rejimi altında binleri, Kerenski yönetimi altında yüz binleri örgütledik. Bu hiçbir şeydir, siyasette bunun kayda değer bir önemi yoktur. O bir hazırlık çalışmasıydı, hazırlık süreciydi. Öncü işçiler, on milyonlarca insanı örgütlemeyi öğrenmedikleri sürece, sosyalist ya da yeni toplumun yaratıcıları olarak anılmayı hak etmeyecekler. gerekli örgütleme bilgisine erişmiş olmayacaklar. Örgütlemeye giden yol uzun bir yoldur ve sosyalist inşanın getirdiği görevler sabırlı, uzun süreli bir çalışmayı ve yeterince sahip olmadığımız bir bilgi düzeyini gerektiriyor."⁽³⁰⁾

Örgütlenme çalışması, niteliksel açıdan köklü bir yeniliği zorunlu kılıyordu. Bu çalışma pratik ve sistemli olmalıydı:

"Bugün acil olarak ihtiyaç duyulan ve en başta gelen şey, pratik yetenek ve sistematik yöntemler sloganıdır... [Devrimciler arasında] bundan daha az popüler olan bir sloganın olmadığı söylenebi-

li. Devrimcilerin görevinin eski kapitalist düzeni yıkmaktan ibaret olduğu günlerde onların böyle bir sloganı reddetmeleri ve bunu alaya almaları tamamen anlaşılır bir şeydir. O sıralar, bu slogan, pratikte, şu ya da bu biçim altında kapitalizmle uzlaşma, ya da proletaryanın kapitalizmin temellerine karşı giriştiği saldırıyı, kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi zayıflatma çabasının üstünü örtüyordu. Proletarya iktidarı ele geçirdikten, kendi iktidarını pekiştirdikten ve yeni, yani sosyalist toplumun temellerini atmaya yönelik geniş ölçekli bir çalışma başlatıldıktan sonra sorunun köklü bir değişim geçirmesi gerektiği çok açıktı."⁽³¹⁾

Proletarya diktatörlüğünün güçlendirilmesi

Kuşkusuz, özel sanayi ile devlet arasında ortaklık kurma, eski rejimden miras kalmış burjuva unsurlar olan teknisyenleri ve uzmanları işe alma ve onlara ekonomik ayrıcalıklar tanıma, tek kişi yönetimi, taylorizm, vs. biçiminde kendisini gösteren kapitalizme ödünler verme siyaseti, proleter rejimi riske sokuyordu. Bunu görmemek için aptal olmak gerekirdi. Lenin her zaman gerçeği olduğu gibi ve açık açık ifade etti:

"İşçi sınıfına gücü veren şey her zaman onun tehlikeleri cesaretle görmesi, onları tüm boyutlarıyla, açıkça ve cepheden karşılaması, yani tehlikenin varlığını itiraf etmekten korkmaması ve 'bizim' kampımızın gücüyle 'diğer' kampın, sömürücülerin kampının gücünü soğukkanlılıkla tartıp hesap etmesi olmuştur."⁽³²⁾

Devlet kapitalizminin proletarya iktidarına yönelik olarak içerdiği tehlikelerin kabullenilmesi bunlardan kaçmak anlamına gelmiyordu. Lenin, tehlikeler karşısında felç duruma düşenlerin ancak korkaklar olduğunu söylüyordu. Yapılması gereken şey, bir yandan ekonomik alanda kapitalist unsurlarla uzlaşırken diğer yandan proletaryanın bunlar üzerindeki siyasi diktatörlüğünü güçlendirmektir.

Elbette burjuva uzmanlara güven duymamak gerekiyordu:

"Sovyet hükümeti, kendi hizmetinde ve kendisine sadık bir aydın kesime [intelligentsia] sahip değildir. Aydın kesim, sahip olduğu deneyim ve bilgiyi insanın en yüksek düzeydeki başarılarını sömürücülere hizmet etmek için kullanıyor ve bizim sömürücüler

üzerinde müzaffer olmamızı engelleyebilmek için elinden gelen her şeyi yapıyor... Devrim kendisiyle başardığımız, en büyük zorlukları kendisiyle birlikte aşacağımız, önümüzde uzanan zorluk bölgesini kendisiyle birlikte geçeceğimiz sınıf dışında, fabrika işçileri ile şehir ve köy proletaryası dışında güvenebileceğimiz hiç kimse yok."⁽³³⁾

Her şeyden önce proletarya diktatörlüğünü güçlendirmek gerekiyordu: "Kendisinden bahsederken proletarya diktatörlüğü sözcüklerini kullandığımız, ancak etrafımızda çoğu zaman bir pelte kadar şekilsiz bir şey olarak gördüğümüz devrimci bir otoriteye sahip olmayı güvence altına almalıyız."⁽³⁴⁾

Sonuç olarak

İktidara geldikten sonra, Lenin son derece güç bir teorik ve pratik görevi cesaretle karşılamak zorunda kaldı: Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki geçiş dönemi kavramına içeriğini kazandırmak. Gerçek karşısında kaçamaklı bir yol aramaya girişmeden, söz konusu dönemin, geçmişe ve geleceğe ait çelişkili unsurların birbirleriyle mücadele halinde bir arada varolacakları bir dönem olduğunu açıkça belirtti.

Komünist ekonomik örgütleniş ile kapitalist ekonomik örgüt-

(*)Latin kökenli olup İngilizce ve Fransızca'da *intelligentsia* olarak yazılan bu terim, Türkçe çevirilerde yaygın olarak 'aydınlar', 'aydınkesim' gibi sözcüklerle karşılanmaktadır. Lenin'in terminolojisinde bu terimin bilim, edebiyat ve sanat alanındaki aydınlardan çok iyi öğrenim görmüş burjuva teknokratları, uzmanları, işyeri yöneticilerini, vb. dile getirdiğini belirtmek gerekir -ç.n.

leniş pek çok ortak özelliğe sahiptir. İşçi devleti -kapitalizm ile komünizm arasında bir geçiş aşaması, kaçınılmaz olarak, yıkıntıları arasından doğacak toplumun özellikleri ile geleceğin toplumunun çekirdeğini kendi içinde barındırmak durumundadır. Bununla birlikte, geçiş döneminde, bu uzlaşmaz unsurlar birincisi -geçmiş ikincisine -geleceğe -tabi biçimde birbirine eklenmiş olarak var olacaktır.

İşçi iktidarı ve üretim üzerindeki işçi kontrolü derhal zihinsel emek ile kol emeği arasında bir köprü durumuna gelecek, bu ikisi-

nin gelecekteki sentezi için, yani sınıfların tümünden ortadan kalkması için bir kalkış noktası teşkil edecektir.

Toplum ister kapitalist ister komünist olsun, teknisyenler üretim sürecinin gerekli bir ögesi, toplumun üretici güçlerinin önemli bir parçasını oluştururlar. Kapitalizm altında, bunlar üretim hiyerarşisi içinde bir düzeyi teşkil ederler. Bu hiyerarşinin esas kısmını oluşturan bir varlık kazanırlar -sosyalizm ise bunu ortadan kaldıracaktır. Geçiş döneminde, bu durum bir anlamda varlığını sürdürmeye devam edecek, ancak bir diğer anlamda varlığına son verilmiş olacaktır. Zihinsel emek birkaç kişinin ayrıcalığı olarak kaldığı ölçüde, hiyerarşik ilişkiler proletarya devrimi sonrasında bile fabrikalarda, demiryollarında, vs. varlıklarını devam ettireceklerdir. Ancak, işçi devleti, yani işçilerin kolektif varlığı kapitalistlerin bu hiyerarşi içindeki yerini alacak, teknisyenler işçilere tabi kılınacak, ve zihinsel hiyerarşi bu anlamda ortadan kaldırılmış olacaktır. Teknisyenler üzerindeki işçi kontrolünün anlamı, kapitalist unsurların sosyalist olanlara tabi kılınmasıdır. İşçi iktidarı daha etkin olduğu, kitlelerin maddi ve kültürel düzeyi daha yüksek olduğu ölçüde, kafa işçilerinin teknelci konumlarının altı daha fazla oyulacak, bunların varlığı nihai olarak tümünden ortadan kalkacak ve zihinsel emek ile kol emeği arasında bir senteze ulaşılacaktır.

Marksizmin kurucuları, teknisyenlerin bir bütün olarak toplumun çıkarlarına tabi kılınmasının, bunların üretim süreci içinde işçilerle olan ilişkilerinin ikili rolü nedeniyle, yeni toplumun yüz yüze kalacağı en güç görevlerden biri olacağına dikkati çekmişlerdi. Nitekim, Engels şunları yazmıştı:

"Eğer... bir savaş bizi vaktiinden önce iktidara getirirse, teknisyenler bizim başta gelen düşmanımız olacaklar, yapabildikleri her yerde bizi alacak ve bize ihanet edecekler; bu yüzden onlara karşı teröre başvurmak zorunda kalacağız, ancak bu durumda bile aldığımız zarar az olacaktır."⁽³⁵⁾

Emek disiplininin uygulanması çok güç olacaktır. Her toplumsal üretim biçimi kendisini oluşturan farklı insanların koordinasyonunu gerektirir; bir başka ifadeyle söylersek, her toplumsal üretim biçimi disipline ihtiyaç duyar. Kapitalizm koşullarında, bu disiplin işçinin karşısına dıştan gelen zorlayıcı bir güç olarak, sermayenin

kendisi üzerinde kurduğu iktidar olarak çıkar. Sosyalizm koşullarında, disiplin bilincin bir ürünü olacak ve özgür bir halkın alışkanlığı durumuna gelecektir. Geçiş döneminde ise, disiplin bu iki unsurun - bilinç ve zorlama - bir kombinasyonu olmak zorundadır. Proleter devletin kurumları, bir bilinç faktörü olarak kitlelerin örgütlülüğünü oluşturacaktır. İşçilerin üretim araçları üzerindeki kolektif mülkiyeti, yani üretim araçları üzerinde işçi devletinin mülkiyeti, emek disiplininin sağlanmasında bilinç unsuru açısından gerekli temeli temin edecektir. Aynı zamanda, işçi sınıfı, kolektif bir sınıf olarak, kendi kurumları -sovyetler, sendikalar, vb.- aracılığıyla üretimde tek tek işçilerin disiplin altına alınmasında zorlayıcı bir güç olarak hareket edecektir.

Teknisyenler, ustabaşları, vb. emek disiplininde özel bir yere sahiptir. Kapitalizm koşullarında, denetmen, işçi üzerindeki kapitalist zorlamanın ileticisi ve uygulayıcısı olan bir araç konumundadır. Komünizm koşullarında ise, bir denetmen herhangi bir zorlayıcı işle ve sahip olmayacaktır. Onun işçilerle ilişkisi, emek disiplini bilinç ve alışkanlığa dayalı olacağı için, bir orkestra şefinin kendi orkestrasıyla olan ilişkisine benzeyecektir. Oysa, geçiş döneminde, işçiler hem disiplin sağlayan, hem de disiplin altına alınan faktör -hem özne hem de nesne- konumunda olacaklardır; teknisyenler ise, biçimsel olarak işçileri disiplin altına sokan bir role sahip görünmekle birlikte, yalnızca bir iletme aygıtı olarak işlev görecekler ve bu kez işçi devletinin hizmetinde olacaklardır.⁽³⁶⁾

7

Savaş komünizmi (1918-1921)

Önceki bölümde gördüğümüz gibi, Lenin, 1918 yılının Mart ve Nisan aylarında, proleter devrimi temelinde uzun bir reform sürecinin gerçekleştirilmesini amaçlayan bir ekonomik siyaset geliştirdi. Ne var ki, sınıf mücadelesinin yoğunlaşması ve Mayıs 1918'de iç savaşın patlak vermesi bu siyaseti tamamen parçaladı.

Sanayinin devletleştirilmesinin işçi kontrolünün yerini alması

Bolşeviklerin Ekim sonrasında izledikleri siyaset -sanayide işçi kontrolü ve seçici bir devletleştirme- başlangıçta kapitalistler tarafından sabote edildi. Hala eski düzenin yeniden kurulacağı beklentisinde olan ve işçi kontrolü altında faaliyet yürütmekte isteksiz davranan kapitalistler geniş ölçekli sabotajlarda bulundular.

Nitekim, Tüm Rusya İşveren Dernekleri Kongresi 1917 yılının Aralık ayı başlarında 'kontrolün işyeri yönetiminin işlerine aktif müdahale yoluyla hayata geçirildiği fabrikaların kapatılacağını' duyurdu.⁽¹⁾

Societe Internationale des Wagon-lits ve Sergejev-Ugalenski madenleri, 'yönetimin işyerlerinde üretimi sürdürmeyi reddetmesi' ve 'yönetimin İşçi Kontrolüne İlişkin Kararname'ye itaat etmeyi kabul etmemesi' nedeniyle devletleştirildi. M. Helferich-Sade'nin işletmesi, yönetimin 'fabrikayı kapatması ve Kharkov'daki merkez bürosunu tasfiye etmesi' yüzünden Ocak ayı içinde devletleştirildi. Benzer

şekilde, şirketin işçilerini işten çıkarmayı düşündüğünü bildirmesi üzerine Andreev Lanski şirketinin uçak fabrikalarının, üretimi sürdürmeyi reddettiği için Sestronetsk metalurji işletmelerinin, 'sahibi elinde yeterli miktarda hammadde ve yakıt stoku olduğu halde üretimi sürdürmeyi devamlı olarak reddettiği' için Rostkino diye fabrikalarının yönetimine el kondu.⁽²⁾

İşçiler kapitalistlerin giriştikleri sabotajlara kendiliğinden tepki gösterdiler. Serge'nin belirttiği gibi:

"Kendi kapitalist sömürücülerinin sahip oldukları siyasi savunma mekanizmalarının tasfiye edilmesi, işçiler arasında üretim araçlarının yönetimini kendi ellerine almaya yönelik kendiliğinden bir hareketin başlamasına yol açtı. Fabrikaların ve işyerlerinin kontrolünü kendi ellerine geçirme yeteneğine kesinlikle sahiplerdi. Öyleyse sessiz sedasız oturmanın anlamı yoktu! Bunu yapabilirlerdi, öyleyse yapmalıydılar! Böylece, işverenlerin üretimi sabote etmeleri, buna bir misilleme olarak üretim araçlarına el konulması hareketine yol açtı."⁽³⁾

Temmuz 1918'den önce devletleştirilmiş şirketlerden yalnızca 100 kadarı merkez tarafından yayınlanan kararname sonucu devletleştirilmişken, 400'den fazlası yerel örgütlerin girişimiyle devletleştirilmişti.⁽⁴⁾

İç savaşın patlak vermesiyle birlikte burjuvazinin rejime karşı takınmış olduğu tavır daha da sertleşti ve daha önce varolan işbirliği yapma arzusu bütünüyle ortadan silindi; ancak savaşın başlamasının yol açtığı gelişme bununla sınırlı kalmadı ve Sovyet hükümeti açısından askeri gereklilikler tüm diğer sorunları ikincil hale getirerek baş köşeye yerleşti. Daha önce kaçmayan büyük kapitalistler Beyaz Ordu saflarına geçtiler. Üretim üzerinde doğrudan kontrolün sağlanması, gerek sabotaj girişimleriyle mücadele ve gerekse askeri araç gereç teminini güvence altına almak açısından, Sovyet otoriteleri için kısa sürede acil bir zorunluluk haline geldi. Bu yüzden topyekün devletleştirme yoluna gidildi. Bu dönemde gerçekleştirilmiş olan devletleştirmelerin yüzde 70 kadarının işverenlerin işçi kontrolünü reddetmeleri ya da kendi işletmelerini kapatmaları yüzünden yapıldığı tahmin ediliyor.⁽⁵⁾

Bir işkolumun tümünün devletleştirilmesi ancak 2 Mayıs 1918'de gerçekleşti. Şeker sanayi, ardından 17 Haziran'da petrol sanayi dev-

letleştirildi; 28 Haziran'da madencilik, metalurji, tekstil, elektro-tek-nik, seramik, dericilik ve çimento sektörlerindeki en büyük işletmelerin devletleştirilmesini öngören kararname yayınlandı. Bu, Sovyet topraklarında kurulu bütün büyük fabrikaların devlet eline geçtiği güne kadar devam edecek çok geniş ölçekli bir kamulaştırma sürecinin başlangıcı oldu.

Pek çok durumda, sanayinin devletleştirilmesi Sovyet hükümetinden *bağımsız olarak* gerçekleşti. Nitekim, Temmuz-Aralık 1918 arasında devletleştirilmiş olan toplam 1.208 işletmeden yalnızca 345 tanesi devlet kararıyla ile kamulaştırılmış, geri kalan 863 işletmenin yönetimine yerel sovyetler ya da yerel ulusal ekonomik konseyler tarafından el konulmuştu.⁽⁶⁾

Söz konusu süreç yalnızca büyük ve orta ölçekli işletmeleri değil, fakat ayrıca küçük fabrikaları içine alıncaya kadar devam etti. 1920 yılı Kasım ayında, üretimde makina kullanan ve beşten fazla işçi çalıştıran işletmelerle, bütünüyle kol gücüne dayalı olarak üretim faaliyetinde bulunan ve ondan fazla işçi çalıştıran bütün imalathanelerin devletleştirilmesini öngören bir kararname yayınlandı; aynı yılın sonlarına gelindiğinde devlete ait olarak kayıtlara geçmiş işletme sayısı 37.000'i bulmuştu. Bu rakam, binlerce küçük atölyeyi de kapsıyordu: Söz konusu 37.000 işletmeden 18.000'i üretimde makina kullanmıyor, 5.000'den fazlası ise yalnızca bir işçi çalıştırıyor-du.⁽⁷⁾

Bolşevikler, ekonomik açıdan rasyonel olacağını düşündükleri sınırın da ötesine geçmeye, sanayi ve ticarete küçük büyük olduğuna bakmaksızın kapitalistlerin mülklerine el koymaya zorlandılar. Söz konusu dönemin ekonomik gelişmelerini inceleyen seçkin tarihçilerden Kritzman'ın belirttiği gibi:

"İç savaşın yaratmış olduğu toz bülünü içinde, sermaye ile proletarya diktatörlüğü arasında işbirliği sağlanmasına yönelik (işçi kontrolü, karma anonim şirketler, vb.) her girişim hızla bitharlaşmış yok olan bir ütopya olarak karşımıza çıkıyor.

"Rusya içinde ateşi giderek sönen karşı devrimci direnişi körükleyip onu yeniden tıuuşturmaya çalışmış olan uluslararası sermayenin müdahalesi, proletaryayı kendi isteği dışında önlemlere başvurumaya zorladı -büyük ölçekli sermayeye ve genel olarak sermayeye karşı girişilen acımasız bir kamulaştırma, egemen sınıfların

mülklerine devlet zoruyla el konulması, pazann baskı altına alınması ve siyasal ekonominin bir bütün olarak ve pazar üzerinde hakimiyet kurulmasına dayalı proleter örgütlenişini sağlamaya yönelik bir yapılanma.⁽⁹⁸⁾

Böylece, 1918 yılı Haziran ayında ve bunu izleyen dönemde başvurulan zorunlu önlemler topyekün devletleştirme ve mülklere el koyma biçiminde gerçekleşti. Lenin tarafından tasarlanmış olan, kapitalizme yönelik dolaylı saldırılarda bulunurken sanayinin başını çeken işletmelerden ve burjuva teknisyenlerden yararlanmayı öngören ekonomik siyasetin uygulanabilirlik şansı olmadığı açığa çıktı.

Sanayi üretiminde çöküş

Sanayi üretiminde muazzam bir gerileme, sanayinin topyekün devletleştirilmesine eşlik etti. İç savaş Rus ekonomisini darmadağın etti. Rusya'nın kuzeyinde ve ortasında bulunan sanayi bölgeleri iç savaş boyunca Sovyet yönetiminin kontrolü altında kaldı. Ancak bu bölgelerdeki fabrikalarla demiryolu şebekesinin faaliyetleri, çoğu zaman uzun süreler boyunca yokluğu yaşanan hammadde kaynaklarına ve yakıtı bağımlıydı. Petrograd, Briansk, Tula ve diğer Sovyet sanayi şehirlerindeki makina sanayi Don Havzası'ndan gelecek kömüre, Urallar'ın ve Ukrayna'nın demirine ihtiyaç duyuyordu. Urallar bölgesi 1918 yılı yazından 1919 yılı yazına kadar, Kolçak'ın Sibiry'a'ya geri çekilmek zorunda kaldığı günlere kadar, Sovyet hükümetinin elinden çıktı. Don Havzası, 1918 ilkbaharında Almanların Ukrayna'yı işgal etmelerinden 1919 yılının ikinci yarısında Denikin'in ordusunun geri çekilmesine kadar geçen süre içinde (1918'in başlarında yaşanan ve Sovyetlerin bölgenin bir kısmını kontrol edebildiği kısa bir dönem dışında) Rusya'dan tamamen kopmuş durumda kaldı. Kızıl Ordu, Türklerin 1918 yazındaki işgaliyle elden çıkan Bakü'ye ancak 1920 yılı ilkbaharında girebildi ve bu dönem boyunca Bakü petrolünden yoksun kaldı. Kuzey Kafkasya'daki ikinci önemli petrol kaynağı olan Grozni'nin [Sovyet hükümetiyle olan -ç.n.] bağı Denikin tarafından kesilmişti. Moskova'daki tekstil fabrikaları ve Moskova etrafını çevreleyen diğer fabrika şehirleri Türkistan'dan gelen pamuğa bağımlıydı; oysa Türkistan, ilkin Çekoslovak askerlerinin 1918 yazında Volga'da giriştikleri şiddetli saldırıların, ardından, 1919 yılının ikinci yarısında Kolçak'ın giriştiği ilerlemenin sonucu olarak Sovyet Rusya'dan

koparılmış durumdaydı. O günlerden sonra Türkistan köylüleri pamuk ekiminden büyük ölçüde vazgeçmişlerdi (köylüler kendilerine yiyecek temin eden tahıl ekimini tercih ediyorlardı).

Yabancı blokaj Sovyet Rusya sanayisine ikinci ağır darbeyi vuran gelişmeydi:⁽⁹⁹⁾

	ithalat	ilhracat
	(milyon pud olarak)*	
1913	936,6	1472,1
1917	178,0	59,6
1918	11,5	1,8
1920	5,2	0,7

*pud = 16,38 kg.

Hammadde, yakıt ve yiyecek kıtlığı sanayide üretkenliğin korunç boyutlarda düşmesine yol açtı. Açlık, ya da yarı-açlık işçilerin etkinliğini çok büyük ölçüde tahribata uğrattı. Yaklaşık hesaplamalara göre, Rusya'da işçi başına düşen kesintisiz (gayri safi) ulusal gelirdede ortaya çıkan değişiklikler aşağıdaki gibidir:

	işçi başına üretkenlik ⁽¹⁰⁰⁾	
	(sabit ruble olarak)	
1913	100	.
1917	85	100
1918	44	52
1919	22	25
1920	26	30

İzinsiz işe gelmeme eşi görülmemiş düzeylere ulaştı. Çoğu zaman yüzde 30'un üzerinde seyreden işe gelmeme oranı kimi zamanlar yüzde 60'ı buluyordu.⁽¹⁰¹⁾ İç savaş öncesi bu oran yüzde 10 dolayındaydı. 1920 yılında en iyi 'şok' fabrikalarında oran üç kat arttı. Sormovski fabrikasında işe gelmeme oranı Temmuz'da yüzde 36'ya yükseldi, Ağustos'ta ise yüzde 32'ye indi. Briansk fabrikasında kış ayları boyunca yüzde 40'da seyretti ve Haziran'da yüzde 48.5'e. Ağustos'ta yüzde 50'ye yükseldi. Tver fabrikasında Temmuz ve Ağustos ayında işe gelmeme oranı yüzde 44 idi.⁽¹⁰²⁾

Emek üretkenliğinde düşüşe yol açan faktörlerin ağırlığını kesin olarak değerlendirmek kuşkusuz olanaksız. Bununla birlikte, bir Sovyet ekonomisti olan S. G. Strumilin'in yaptığı ve kaba bir tahmin olarak değerlendirilmesi gereken değerlendirmeye göre, sanayide

üretkenliğin düşmesine yol açan faktörler ve bunların ağırlığı şu şekildedir:

	%
İşçilerin fiziksel yıpranışı	44
İş disiplininin gevşemesi	22
Saat-ücret uygulamasına geçilmesi	19
İşyerinin örgütlenişindeki kusurlar	6
Hammadde kıtlığı	6
Makinaların yıpranması ve tahrip edilmesi	4

Strumilin'in hesaplaması yalnızca yaklaşık bir tahmin olarak düşünülse bile, bu veriler, yetersiz beslenmenin sonucu olarak işçilerin yaşadığı yıpranmanın emek üretkenliğindeki düşüşün temel nedeni olduğunu açık bir biçimde ortaya koyuyor.⁽¹³⁾ İşçiler öylesine kötü besleniyorlardı ki, iş sırasında düşüp bayılma sıradışı bir olay olmaktan çıkmıştı. Bu koşullarda hala çalışmayı sürdürmek kahramanca bir davranıştı. Emek cephesinin gerektirdiği sabır ve özveri askeri cephenin gerektirdiğinden daha az değildi.

Aşağıdaki rakamlar geniş ölçekli sanayide yaşanan korkunç düşüşü ortaya koyuyor (1913 yılındaki üretim 100 olarak alındığında)⁽¹⁴⁾:

1917	77
1918	35
1919	26
1920	18

Sanayinin farklı dallarında yaşanan gelişmeler aşağıdaki tabloda görülebilir:

1920 yılındaki üretim (1913 = 100) ⁽¹⁵⁾			
Petrol	42,7	Akümülatör	12,5
Tütün	42,5	Ampul	10,1
Deri	38	Şeker	6,7
Keten ipliği	38	Elektrik üreten ve dağıtan aletleri	5,4
Tuz	30	Pamuklu kumaşlar	5,1
Yün iplik	27	Demiryolu vagonu	4,2
Kömür	27	Bitkisel yağlar	3,0
Kağıt ve kağıt hamuru	25	Çimento	3,0
Eğrilmiş kenevir ipliği	23	Pik demiri	2,4
Lokomotif yapımı	14,8	Tuğla	2,1
Kibrit	14	Demir cevheri	1,7
Saban	13,3		

Tüm ekonomik (ve askeri) faaliyetler açısından merkezi bir öne-

me sahip olan demiryolu taşımacılığı kritik bir durumdaydı. Aşağıdaki veriler bu duruma işaret ediyor:⁽¹⁶⁾

Yıl	Hasara uğramış lokomotif, % olarak
1913	17
1918	41
1919	52
1920	57

Tahıl zorlamı

Rusya'nın ulusal ekonomisinde yaşanan çöküntünün yanısıra, Kızıl Ordu'nun ihtiyaçlarını olağanüstü artıran iç savaş sanayi üzerinde muazzam bir talep basıncı yarattı. 1920 yazı itibarıyla, ülkenin merkezi ürünleri aşağıdaki oranlarda orduya gidiyordu:⁽¹⁷⁾

	%	%	
Un	25	Yağ	40
Dövülmüş hububat	50	Sabun	40
Yem	40	Tütün	100
Balık	60	Kibrit	20
Et	60	Pamuklu materyal	40
Kurutulmuş meyva	90	Diğer tekstiller	70-100
Şeker	60	Ayakkabı, bot, vb	90
Tuz	15		

Ordu giderek küçülen sanayi ürünlerinden kendi payını aldıktan sonra, köylüler için geriye çok az bir miktar kalıyordu; dolayısıyla, sanayi ile tarım, şehirle kırsal arasındaki ekonomik bağ kopmuş durumdaydı. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi, tahılını teslim eden köylü verdiği tahılın karşılığı olarak çok az sanayi ürünü alabiliyordu.⁽¹⁸⁾

	Köylüden sağlanan tahıl (milyon pud)*	Köylüye sağlanan tekstil ürünleri (milyon arşın)**	İkisi arasındaki oran
1919	108	325	1:3,00
1920	212	180	1:0,85

* pud: 16,38 kg.

** arşın: 70 cm.

Köylüden tahıl zorlamasına gidilmesi, ordunun ve şehir halkının ihtiyaç duyduğu yiyeceğin temin edilmesinin yegane yoluydu. Mutlak yetkiyle donatılmış Yiyecek Komiserliği sanayiden halk arasında bölüşülmesi için üretilmiş ne varsa alıyor, ordunun ve karne siste-

miyle şehir halkının ihtiyacını karşılamak üzere köylülerin ürettiği ürünlere zorla el koyuyordu.

Sanayinin çökmesi ve şehirle kırsal arasındaki ticari ilişkilerin zora dayalı bir biçimde baskı altına alınması, tahıl ile sanayi ürünleri arasındaki mübadelenin gerçek [serbest-ç.n.] bir mübadele olmadığı anlamına geliyordu. Durumu görece iyi köylüler tahıl ihtiyacının büyük bölümünü temin ederlerken, yoksul köylüler zorlama tabii ürünlerinin karşılığı olarak sanayi ürünü alıyorlardı. Kritzman'ın söylediği gibi: 'Ürünlerin devlet eliyle mübadelesi... sanayi ile tarım arasında bir mübadele olmaktan ziyade, köyün daha varlıklı tabakalarının çiftliklerinden ürün elde edilmesinde yoksul köylülerin sunduğu hizmetler karşılığında sanayi ürünlerinin değişimiydi.'⁽¹⁹⁾

Tahıl üzerinde merkezi devlet kontrolünün sağlanması girişimi, açlıktan yiyecek peşinde koşan şehir halkının yanısıra, milyonlarca köylünün* üretim faaliyetini sürekli olarak sekteye uğrattı. Nitekim, 1919'da, tüketicilere ulaşan toplam 136.6 milyon pud hububatın yüzde 40'ı (yani 54.4 milyon pudluk kısmı) devletin dağıtım organlarıncaya (Yiyecek tahsisinden sorumlu Halk Komiserliği), geri kalan yüzde 60'lık kısmı (82.2 milyon pud) ise yasadışı 'serbest' ticaret yoluyla dağıtılmıştı.⁽²⁰⁾

Yiyeceklerin karneye bağlanması

Tahılın devlet tarafından ve tavizsiz bir biçimde sınıf ölçütüne göre bölüştürülmesi, iç savaş günlerinde ekonomik sistemin temel karakteristiklerinden biriydi.

Moskova Sovyeti Eylül 1918'de halkı dört kategoriye ayırdı. Sağlık açısından tehlikeli işlerde çalışan kol işçileri birinci kategoriyi oluşturuyorlardı; ağır fiziksel emek tüketimi gerektiren işlerde çalışan işçiler ikinci, hafif işlerde çalışanlar ve evkadınları üçüncü kategoride yer alıyorlardı; serbest meslek sahibi erkek ve kadınlarla geçimini üretim dışı gelirlerle veya bir yerde çalışmaksızın sağlayan insanlar ise dördüncü kategoriye giriyorlardı. Elde mevcut yiyecekler bu dört kategoriye dağılmış şehir halkına azar azar ve 4:3:2:1 oranına bağlı olarak dağıtılıyordu. Bununla birlikte, en avantajlı kategoride bulunanlar bile gerçek ihtiyaçlarının çok altında kalan bir miktarda

(*) Tarım ürünlerine zorla el konması uygulamasına karşı köylülerin gösterdiği kitlesel direniş için 10. Bölüm'e bkz.

yiyecek temin edebiliyordu. Petrograd'ta, birinci kategoride bulunan insanların Mayıs 1919'da aldıkları istihkak şu şekildeydi: 7 kilo ekmek, yarım kilo şeker, 250 gram margarin, 2 kilo riga balığı, 1 kilo diğer türden balık eti, yarım kilo tuz ve 120 gram hardal.⁽²¹⁾

En kötü dönemde, işçilere gün aşırı 70 gramlık ekmek karnesi veriliyordu.⁽²²⁾

Bir Sovyet yazarın yaptığı hesaplama göre, Moskova'da yiyecek karnesi sistemiyle halka verilen günlük kalori, savaş zamanı Almanlara verilen kalorinin yedide biri, İngilizlere verilenin ise onda biriydi. Rusların özel pazarda yiyecek temin etme olanağı bulmuş olabileceklere düşünülse bile, Rusya'da iç savaş döneminde hüküm sürmüş yetersiz beslenme ve -bazı durumlarda- kati açlığın savaş zamanı Almanya ya da İngiltere'de olduğundan çok daha şiddetli yaşadığı çok açıktır.⁽²³⁾

Açlık, salgın hastalıklar ve soğuk

Açlık şehirleri dolaşıyordu. Bunun yol açtığı sonuçlardan biri, şehir halkının büyük yığınlar halinde kırlara çekilmesi oldu. 1917 ve 1920 yılları arasında şehir nüfusu ve özellikle de sanayi işçilerinin sayısı keskin bir düşüş gösterdi. 1920 yılı sonbaharında, eyaletlerdeki 50 şehrin nüfusu 1917 yılına oranla yüzde 33 gerileyerek 6.400.000'den 4.300.000'e düştü; 50 büyük kasabanın toplam nüfusu 1.517.000'den 1.271.000'e düşerek yüzde 16 oranında azaldı. Şehirler ne denli büyükse, nüfuslarındaki gerileme o oranda büyük oluyordu. 1917 yılında 2.400.000 insanın yaşadığı Petrograd'ın Ağustos 1920'deki nüfusu yalnızca 574.000 idi.

Salgın hastalıklar açlığın açtığı yolu izlediler; bunların başında da tifüs salgını geliyordu. Aşağıdaki tablo, (her birim 1000 olmak üzere) Avrupa Rusyası'ndaki tifüs kurbanlarının sayısını gösteriyor:

1914	83	1918	180
1915	90	1919	2105
1916	102	1920	3114
1917	88		

Rakamlardan da çıkarılabileceği gibi, iki yıl içinde beş milyon insan tifüse yakalanıp yatağa düştü.⁽²⁴⁾

Lenin, hiçbir mübalağaya yer vermeden, 5 Aralık 1919'daki Yedinci Sovyetler Kongresi'nde şunları söylüyordu:

"Bir felaketin hücumuna uğruyoruz; *bit* ve *tifüs* askerlerimiz arasında yayılıyor. Yoldaşlar, tifüsün yayıldığı, maddi kaynaklardan yoksun halkın kırıldığı ve takatsız düştüğü bölgelerde yaşamın, bütün bir toplumsal yaşamın nasıl ortadan kalkmakta olduğunu tasavvur edemezsiniz. Bu gelişme karşısında şunu söylemeliyiz: 'Yoldaşlar, bütün dikkatimizi bu sorun üzerinde yoğunlaştırmalıyız. *Ya bitler sosyalizmi yenilgiye uğratacak, ya da sosyalizm bitlerin hakkından gelecek!*'⁽²⁵⁾

Yalnızca 1918-20 yılları arasında tifüsten yaşamını yitirenlerin sayısı 1.6 milyondur; tifo, dizanteri ve kolera ise 700.000 insanın canını almıştır.⁽²⁶⁾ 1 Ocak 1918 ile 1 Temmuz 1920 arasında kalan dönemde sözü geçen bütün bu hastalıklardan ölenlerin toplam sayısının *yedi milyon*, yani toplam nüfusun yüzde 7'si olduğu tahmin ediliyor.⁽²⁷⁾

Rusya'nın dış çevresinde yer alan Sibirya, Güney Doğu gibi bölgeler bu tahmine dahil değiller. Bunlar da toplam rakama katıldığında rakam dokuz milyonu geçiyor. Savaşta ölenler -ki 350.000 dolayında olduğu tahmin ediliyor- de buna eklendiğinde rakam daha da büyüyor.

Halkın çektiği sıkıntılara bir de soğuk eklenmişti. Sanayinin en temel sektörleri ve demiryolu ulaşım şebekesi sürekli olarak yakıt sıkıntısı çekiyordu; evlerin ısıtılması için yakıt tahsisatında bulunulmuyordu. İnsanlar, yapımları sırasında kullanılmış odunlardan yararlanabilmek için, terk edilmiş evleri -buna güçleri olduğu oranda- yıkıyorlardı.

Sefalet ifade edilemez boyutlardaydı. Ölmüş insanların etinin yendiği durumlar yaşandı. Rus halkının üçte biri -35 milyonu- sürekli ve ileri derecede açlık içindeydi. Caddelerde, vagonlarda, şehirlerin ara sokaklarında hayırsever insanların yardımıyla ve hırsızlık gibi yollara başvurarak yaşayan çocukların sayısı birkaç milyonu aşıyordu. En zayıf olanlar en büyük sefaleti yaşıyordu. Ve hiç kimse çocuklardan daha zayıf durumda değildi. Gorki, 2 Nisan 1920'de Lenin'e şunları yazıyordu: 'Petrograd'ta, yaşları 9 ile 15 arasında değişen 6.000'in üzerinde suçlu çocuk var; bunların hepsi sabıkalı ve aralarında adam öldürmüş olanların sayısı hiç de az değil. Bunların arasında üç kişinin katili olarak kayıtlara geçmiş 12 yaşında çocuklar var.'⁽²⁸⁾

Victor Serge, o günlerde çocukların yaşadıkları korkunç ızdır-

bı şu şekilde anlatıyor:

"Tata'nın neler yaptığını biliyor musunuz? Kırık burnu ve eski pişik bir ayakkabıyı andıran kaba sesiyle komiserlerin yatağına girme şansı yok. Ama geçimini sağlamak konusunda kendisine kestirme bir yol bulmuş. Küçük çocuklara elbiselerini çıkarttırıyor: 'Gel, küçük çocuk, buraya gel. Sana hoş bir şey göstereceğim...' 'Tebbesüm ve tatlı bir yüz ifadesiyle bunları söyleyerek çocuğun elinden tutuyor ve onu bir koridora götürüyor. Yanaklarına inen iki okkalı şamarla sersemleyen çocuğun paltosu, şapkası, eldivenleri şimdi Tata'nın ellerinde; kısa günün, kısa kârı. 'Midemi bulandırıyor, zavallı ufaklıklar' diyor Katka. 'Şu veya bu şekilde nalları dikecekler' diye ekliyor Manya usulca. 'Boşverin' diye atılıyor 'Yılan' Dünya alayla: 'Eğer burjuvaların beleriyseleler çok acırım doğrusu!' 'Kes sesini sersem Ajit-Prop. Kanalı orada inşa edilen büyük binayı biliyor musun? Çocuk çetesinin hepsi orada saklanıyor, başlarında da cezaevi kaçkını Olenka var. Buna ne diyorsun? Evet on üç yaşında, küçük bir kızuya benziyor; o denli tatlı, sevimli, cana yakın, ama tilki gibi de kurnaz ve hilekar. Yulaf Pazarı'nın orada öldürülen küçük çocuğun katilinin o olduğundan hiç kuşku yok. Yeni keşiflerinin ne olduğunu biliyor musun? Kedileri yakalamak! Onları mideye indiriyorlar ve derilerini Çinliye satıyorlar. Ayrıca kiliselerdeki bağış kutularını araklayıp, yiyecek kıyırlıklarında bekleyen insanların yiyecek karnelerini çalıyorlar.'⁽²⁹⁾

Eşitlikçilik

Bolşevik Parti sıkı bir eşitlikçiliği savundu ve uyguladı. Serge şunları hatırlıyor: 'Aldığımız aylık, kalifiye bir işçinin ortalama aylık ücretine eşit 'Komünist Maksimum'a göre belirleniyordu.' Ardından, Zinoviev'in kayınbiraderi, Sovyetin yürütme kurulu üyesi ve devlet kütüphanesi müdürü olan Ionov'un en büyük oğlunun kendi gözleri önünde açlıktan nasıl öldüğünü anlatıyor.⁽³⁰⁾

"Lenin hala Kremlin'de, bir saray hizmetçisi için yapılmış küçük bir dairede yaşıyordu. İkinci kış, herkes gibi onun da evini ısıtacak herhangi bir gereci yoktu. Berbere gittiği zamanlar herkes gibi o da sıraya giriyor, birinin sırasını kendisine vermesini uygun-

suz olduğu için kabul etmiyordu.”⁽³¹⁾

Lenin kendisine yüksek bir aylık ödendiğini keşfettiğinde çok sinirlenmiş, 23 Mayıs 1918’de Halk Komiserleri Konseyi bürosunun yöneticisi olan V. D. Bonç-Bruyeviç’i fena halde azarlamıştı:

“1 Mart 1918 tarihinden itibaren aylığımı 500 rubleden 800 ruble-ye çıkarmış olmanızı mazur gösterecek gerekçenizi bana bildir-meniz konusundaki ısrarlı talebimi yerine getirmediğinizi ve bu artışın açıkça yasadışı olduğunu dikkate alarak, sizi resmen ve şid-detle kınıyorum.”⁽³²⁾

Krupskaya ailesinin yemeğini almak için Kremlin’deki lokanta-ya hizzat kendisi giderdi. Sık sık, elinde kısa, kalın bir kara ekmek parçası ve çorba tenceresi ile Kremlin’in karlı merdivenlerinden iner-ken görülürdü. Lokantaya gidişini Lenin’in eve geleceği saate göre ayarlardı; buna karşın döndüğünde Lenin’i evde bulduğu günler çok enderdi. Yemek saati geldiğinde Lenin’in kızkardeşi Maria onu büro-sundan telefonla arar ve hemen her seferinde ‘Hemen geliyorum’ yanıtını alırdı. Maria on onbeş dakika sonra bir kez daha telefon et-mek zorunda kalır, yemeğin soğuduğundan yakınlıkta Lenin’i eve gelmeye zorlardı. Lenin, nihayet eve ulaştığında, geç kalmış olma-sının cezasını yemeğin yeniden ısıtılmasını bekleyerek öderdi.

Kremlin’deki üst düzey hükümet görevlilerinden biri *Man-chester Guardian* gazetesinin muhabiri Arthur Ransome’a şunları an-latmıştı:

“İki aylık bir süreden sonra bu binayı ilk kez bugün ısıtabiliyoruz. Oda sıcaklığının donma derecesinin altında olduğu bu yerde, üze-rimizde paltolarla ve başımızda kürk şapkalarla çalışıyoruz... Yar-dımcılarımdan pek çoğu hastalanıp yatağa düştü. Daha dün, so-ğuk odalarında yerlerinden kalkmaksızın uzun süre çalışmak zo-runda kalmış olmaları yüzünden hastalanıp, bir saralı gibi tir tir titreyen iki arkadaşımızı evlerine götürmek zorunda kaldık. Yine aynı nedenden ötürü ben de sağ elimi kullanamaz hale geldim.”⁽³³⁾

İşyeri yönetiminde olağanüstü merkezileşme

Savaş komünizmi, ekonomik yönetimin aşırı merkezileşmesi anlamı-na geldi. Ancak bu, ekonominin akılcı bir biçimde planlanması anla-

mına gelmiyordu. Üretimin dağılması, şehirle kır arasında zora dayalı mübadeleye ve emek alanında zorlayıcı tedbirlere başvurulması, akılcı bir hesaplama ve planlamaya herhangi bir katkıda bulunmadı. Öte yandan, iç savaş koşullarının yarattığı muazzam basınç ve yönetim alanında yaşanan acemilikler yüzünden, merkezden gelen direktifler de çoğu zaman karmaşık ve tutarsızdı. Lenin bu durum karşısında şunları söylemişti: “Çıkardığımız kararnamelerin talihsiz yazgısı bu oluyor: Bunları biz imzalıyoruz, ama onları unutan ve uygulamaya geçirmekte başarısızlığa uğrayan yine bizler oluyoruz.”⁽³⁴⁾

Kritzman, neticede ortaya çıkmış olan bu karmaşıklıkla ‘doğal ve anarşistçe bir niteliğe sahip proleter ekonominin en karmaşık bi-çimi’ olarak adlandırıyor. ‘Anarşistçe’ idi, çünkü idari birimler ara-sında bir çakışmazlık vardı ve elde tutarlı bir plan yoktu. Anarşistçey-di, çünkü bir darboğazdan diğerine sürüklenen idareciler ‘şok’ (*udar-nii*) kampanyası yöntemleriyle bir açığı kapatmaya çalışırken bir başka açığın doğmasına neden oluyorlardı.

Eldede birleştirilmiş ekonomik bir plan yoktu. Öncelik iç savaşa verilmiş, akılcı planlamanın yerine gündelik, ana uygun uygulamalar almıştı. Söz konusu dönemi ekonomik açıdan araştıran tarihçi Mauri-ce Dobb şunları yazıyor:

“Yönetimsel kaos ve birkaç merkezi darboğaza ilişkin ayrıntılarla il-gili olarak çıkarılan pek çok kararın sonucu olarak ortaya çıkan gecikmeler, sonraları ‘şok’ sistemi olarak anılacak olan bir uygula-maya yol açtı... Yönetimsel ukanıklığın ekonomik sonuçları tehlike sinyalleri vermeye başladığında, ukanıklığın üstesinden gelmek için özel öneme sahip belli işletmeler genellikle salt askeri bir bakış açısıyla ‘şok’ işletmeler olarak seçildiler. Yakıt, ham madde ve işçiler için yiyecek temin etme konusunda birinci öncelik seçi-len bu işletmelere verildi, eldeki en iyi örgütçüler bunların yöne-timine atandı. Bu yöntem, sanayinin dar bir alanı için uygulandı-ğında akla yakın bir uygulamaydı ve (örneğin taşımacılığın duru-munun iyileştirilmesi gibi) yararlı sonuçlar da veriyordu. Ancak, iç savaş koşullarında başka ne tür yöntemlere başvurulabileceğini görmek çok zordu. Zaman içinde bu yöntem sanayinin çok geniş bir alanı nda uygulanır hale geldi ve bu noktadan sonra, ekonomik karışıklığı azaltmak yerine onu daha da artıran bir etki yarattı.”⁽³⁵⁾

'Komünist Refah Dönemi'ne ulaşıldı mı?

Bolşeviklerin aldıkları aşırı önlemler, o günlerde pek çok insana komünizmin başarılmasını öngören parti programının beklenmedik ölçüde hızlı bir biçimde yaşama geçirilmesi olarak görüldü. Sanayinin kamulaştırılması, yiyeceklere el konması, ücretlerin aynı olarak ödenmesi, paranın tasfiyesi, ulusal ekonominin bütününde devletin kaynakların bölüşümündeki rolünün giderek artması, kapitalizmin ürettiği pazar ekonomisinin ortadan kaldırılması.. Bütün bunlar komünizmin eksiksiz gerçekleşmesi gibi görüldü. Marks'a göre, geleceğin komünist toplumu, üretim ve bölüşümün sosyalist planlamasının, pazar için üretimin yerini alacağı doğal bir ekonomi olacaktı. Bolşevik liderler, bu noktadan hareketle, doğal olarak, komünizmin temel özelliklerinin iç savaş döneminin savaş ekonomisinde cisimleşmiş olduğunu düşünme eğilimine girdiler. Partinin savunusunu yaptığı ve uygulamaya koyduğu katı bir eşitlikçilik, bu inancı güçlendirdi.

Lenin Mart 1919'da şunları yazıyordu: "Bölüşüm alanında, Sovyet iktidarının bugünkü görevi, malların planlı, örgütlü bir biçimde ve ulusal ölçekte bölüşümünün ticaretin yerini almasını istikrarlı bir şekilde devam ettirmektir... Rus Komünist Partisi, paranın ortadan kaldırılmasına giden yolu açacak en radikal önlemleri mümkün olduğu kadar çabuk bir biçimde yaşama geçirmek için elinden gelen her çabayı gösterecektir."⁽³⁶⁾

Lenin, Ekim Devrimi'nin ikinci yıldönümünde, mevcut ekonomik sistemi komünist olarak tanımlayabiliyordu:

"İlkin, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet kaldırılmış olduğu ölçüde; ikinci olarak, proleter devlet iktidarı ulusal ölçekte ve devlet mülkiyetindeki topraklarda ve devlet mülkiyetindeki işletmelerde büyük ölçekli üretimi örgütlemekte olduğu, emek gücünü üretimin çeşitli branşları ve çeşitli işletmeleri arasında bölüştürdüğü ve devlete ait tüketim maddelerinin büyük kısmını emekçi halk arasında bölüştürdüğü ölçüde, Rusya'da emek komünisti bir tarzda birleştirilmiştir."⁽³⁷⁾

Bununla birlikte, Lenin, kimi zaman mevcut sistemin son derece ilkel ve gerçek komünizmin çok uzağında olduğunu söyleyerek, daha önceki ifadeleriyle çelişmiştir:

"Biz, insanların toplumsal görevlerini alışkanlık halinde ve herhangi bir özel zorlama aygıtı olmaksızın yerine getirdikleri, devletçe üretilen mal ve hizmetler için ödenmemiş emeğin genel bir olgu haline geldiği bir sistemi komünizm olarak isimlendiriyoruz... Toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, bize yalnızca sosyalizmin en ilkel biçimlerini uygulama yeteneği kazandırdı ve henüz bunda komünist olan hiçbir şey yok. Bugünkü ekonomimizi ele alacak olursak, bundaki sosyalizm tohumlarının hala çok zayıf olduğunu ve eski ekonomik biçimlerin ezici bir üstünlüğe sahip olduklarını görürüz: bunlar [eski ekonomik biçimler ç.n.] ya küçük mülk sahipliği, ya da vahşi, kontrolsüz bir vurgunculuk olarak ifade ediliyorlar."⁽³⁸⁾

Savaş komünizmini gerçek komünizm olarak görme konusunda en heyecanlı Bolşevik lider Buharin'di. Para olarak ödenen ücret yerine karnelerle aynı ödeme yapılmasını, ücretli emeğin ortadan kaldırılması olarak görüyordu. Buharin, para ekonomisinin ve genel olarak meta ekonomisinin geçiş döneminde bütünüyle çökeceğini, bunun da kendisini cari para biriminin devalüasyonu olarak dışarı vuracağını düşünüyordu.⁽³⁹⁾

Oysa, Marks'ın komünist toplum kavramı, üretici güçlerin yüksek düzeyde gelişmiş oldukları, mal ve hizmetlerin olağanüstü boyutlarda bollanmış olduğu ve ekonominin akılcı bir biçimde örgütlendiği bir toplumu esas alıyordu. Yaşam standartlarının yukarı çekilmesiyle birlikte ekonomik eşitsizlik ortadan kaldırılacaktı. Oysa, savaş komünizmi, bunun aksine, üretimin yıkıma uğrayıp dağılmasının, mal ve hizmetlerde eşit görülmemiş bir kıtlığın sonucuydu.

Marks'ın sürekli ifade ettiği gibi, 'hukuk, hiçbir zaman ekonomik yapıdan ve ekonomik yapı tarafından belirlenmiş kültürel düzeyden daha yüksek olamaz'. Bolşevikler, iktidara geldikleri zaman kendilerine eski rejimden kalan maddi mirasın yalnızca gelişmiş kapitalist ülkelerle karşılaştırıldığında değil, fakat aynı ülkelerin kendi kapitalist gelişme süreçlerinin ilk dönemleriyle karşılaştırıldığında da son derece yetersiz olduğunu biliyorlardı.

Değişik ülkelerin değişik dönemlerdeki ulusal gelirlerinin en eksiksiz ve en doğru hesaplamaları, Colin Clark'ın *The Conditions of Economic Progress* (Londra, 1940) adlı eserinde sunulmuştur. Clark, 1913 yılında Rusya'da kişi başına gerçek gelirin 306 Uluslara

rası Birim (U.B.)* olduğunu tahmin eder. Buna karşın, bazı gelişmiş ülkelerde kişi başına gerçek gelir şu şekildeydi:

İngiltere		Fransa		Almanya		ABD	
Yıl	U.B.	Yıl	U.B.	Yıl	U.B.	Yıl	U.B.
1688	372	1850-59*	382	1850	420	1850	787
1860-69*	638	1860-69*	469	1877	632	1880	1.032
1904-10*	999	1911	786	1913	881	1900	1.388
1913	1.071					1917	1.562
						1929	1.636

* Yıllık ortalama

Dolayısıyla, 1913 yılında Rusya'da kişi başına ortalama gelir, 1688'de İngiltere için olan rakamın yüzde 80.9'u idi.^(*) Rusya'da devrim sırasındaki okuma-yazma oranı, 1789 Devrimi sırasında Fransa'daki okuma-yazma oranının altındaydı!

Bolşeviklerin savaş komünizmi dönemindeki ütopyik beklentileri ilk bakışta bütünüyle izah edilemez görünür. Bununla birlikte, bu beklentilerin, Batı'da gerçekleşecek ve Rusya'da savaş komünizminden *doğrudan* sosyalizmin sistematik olarak inşasına geçmeyi olanaklı kılacak muzaffer bir devrime dayandığını da belirtmek gerekir. Buna ek olarak, mevcut yanlısımlar kitlelerin moral gücünü ayakta tutmak açısından bir işleve sahiplerdi ve iç savaşın acımasız koşulları bu türden moral bir dayanağa sahip olmayı gerektiriyordu.

Geçmiş bakarken

İç savaş bittikten ve savaş komünizmi son bulduktan sonra, Lenin, gerek yapılan hataları ve gerekse bunların kaçınılmazlığını kabul ederek dönemin bir değerlendirmesini yaptı. 17 Ekim 1921 tarihinde yaptığı bir konuşmada şunları söylüyordu:

"Kısmen bizi tam bir açmaza düşüren savaş sorunlarımızın, kısmen bu koşullara bağlı olarak Cumhuriyet'in kendisini içinde bulduğu umutsuz durumun ve diğer bir dizi faktörün sonucu olarak, doğrudan komünist üretim ve bölüşüme geçme kararını alma hatasına düştük. İhtiyaç fazlası yiyeceğe el koyma sistemi altında köy-

lülerin bize fabrikalar arasında bölüştürebileceğimiz ve böylece komünist üretim ve bölüşümü gerçekleştirme şansını edinebileceğimiz miktarda tahıl temin edeceklerini düşündük.

"Kafamızda bu planı böylesine kesin ve açık bir biçimde tasarlamış olduğumuzu söyleyemem, ancak az çok buna yakın bir hat izledik... Bu hat yanlıştı... ve kapitalizmden sosyalizme geçiş sorununa ilişkin olarak daha önce yazmış olduğularımıza aykırı düştü... İktidarı alma sorununun ortaya çıktığı 1917 yılından itibaren... teorik yazınımız, kapitalist toplumdaki komünist topluma giden yollardan birine ulaşmanın bile sosyalist bir hesaplama ve kontrol aracılığıyla yaşanacak uzun, karmaşık bir geçiş (ki bu geçiş kapitalist toplum daha az gelişmiş olduğu ölçüde daha uzun bir zaman alacaktır) zorunlu kıldığını kesin bir biçimde vurgulamaktadır."^(*)

Lenin'e göre, partinin yaptığı hatalar aşırı heyecanın ve zafer sarboşluğunun ürünüydü:

"Coşkun dalgasının tepesinde sürüklenir bir halde, ilk olarak halkın siyasi heyecanını ve ardından askeri heyecanını kıskırtarak, ekonomik görevlerin üstesinden böyle bir heyecana dayanarak yerine getirmiş olduğumuz siyasi ve askeri görevlerde olduğu gibi büyük bir başarıyla geleceğimizi umduk. Küçük köylülüğün hakim olduğu bir ülkede kamusal üretimi ve ürünlerin devlet eliyle bölüşürülmesini komünist bir hat boyunca ve doğrudan proleter devletin emirleriyle örgütleyebileceğimizi umduk belki, üzerinde gerektiği kadar durmadan buna yetenekli olabileceğimizi varsaydığımızı söylemek daha doğru olur. Pratik, bizim yanlış yaptığımızı gösterdi. Öyle görünüyor ki, yıllarca sürececek bir gayretle komünizme geçişe *hazırlanmak* için bir dizi geçiş döneminin devlet kapitalizmi ve sosyalizm varlığı zorunlu idi. Bu küçük köylü ülkesinde, doğrudan heyecana bel bağlayarak değil, fakat büyük devrimin yarattığı coşkudan yararlanarak, kişisici çıkar, teşvik ve ticaret ilkeleri temelinde, ilk olarak devlet kapitalizmi yoluyla sosyalizme giden kanalları sağlam bir şekilde inşa etmeye girişmiyoruz."^(*)

Yapılan hataların gizli tutulmasını haklı katabilecek hiçbir gerekçe olamazdı: "Kendi hatalarımızı itiraf etmekten korkmuyoruz; onları nasıl düzelteceğimizi öğrenebilmek için hatalarımızı sabırla

(*) Clark, 'Uluslararası Birim'i, 'bir Amerikan dolarının Amerika'da 1925-34 döneminin ortalaması boyunca satın alabildiği mal ve hizmetler toplamı' olarak tanımlar.

gözden geçireceğiz.”⁽⁴³⁾

Sovyet hükümeti, sahip olduğu kuvvetlerin gücünün ne olduğunu doğru bir şekilde görebilmek, ekonomik yaşamı sistematik olarak geliştirmeye giden yolu deneyim yoluyla belirleyebilmek için düşmanın gücünü yoklayıp keşfetmek zorundaydı ve bu görevler savaş komünizminin yöntemlerine başvurmadan yerine getirilemezdi. Lenin, artık geçmişte kalmış o dönemi geriye doğru bir bakışla değerlendirirken şunları söylüyordu:

“Düşüncelerimi açıklamak ve daha önceki ekonomi politikanızın yanlış olduğunu söyleyebileceğimizi bana göre söylemek zorunda olduğumuzu belirtirken bu yanlış hangi anlamda kullandığımı ifade edebilmek için, bir benzetmede bulunma amacıyla Rus-Japon savaşı sırasında yaşanmış bir olaydan.... Port Arthur'un Japon Generali Nogi tarafından işgali olayından bahsetmek istiyorum. Port Arthur'un işgalinin benim dikkatimi çeken temel özelliği, işgalin birbirinden bütünüyle farklı iki aşamada gerçekleşmiş olmasıdır. İlk aşama, sonu başarısızlıkla biten ve Japon komutana olağanüstü kayıplar verdiren şiddetli saldırılardan oluşuyordu. İkinci aşama ise, savaş sanatının kurallarına göre en zahmetli, en güç ve en ağır işleyen kuşatma yönteminden oluşuyordu. Şehirdeki kalenin işgali sorunu nihai olarak bu yöntemle başvurulmuş çözümlendi. Bu gerçekleri incelerken doğal olarak şu soruyu soruyoruz: Japon generalin kaleye karşı giriştiği ilk hareket yöntemi hangi anlamda bir hataya karşılık düşüyordu?..

“İlk bakışta, bu soruya verilecek yanıt, basit bir yanıt gibi görülüyor: Eğer Port Arthur'a karşı girişilen bir dizi saldırının etkisiz kaldığı açıkça görülmişse -ki tam da böyle olmuştu- ve saldırıyı gerçekleştirenlerin verdikleri kayıplar olağanüstü ağırsa -ki bunun böyle olduğu yine yadsınmaz bir gerçektir, Port Arthur kalesine hemen ve doğrudan saldırma taktiğinin yanlış olduğu ortadadır... Ne var ki, diğer yandan, bilinmeyen pek çok faktörü içinde barındıran bir sorunun çözümünde, gerekli pratik deneyim olmaksızın, düşman kalesine karşı girişilecek harekatta benimsenmesi gereken yöntemin ne olduğunun mutlak ve hatta yaklaşık bir kesinlikle saptanmasının güç olduğunu anlamak kolaydır. Olayımızda, şehir kalesinin, onun istihkamının, garnizonunun, vs. sahip olduğu gücün ne olduğunu pratik olarak sırayla öğrenmeden bu yön-

temin ne olması gerektiğini saptamak olanaksızdı. Bu olmaksızın, kalenin ele geçirilmesini sağlayacak en iyi taktiği belirlemek, çok iyi bir komutan olduğu şüphe götürmez olan General Nogi gibi en iyi komutanlar için bile olanaksızdı... kaleyi almak için doğrudan saldırı girişiminde bulunulmadığı sürece, daha uzun ve daha zahmetli bir mücadele yönteminin benimsenmesi için gerekli maddi zeminin oluşması beklenemezdi... Gerçekleştirilen hareketleri bir bütün olarak aldığımızda, doğrudan saldırı ve taarruzlardan oluşan birinci aşamayı gerekli ve yararlı bir aşama olarak değerlendirmek durumundayız; çünkü... bu deneyim olmaksızın Japon ordusu mücadelenin somut koşullarını gerektiğince öğrenemezdi.”⁽⁴⁴⁾

Benzer şekilde, savaş komünizmi tarafından temsil edilen kapitalizme karşı sert ve doğrudan saldırı, proletarya diktatörlüğünün gelişim sürecinin zorunlu bir aşaması, zorlu iç savaşın kaçınılmaz bir ürünüydü.

Kapitalist aygıt -fabrikaların, bankaların idaresi, vs.- yıkılmıştı. Ekonomik olarak, tavizler verme ya da işçi kontrolünü sınırlandırma yoluyla bile, burjuvaziyle bir uzlaşmaya varma olanığı yoktu. Ekonomik yönetimin burjuva aygıtının yıkılmasıyla birlikte, ne kadar kaba ve acımasız olursa olsun bunun yerine bir yenisinin yaratılmasından başka bir seçenek kalmamıştı. Tahıla zor yoluyla el koyma siyaseti ve emeğin merkezi yönlendirimi, pazarın çöküşünün ve kuşatma altındaki ekonominin bir ürünüydü. Bu durumu geriye bakarak değerlendiren Troçki şunları söylüyor:

“Bu 'komünizm', ekonomik yöntemlerin yerini askeri yöntemlerin almış olması dolayısıyla değil, fakat ayrıca bunun her şeyden önce askeri amaçlara hizmet etmesi nedeniyle ve haklı olarak *savaş komünizmi* olarak adlandırıldı. Sorun, hüküm süren koşullar altında ekonomik yaşamın sistematik olarak geliştirilmesini sağlama sorunu değil, cephedeki ordunun ihtiyaç duyduğu yiyeceği temin etme zorunluluğunu yerine getirme ve işçi sınıfının açlıktan topyekün ölmesini önleme sorunuydu. Savaş komünizmi, kuşatma altındaki bir kalede uygulanan bir rejimdi.”⁽⁴⁵⁾

Lenin, savaş komünizmine kaçınılmaz olarak başvurulduğu düşüncesindeydi ve Mart 1921'de Onuncu Parti Kongresine Rapor'da Yeni Ekonomik Politika'yı (NEP) sunarken bu görüşünü tekrarladı:

"Büyük bir savaşın ardından bir dizi iç savaşa katlanmak zorunda kaldığımız, kendimizi içinde buluverdiğimiz o eşi görülmemiş yıkım koşullarında, önümüzde bir başka çıkış yolu yoktu. Benimsemişimiz bu siyaseti izlerken bazı hatalar yapmış ve bazı durumlarda çok aşırıya kaçmış olabileceğimizi kesin bir dille ifade etmeliyiz. Ancak, o günlerde hüküm süren savaş koşullarında, söz konusu siyaset esas olarak doğru bir siyasetti. Bütün artık mallara el konulması, hatta karşılıklarının bile ödünmeden el konması da dahil olmak üzere, derhal ve topyekün devlet tekeline başvurulması dışında başka bir seçeneğe sahip değildik. Görevin üstesinden gelebilmemizin yegane yolu buydu."⁴⁶⁾

Lenin, 21 Nisan 1921'de kaleme alınmış olan ve NEP'e açıklık getiren 'Aynı Vergi' başlıklı broşüründe bu noktayı tekrarlar:

"Bizi savaş komünizmine zorlayan, savaş ve [ekonomik ç.n.] enkazdı. Savaş komünizmi proletaryanın ekonomik görevlerine karşılık düşen bir siyaset değildi ve olamazdı da. O, geçici bir çözümdü."⁴⁷⁾

Savaş komünizmine yönelik tüm eleştirilere karşın, bu siyasetin, ekonominin çökmüş olmasına ve işçilerle köylülerin çektikleri dayanılmaz acılara rağmen Sovyet Rusya'ya iç savaştan zaferle çıkma olanağı verdiğini belirtmek gerekir. Söz konusu siyaset, Sovyet hükümetine gerekli gücü harekete geçirme, devrimci yığınların enerji ve kahramanlığını en yakıcı görev üzerinde yoğunlaştırma yeteneği kazandırdı.

8

Kahramanlık ve trajedi birarada

Devrimin geniş kapsamı

'Proleter örgütlenmenin mucizeleri gerçekleştirilmelidir.' Lenin'in bu bakış açısı işçi sınıfının zaferi açısından belirleyici bir öneme sahiptir. 1917'de ve bunu izleyen dönemde, Bolşeviklerin siyaseti esas olarak kitlelerin insiyatifinin harekete geçirilmesine aynı zamanda onlara öncülük edilmesine dayanıyordu. Proletarya, üç yıllık mücadele dönemi boyunca, ilkin iktidarın el geçirilmesinde, ardından iktidarın pekiştirilmesi ve savunulmasında, açlık ve soğukun yol açtığı eşi görülmemiş bir sefalet ortamında ve varlığının sürekli tehlike altında bulunduğu koşullarda, olağanüstü bir kolektif kahramanlık ve özveri sergiledi. Rejimin varlığına yönelik her ciddi tehdit anında binlerce proleter gönüllü olarak cepheye koştu, cephe gerisinde emeğini harcadı. Sendika üyelerinin yarısı gönüllü olarak Kızıl Ordu'ya katıldı; bunlar, binlerce mil uzunluğundaki cephe boyunca dağıldılar, yaşamlarını yitirdiler ve diğerlerine mücadele uğruna nasıl ölüneceğini öğrettiler. Proletaryanın devrim ideali eşi görülmemiş boyutlardaydı. Yarı aç durumdaki insanlar, ayaklarındaki keçeden ayak kabırla ve lime lime pis giysileriyle, özgürlük mücadelesinde olağandışı bir kahramanlık gösterdiler. Lenin, Mart 1920'de şunları söylerken bütünüyle haklıydı:

"Toprak sahiplerini ve kapitalistleri başımızdan atabildik; çünkü,

Kızıl Ordu askerleri, işçiler ve köylüler kendi yaşamsal çıkarları için savaştıklarını biliyorlardı.

"Kazandık. çünkü işçi sınıfının ve köylülüğün en iyi üyeleri sömürücülere karşı savaşta olağanüstü bir kahramanlık sergilediler; cesaretin mucizelerini gerçekleştirdiler, ifadesi olanaksız sıkıntılara katlandılar, büyük özverilerde bulundular, soygunculardan ve korkaklardan kurtuldular."⁽¹⁾

"İşçi sınıfının kararlılığı, 'Ölmek teslim olmaktan yeğdir!' parolasına sonuna kadar sadık kalması yalnızca tarihsel değil, aynı zamanda zaferi kazandıran belirleyici faktördür."⁽²⁾

Kızıl Ordu'nun kendisinden kat kat üstün bir şekilde donatılmış ordular karşısında elde ettiği şaşırtıcı zaferler, proletaryanın sergilediği kahramanlığın ve onun Sovyet iktidarını savunma konusundaki sınırsız iradesinin bir ürünüydü. Benzeri görülmemiş bir sefalet ve vahşeti beraberinde getirmiş olan iç savaş yılları, yalnızca yıkım yılları değil, fakat aynı zamanda yaşamın çok geniş bir alanında yaratıcılığın, cesaretin ve umudun yüceltildiği yıllar oldu.

Parti, devrim sırasında ve Sovyet iktidarının pekiştirilmesi dönemi boyunca, her şeyden önce kitlelerin özlemlerine yaslandı. Bolşeviklerin iktidarı aldıkları günlerde İkinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nde konuşan Lenin şunu söylemişti: "Kitlelerin yaratıcı yeteneklerine tam bir özgürlük tanımalıyız." Bundan iki gün kadar sonra şunları söylüyordu: "Sıradan insanların yaratıcı eylemi yeni toplumsal yaşamın temel faktörüdür... Canlı, yaratıcı sosyalizm kitlelerin kendi eseridir."⁽³⁾ Ve, 6 (10) Kasım'da *Pravda*'da yayınlanan kitlelere yönelik bir çağrıda şunları yazıyordu:

"Yoldaşlar, emekçiler! Şimdi devletin idaresinde *bizzat kendiniz* bulunuyorsunuz, bunu unutmamalısınız. Eğer siz birleşmez ve *ber türden* devlet işini kendi elinize almazsanız, hiç kimse size yardım olsun diye bu işleri yapmayacaktır... Kendi işinizi kendiniz görün; en alt düzeydeki işlerden başlayın ve hiç kimseyi bekleme-
yin."⁽⁴⁾

İşçi sınıfı ilk kez büyük bir ülkede egemen sınıf durumuna geliyordu ve daha önce iç ve dış düşmanlardan kurulu çok güçlü bir koalisyona karşı hiç böylesine direngen, böylesine kahramanca sa-

laşmamıştı. Dünya tarihindeki bu ilk işçi cumhuriyeti, proletaryanın ve onun partisinin yaşama geçirdiği son derece kararlı uygulamalar sayesinde ayakta kalmayı başardı. Lenin'in geriye doğru bir bakışla söylediği gibi:

"İşçi ve köylü iktidarının savunulması bir mucizeyle başarıldı; ancak söz konusu olan yoktan varolup gökten inen ilahî bir mucize değildi. Bu, işçiler ve köylüler ne denli ezilmiş, horlanmış, çökerilmiş ve bitkin düşürülmüş olurlarsa olsunlar, devrim işçilerin rızası ve desteğiyle gerçekleşmiş olduğu için işçi iktidarının herhangi bir gelişmiş, zengin, uygar devletin yapabileceğinden çok daha büyük bir güç toplamış olması anlamında bir mucizeydi."⁽⁵⁾

İlk kez toplumsal yapıda böylesine radikal değişimler bu denli kısa bir zaman içinde gerçekleştirildi. Toprak mülkiyetindeki yarı-feodal ilişkilerin temizlenmesi Fransız Devrimi sırasında olduğundan çok daha radikal bir biçimde gerçekleşti. Tüm fabrikaların, madenlerin, ülkenin önemli doğal kaynaklarının idaresi fiilen işçi devletinin eline geçti.

Devrimin Marks'ın 'ideolojik üstyapı' olarak tanımladığı alandaki etkisi diğer alanlarda olduğu kadar derindi. Her şeyden önce, devrim işçi kitleleri içinde giderilmesi olanaksız görünen muazzam bir kültürel açlık yarattı. Troçki bununla ilgili olarak şunları söylüyor: "Devrimin şu ana kadar sunduğu en büyük avantaj, en büyük başarı... işçi yığınları arasında kültüre yönelik muazzam bir susamışlığa yol açmış olmasıdır."⁽⁶⁾

John Reed şunları yazıyor:

"Yıllar boyu engellenmiş eğitime duyulan açlık, devrimle birlikte çığgın bir patlamaya dönüştü. İlk altı ay boyunca, yalnızca Smolni Enstitüsü'nden her gün kamyonlar, katarlar dolusu kitap ve yayın dışarıya taşındı, ülke kitaba doydu. Rusya, bu yazılı materyali, suya hasret kılgın toprak misali, sınırsız bir hararetle emdi. Bunlar masal kitapları, gerçeklerin tahrif edildiği tarih kitapları, insanı körelten bayağı romanlar değil, toplumsal ve ekonomik teorilerin verildiği yayınlar, felsefe kitapları, Tolstoy, Gogol ve Gorki'nin eserleriydi... Tiyatrolarda, sirklerde, okul binalarında, kütüphelerde, Sovyetlerin toplanma salonlarında, sendika merkezlerinde, kızlalar

da düzenlenen konferanslar, tartışmalar, konuşmalar... Cephe-ki siperlerde, köylerde, fabrikalarda toplanıyorlar... Sosyal demokratları, Sosyalist Devrimcileri, anarşistleri, söyleyecek bir şeyi olan herkesi dinlemek üzere Putilovski Zavod'tan [Putilov fabrikası] dışarı akan kırk bin insanın yarattığı görülmeye değer muhteşem tablo! Bir ay boyunca, Petrograd'ın ve Rusya'nın her caddesi konuşmacıların ve dinleyenlerin doldurduğu bir halk tribünüydü. Her trende, her tramvayda, her yerde kendiliğinden canlı tartışmalar yaşanıyor." (7)

Serge ise şunları hatırlıyor:

"Yaşanan... korkunç sefaletle karşı halkın eğitimine büyük bir önem verildi. Ülkenin dört bir yanında gözlenen bilgiye susamışlık öylesine büyük boyutlardaydı ki, her yerde yeni okullar, üniversiteler, işçi Fakülteleri kuruldu, yetişkinlere yönelik kurslar açıldı. Sayısız çokluktaki inisiyatif sonucu öğretimin o güne değin bilinmeyen alanları keşfedildi, o zamana kadar hiçbir yerde rastlanmamış bir öğretim seferberliğine girişildi. Zihin özürlü çocuklar için okullar açıldı; okul öncesi yaşta çocuklar için ana okulları kuruldu. İşçi Fakülteleri açıldı, orta öğrenimde işçilerin kavrayabilecekleri özel, kısa dönemli kurslar düzenlendi. Çok geçmeden buna üniversitelerin başarısı eklenecekti. Bu dönemde, özel şahısların ellerinde bulunan koleksiyonlara el konulması suretiyle müzeler daha zengin hale getirildi; sanat eserlerinin kamulaştırılması tam bir dürüstlük ve titizlikle gerçekleştirildi, önemli bir tek eser bile kaybolmadı." (8)

"Yeni kütüphaneler kuruldu; edebiyatın tüm alanlarında önde gelen Rus klasik yazarlarının eserleri basılarak düşük fiyatlarla okuyuculara sunuldu. İlkokul sisteminin yaygınlaştırılması için çaba gösterildi." (9)

Binlerce işçi tiyatro salonlarına koşuyordu:

"Biletlerin yüksek fiyatlarla satıldığı gişelerin egemenliğinden kurtulan tiyatrolarda büyük bir hareketlilik yaşanıyor, salonlar her gece dolup taşıyor... Koltuklar koyun postundan, evde dokunmuş bezlerden yapılmış giysilere bürünmüş proleterlerle dolu... Mos-

kovalı işçiler, tiyatronun aydınlık, büyüklü dünyasından çıkıp dışarıdaki beyaz geceye, çamur ve açlığa geri dönmekten önce düşlerini zenginleştiriyorlar." (10)

Devrimden hemen sonra ressamlar ve heykeltıraşlar arasında hummalı bir faaliyet vardı; fütüristler ve kübistler bir süre için öne çıktılar ve boş duvarları, kaldırımları ve diğer uygun yerleri yaptıkları resimlerle süslediler. Troçki şunları yazıyor:

"Halk kitleleri halâ heyecan içinde ve çıpaçanlıydı: insanlar binlerce yıldır ilk kez yüksek sesle düşünüyorlardı. Sanatın genç, dinamik güçlerinin en iyileri derinden etkilenmiş durumdaydılar. Umutların ve özlemlerin sınırsız olduğu ilk yıllar boyunca, yalnızca sosyalist yaşamın en yetkin modelleri değil, fakat ayrıca devrimci edebiyatın en iyi ürünleri yaratıldı. Ayrıca, teknik araçlardaki yoksulluğa karşı gerçekleştirilen ve gerçeğe yaklaşımlarıyla tüm dünyanın düş gücüne yeni bir tazelik ve dinamiklik kazandırmış olan o mükemmel Sovyet filmlerinin yine o yıllarda yaratılmış olduklarını belirtmek gerekir." (11)

Her şeyden önce, devrim işçilerin kişiliğinde bir sıçrama anlamına geldi. 1845'te Engels, sosyalizmin özünü 'herkesin kendi doğasını özgürce geliştirebileceği, koşullarıyla insanca bir ilişki içinde yaşamını sürdürebileceği koşulların tüm *halk* için yaratılması' olarak ifade etmişti. (12) Rus devriminde, o zamana kadar baskı altında ezilmiş olanlar daha temiz, daha iyi bir yaşam arzuluyorlardı. Troçki, devrimi son derece kesin ifadelerle ve şu şekilde tanımlıyordu:

"Devrim, ilk olarak, bir kişiliğe sahip olmaması umulan halk yığınları arasındaki bir kişilik sıçramasıdır. Devrim, yer yer görülen zalimliğe ve kan dökücülüğe, kullandığı yöntemlerdeki acımasızlığa karşı, her şeyden önce ve en önemlisi, insanlığın ıyanışı, ileriye doğru yürüyüş geçiştir ve her bireyin kişisel onuruna giderek artan oranda saygı gösterilmesiyle, güçsüz okullara yönelik sürekli büyüyen bir ilgi ve koruyuculukla ayırt edilir." (13)

"Dün, kitle dediğimiz şeyi oluşturan sıradan insan hiçbir şeydi; çarın, asiller sınıfının, bürokrasinin bir kölesi... makinaların basit bir ızanıtı... bir yük hayvanıydı... Kendisini özgürleştirmiş di-

rumda bulunduğu bugün ise, kendi kimliğinin bütünüyle farkında olan, kendisini... dünyanın merkezindeki temel öge olarak düşünmeye başlayan bir bireydir.”⁽¹⁴⁾

Lenin'in devrimci gerçekçiliği

İşçi kitlesinin canlılığı, işçilerin erişmeye çalıştıkları hedefe işaret eder. Eski düzenin kendilerine bıraktığı -maddi ve kültürel- miras, onların uzun yürüyüşteki kalkış noktasını belirler. Devrimci idealler için savaşım kararlılığını gerçekçilikle bağdaştırmasını her zaman bilmiş, olanaksız görüneni isteyecek kadar zengin bir hayal gücüne sahip olmakla birlikte ayakları her zaman için yere basmış olan Lenin, işçilerin sınırsız özlemleriyle onların -maddi ve kültürel anlamda- fiili güçleri arasındaki keskin çelişkinin bütünüyle bilincinde olmak zorundaydı. Lenin, devrimin yazgısının bu çelişkide ve onun gelişiminde yattığını çok iyi biliyordu. Olağanüstü zorlu mücadeleler bu çelişkinin nasıl ve ne yönde çözüleceğini belirleyecekti.

Lenin, devrimi izleyen dönem boyunca, tasarımda cesaret, uygulamada sağduyu öğelerini en uygun biçimde birleştirmesini bildi. Nesnel koşulların tam ve gerçekçi olarak kavranışı, partiye ve parti liderliğine izlenen yoldan sapmama, mücadelenin en kritik aşamalarında sahip olunan özgüveni yitirmeme yeteneği kazandırdı.

Lenin, Bolşeviklerin ülkeyi idare etme konusunda son derece hazırlıksız durumda bulduklarını tekrar tekrar belirtti. 1919 yılının Mart-Nisan aylarında yazmış olduğu *Sovyet Hükümeti'nin Başarıları ve Karşılaştığı Zorluklar* başlığını taşıyan makalesinde şunları söylüyordu:

“Sahip olduğumuz bilgi, olsa olsa, ajitator ya da propagandacının, ya da, fabrika işçilerinin veya açlıktan kırılan köylülerin sürdürdükleri cehennemî yaşamın çelikleştirildiği insanın bilgisidir; varlığımızı uzun bir süre nasıl devam ettirebileceğimizi, mücadele içinde nasıl ayakta kalabileceğimizi bize öğreten şey budur ve şimdiye kadar bu bilgi sayesinde kendimizi koruyabildik. Bütün bunlar gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Zafere yalnızca bununla erişemeyiz.”⁽¹⁵⁾

Bolşevikler, ekonominin yönetimi sırasında karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelmeye hiçbir şekilde hazır değillerdi. Lenin 18

Mart 1919 tarihli Parti Kongresi'nde şunları söylüyordu:

“Başlangıçta, işe nereden ve nasıl başlanacağı konusunda hiçbir fikre sahip olmayan devrimci vaizler gibi, bunlara bütünüyle soyut bir yoldan yaklaştık. Elbette bizi nasıl bitirileceğini bilmeden bu işi üzerimize almış olmakla suçlayan bir sürü insan vardı, bütün sosyalistler ve sosyal demokratlar bu suçlamalarını hüğün de sürdürüyorlar. Ancak yaşam parçısından yoksun insanlar tarafından yapılan bu suçlamalar güllünç. Sanki birisi büyük bir devrimi iradi olarak başlatabilir ve onun nasıl tamamlanacağını önceden bilebilmiş gibi! Böyle bir bilgi kitaplardan çıkarılamaz; bizim kararımız ise ancak yığınların deneyiminin ürünü olabilirdi. Bu yüzden, olağanüstü zorlukların tam ortasında ve hakkında ancak yarı yarıya bilgi sahibi olduğumuz bir sorunu çözmeye sorunluluğunu üstümüze almış olmanızın ve proleter yığınları kendi insiyatiflerini göstermeye teşvik etmemizin bizim hanemize yazılacak artı bir puan olduğunu söylüyorum.”⁽¹⁶⁾

Her şeyden önce, azimli olmak, hataları itiraf etmeye ve onları düzeltmeye hazır olmak gerekiyordu. Lenin ve arkadaşları bunlara fazlasıyla sahiplerdi:

“Her şeyi yüzlerce kez test etme, hataları yüzlerce kez düzeltme ve her ne olursa olsun hedefe ulaşma konusunda azimli, ısrarlı, istekli, kararlı ve buna yetenekli olmak; proletaryanın bu nitelikleri onun zafere ulaşacağına garantisidir.”⁽¹⁷⁾

Büyük bir ülkenin idaresine öncülük görevini üstlenmiş deneysimsiz bir partinin ihtiyacı olan şey gerçekle doğrudan yüzleşme cesaretini gösterebilmektir:

“Tam da tehlikeleri göze almaktan korkmadığımız için mücadele sırasında elimizdeki güçlerden en iyi biçimde yararlanabiliyoruz, sahip olunan şansları daha soğukkanlı, daha titiz ve daha ihtiyatlı bir şekilde ölçüp tartıyoruz.”⁽¹⁸⁾

“Sahip olduğumuz gücün sırrı, gerek Rusya'da ve gerekse uluslararası düzeyde mevcut bütün sınıf dengelerini tam bir nedikle ve büyük bir özenle değerlendirmiyor olmamızda, ve bundan kay-

naklanan tükenmek bilmez bir enerji, sarsılmak bilmez azimkarlık ve mücadeleye adanma duygusunda yatıyor.”⁽¹⁹⁾

Ne gerçeği görmeyi engelleyen aşırı iyimserliğin, ne de karamsarlık bataklığına saplanmanın bir yararı olabilirdi. Lenin, 1921 yılının Mart sonlarında ve Nisan başlarında bunu şu sözlerle ifade ediyordu: “Karamsarlık mı, iyimserlik mi? *Güç dengelerinin titiz bir hesaplaması*. Temkinli bir yaklaşım, heyecan ve kararlılıkla davaya adanma.”⁽²⁰⁾

Rusya’da proletarya diktatörlüğünün yüz yüze kaldığı açmazlar

Fransız Devrimi, İngiltere bir yana bırakıldığında ekonomik ve kültürel gelişmenin en yüksek düzeyine erişmiş ileri bir ülkede gerçekleşmişti. Rusya ise Avrupa’nın en geri ülkelerinden biriydi. Ve, dünya kapitalizminin desteğine güvenen Rus burjuvazisi daha başlangıçtan itibaren en sert karşı devrimci tedbirlere başvurdu. Karşı devrimin ve iç savaşın yarattığı basınç, Bolşevikleri savaş komünizminin önceki bölümde değindiğimiz son derece sıkı ekonomik tedbirlerini almaya zorladı.

Bu yüzden, proletarya diktatörlüğü silahlarını yalnızca büyük burjuvaziye değil, fakat ayrıca küçük burjuvaziye ve köylü kitlesine karşı yönelmek zorunda kaldı. Kuşkusuz, proletaryanın azınlığı oluşturduğu, proletarya ile köylülük arasında kesin ayırım çizgilerinin bulunmadığı, açlığın ve soğğun işçilerin iliklerine kadar işlediği koşullarda, proletarya diktatörlüğünün yalnızca büyük burjuvaziye ve bunun yanı sıra küçük burjuvazi ve köylülüğe karşı değil, fakat aynı zamanda proletaryanın bizzat kendisine yöneltilmesi gibi bir tehlike söz konusuydu. Burada, Merkez Komitesi tarafından 22 Ocak 1920’de benimsenmiş bir tezi aktarmak yerinde ve açıklayıcı olabilir:

“Kendi gelişim sürecinde bir geçiş aşamasında olan, sıkıntı verici bir geçişin daha da ağırlaştırdığı koşullarda bulunan bir toplumda, toplumsallaşmış emeğin planlı örgütlenişine geçiş, asalak unsurlara, köylülüğün geri kesimlerine ve hatta işçi sınıfının kendisine karşı uygulanacak zorlayıcı önlemler olmaksızın yaşama geçirilemez.”⁽²¹⁾

Böylece, toplum üzerinde kendi diktatörlüğünü tesis etmek için

yeterince olgunlaşmış olan proletaryanın, bu diktatörlüğün kendi üzerine de uygulanmasına rıza gösterdiği ortaya çıktı. Öte yandan, sanayinin çökmesinin bir sonucu olarak proletaryanın kendi varlığının da ortadan kalkmaya yüz tutmuş hale gelmesi, proletarya diktatörlüğünün kolektif, demokratik temelini daha da aşındırdı.

Marks’a göre, devrim proletaryanın olgunlaşmasının bir önkoşulüydü; proletarya, toplumu dönüşüme uğratabilmek için ilkin kendisini dönüştürmeliydi: “Dolayısıyla, devrim, salt egemen sınıfın bunun dışında bir yolla devrilmesinin olanaksız olması nedeniyle değil, fakat aynı zamanda *onu deviren* sınıfın yüzyılların kendi üstünde biriktirdiği bütün pislikten ancak bir devrim içinde arınabilecek ve toplumu yeniden inşa etmeye uygun hale gelecek olması nedeniyle bir zorunluluktur.”⁽²²⁾

‘Eski pisliğin’ çok muazzam ve proletaryanın çok küçük, devrim sürecinde kendisini devrimcileştiremeyecek kadar çok hırpalanmış olması halinde ne tür bir duruma karşılaşılabirdi?

İç savaş boyunca Rus proletaryası içinde kolektif kahramanlık-ı aylıklık, gerilik ve vahşilik birbirine karışmış durumdaydı; Troçki’nin sözleriyle ifade edersek, ‘duyguya yabancı bir vahşilik ve devrimci idealizm iç içeydi’.⁽²³⁾ O dönemde yazılmış roman ve öykülerin hemen hepsi bu ikiliği açığa çıkarırlar. Isaac Babel’in öyküleri bunu tutku, gaddarlık, korku ve şiddetle karışmış devrimci kahramanlık-ortaya koyar. Babel, öykülerinin bir arada toplandığı *The Red Cavalry* (Kızıl Süvari) adlı kitabında, asker arkadaşlarının kılıçlarını sağa ve sola sallayarak ‘Dünya devrimine selam olsun’ savaş sloganını bağırdıklarını anlatır. Askerler bu sloganla kendilerinden geçerler, ama en bayağı, müstehcen sözler sarfedenler, ağza alınmaz küfürler savurup kutsal değerlerle alay edenler yine bu askerlerdir. Kazakların korkunç gaddarlığı, bu öykülerde kahramanlık çerçevesine işlenir. Nitekim, ‘Beresteçko’ adlı bir öyküde, Babel, Beyaz Rusya’da geri çekilmekte olan Polonyalıların yakıp yıktıkları bir köyde yerde yatan ihtiyarların ve kadınların kılıçla yarılmış hamile kadınların cesetleri arasında dolaşırken, kızıl bir Kazak olan arkadaşı Kudrya’nın muhbir olmakla suçlanan bir Yahudiyi nasıl boğazından keserek öldürdüğünü anlatır. Kahraman askerlerin ağzından sayısız Yahudi düşmanı, müstehcen küfürler dökülür. Örneğin: ‘Maykop kasabasında gördüğümüz şey neydi? Orada, cephe gerisindeki zihniyetin cephedekinden çok farklı olduğuna tanık olduk; eski rejimde olduğu gibi, iğrenç

Yahudilerin hainlik ve ihaneti dizboyuydu.' 'Tuz' başlıklı bir diğer öyküde, bir askerin tıka basa dolu bir trene binebilmek için kendisini aldatmaya kalkışan köylü bir kadını nasıl öldürdüğü anlatılır. Öykü şu sözlerle biter: 'Bunun üzerine duvarda asılı tüfeğimi aldım ve işçi ülkesini ve cumhuriyeti bu pislikten temizledim.' Ama aynı askerler, yoldaşları ve devrim davası uğruna ölmeye hazır birer kahramandır da. Troçki şunları yazıyor: "Hafta içi günlerde ... sınıf bilinci geri çekiliyor, gündelik ilgi ve kaygıların gölgesinde kalıyor; işçi sınıfi içindeki çeşitli kesimlerin farklı çıkarları ve farklı düşünceleri öne çıkıyor. Ancak, hemen bunu izleyen önemli olaylar, devrim okulunun eğitiminden geçmiş işçi sınıfının o muhteşem birliğini olduğu gibi gözler önüne seriyor."⁽²⁴⁾

Kapitalizm koşullarında yaşamış kitlelerin içinden çıkıp geldikleri bu toplumun pisliklerinden bağışık olmaları beklenemezdi; Lenin'in söylediği gibi: "Burjuva toplumun cesedi bir tabuta yerleştirilip, üstü çivilendikten sonra toprağa gömülemez. Kapitalizmin cesedi bizim aramızda, havayı kirleterek, yaşantımızı zehirleyerek yavaş yavaş çürüyor, dağılıyor; eski, çürümekte ve yavaş yavaş ölmekte olan bu cesetten kopan binlerce lif, yeni, taze, genç, diri olanın ayaklarına sarılarak onu kendi tuzağına düşürüyor."⁽²⁵⁾

Daha çok halkın geri, olumsuz yanlarının öne çıktığı Babel'in öykülerine, Demian Bedny'nin şiirlerine, ya da, Troçki'nin sigara izmaritlerini yere atıp çiğneyen değil, botlarını temizleyen, küfretmekten ve bayağı bir dil kullanmaktan sakınan insanlara duyulan ihtiyaca ilişkin olarak kaleme almış olduğu yazılara dikkati çekerek, 'İşte, devrimin yetersizliği, kitlelerin ne kadar kalın kafalı ve cahil oldukları açıkça belli!' demek mümkün. Oysa, gösterilecek tepki bunun tam tersi olmalı ve şunlar söylenmelidir: "Açlık içinde ve ölümün bu denli yakınında olmalarına rağmen, kapitalizmin o vahşi, barbar mirasına, çarlık rejiminin karanlığından ve yoksulluğundan çıkıp gelmelerine ve hiçbir iktidar deneyimine sahip olmamalarına karşın, kitleler ne muhteşem bir biçimde davranmışlar."

Kahramanlık ve trajedinin iç içe geçmiş olduğu bir başka alan partinin kendisiydi. Devrimci bir partinin varlığının devrimin zaferi açısından zorunlu olması, hem parti ile sınıf arasındaki ilişkiyi, hem de bilinç ve örgütlülük düzeyi açısından öncü ile sınıfın geri kalan kısmı arasındaki eşitsizliği ortaya koyuyordu. Parti, öncüyü örgütlemek suretiyle bir bütün olarak işçi sınıfı içindeki ağırlığını artırdı.

Ancak, partinin her şeye kadir olması beklenemez; partinin gücü doğrudan proletaryanın gücüne ve eylemlilik düzeyine bağlıdır. Proletaryanın dağılması süreci parti üzerinde çok derin bir etkiye yol açmış olmalıdır. En yetkin devrimcilerin irade gücünün ve zihinsel dayanıklılığının bile bir sınırı vardır.

Korkunç bir açlığın, soğğun ve ölümün egemen olduğu, uluslararası karşı devrimci güçlerin saldırısının yaşandığı koşullarda ve Rus proletaryası fiziksel açıdan giderek küçülür, toplum içindeki ekonomik ve toplumsal ağırlığını giderek yitirirken, proletarya demokrasisinin gelişme, hatta bulunduğu düzeyi koruma şansı ne olabilir di? İşçilerin özgürleşmesi sonucu ortaya çıkmış Sovyet kurumları bu koşullardan nasıl etkileneceklere? Partinin yazgısı ne olacaktı? Uluslararası proletaryanın Rus devriminin imdadına yetişmekte geç kalması halinde durum ne olacaktı?

Rus devriminin büyük şairi Vladimir Mayakovski şu dizeleri yazıyor:

"Tanrının eylemlerinden
üç kat daha zor
kahramanlıklar yapacağız.
O, boşlukta birşeyler yarattı,
bizlerse sadece düşler kurmakla kalmayıp
eski olan herşeyi dinamitlemek zorundayız."

Peki ama ya eski olan bu dinamitlerden sağ kurtulmayı başarır-
sa? Ya çarlık rejiminin barbarlığından kalan miras küçük, körpe sosy-
yalizm ağacının dayanamayacağı kadar ağır ise? Bu durumda ne olac-
caktı?

Düş ve gerçek

Lenin, her şeyden önce, en büyük düşlem ve öngörü gücünü gerçeği olduğu gibi görme ve kabullenme zorunluluğu ile çok iyi bağdaştırmış gerçekçi bir devrimciydi. Onun kendisine örnek aldığı kahraman ne mantık ve sağduyusu ile tanınan Sanço Panza, ne de düşler ülkesinde yaşayan Don Kişot idi. Nihai komünist amaçla içinde bulunan anın devrimci gereğini birbirinden ayırt etmeyi biliyordu. Lenin için, Marks için olduğu gibi, sosyalizm, sınıfsız, devletsiz, maddi malların bolluğuna dayanan ve bireyin özgür gelişiminin herkesin

özgür gelişiminin önkoşulu' (*Komünist Manifesto*) olduğu kendi kendini yöneten bir toplumdur. Diktatörlük, devlet planlaması, ekonomik büyüme ve verimlilik, çelik bir disiplin: Bütün bunlar nihai amaçta giden yolda Lenin'in başvurmadan kaçınmadığı ama nihai hedef olarak da görmediği araçlardı. Lenin, sosyalizme giden yolun gerçekten çok çetin ve engembeli bir yol olduğunun farkındaydı.

[Kıtlık alanından çıkıp -ç.n.] özgürlük alanına sıçramanın ancak çok zorlu bir geçiş döneminin bütünüyle geride bırakılmasından sonra yaşanabileceğini vurguladı:

"Sosyalizmin ustalarının kapitalizmden sosyalizme geçişle ilgili olarak bir geçiş döneminden ve yeni toplumun 'uzun doğum sancıları'ndan söz etmiş olmaları nedensiz değildi. Ve, yine, bu yeni toplum, ancak şu ya da bu sosyalist devleti yaratmaya yönelik bir dizi değişik, eksik, sonun girişimlerden geçtikten sonra fiilen yaşama geçirilebilecek bir soyulamadır."⁽²⁶⁾

Yeni toplumun doğuşunu, bir çocuğun doğuşuyla karşılaştırarak anlatır:

"Emile Zola'nın *La joie de vivre* adlı eserinde, ya da Verasayev'in *Notes of a Doctor* isimli yapıtında olduğu gibi, yazarların doğum olayının şiddetini, acı ve dehşetini gerçekçi bir biçimde yansıtmayı amaçladıkları edebî eserlerdeki tanımlamaları düşünelim. Çocuğun doğumu, kadının bedenini neredeyse cansız, kan lekeleriyle dolu, azap ve ızdırap içindeki bir et yığınının çeviren, kadını acıdan deliye döndüren bir olaydır. Ancak, aşta ve onun ardından gelen kadının anneye dönüşümü sürecinde yalnızca *bunu* gören bir 'biryc' bir insan olarak kabul edilebilir mi? Kim *bu* nedenden ötürü sevgiden ve doğumdan vazgeçer?

"Doğum sancısı hafif veya şiddetli olabilir. Bilimsel sosyalizmin kurucuları olan Marks ve Engels, kapitalizmden sosyalizme geçişin kaçınılmaz olarak *uzun doğum sancuları* eşliğinde yaşanacağını sürekli söylemişlerdir. Engels, bir savaşla ilişkili olan ve onu takiben ortaya çıkan bir devrimin (dahası da var; gelin bir ekleme yaparak söyleyelim: Bir savaş sırasında patlak veren ve kendisini bir dünya savaşının göbeğinde ilerletmek ve sürdürmek zorunda olan bir devrimin) özellikle *zor te sancılı bir doğum* olduğu ger-

çeğini, bu aşkar ve tartışılmaz gerçeği yalın ve açık bir biçimde dile getiriyor."⁽²⁷⁾

Sovyet Rusya'da umutlar, umutsuzluğa dönüştü. Proletaryanın büyük ölçüde fiziken yok olması ve devletle partinin geniş ölçüde bürokratikleşmesiyle birlikte, zaferin *aracı* proletarya diktatörlüğü kendi kendisini yadsımış oldu.

Lenin, kendisinden önce gelen Marks ve Engels gibi, aracın amacın *şeklini mükemmelce temsil edemeyeceğini*, araçla amaç arasında, proletarya diktatörlüğü ile sosyalizmin eksiksiz gerçekleşmiş hali -ya da kömünizm- arasında bir çelişki olması gerektiğini biliyordu. Devrim sınıflı bir toplumun ürünüdür, dolayısıyla kendi içinde bu toplumun özelliklerini taşır. Sosyalizmden ziyade kapitalizmi, geleceği değil içinde bulunulan anı ve geçmişi yansıtır. Burjuva karşı devrimle savaşmak zorunda olan proletarya diktatörlüğü, ağır darbeler indirebilmek için güç ve etkinlik açısından onunla simetrik olmak durumundadır. Bununla birlikte, *araçlar* ile *amaçlar* arasındaki sapma, bu ikisini birbirine bağlayan merkezi bir öz mevcut değilse, araçların beklenen amaca yol açmamasına neden olacaktır. Troçki, *Onların Ablakı ve Bizim Ablakımız* başlığını taşıyan broşüründe, araçlarla amaçlar arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, 'topraktan bir başak buğday alabilmek için toprağa buğday tohumları ekmek zorundasınız' der. Sert toprağı yaran saban, filizlenmesi ve boy atması için buğday tohumuna yardım edebilir, ancak, saban buğdayın şekline benzemiyor; benzer şekilde, kapitalist karşı devrimin ezilmesi için Çeka'nın varlığı zorunlu olabilir, ama, bu kurum gelecekteki sosyalizmin bir başlangıç şekli, hatta onun bir tohumu bile değildir. Yazık ki, saban tek başına buğdayı yaratamaz. Benzer şekilde, işçi sınıfının kurtuluşu ancak işçi sınıfının kendi eylemiyle başarılabilir. Bu yüzden, içinde şu ya da bu oranda şiddete başvurulduğu, burjuvazinin ve yandaşlarının haklarının az çok bastırıldığı, siyasi özgürlüklerin şu veya bu oranda tanındığı bir devrimin yaşanması mümkündür; ancak, Rusya tarihinin çok çarpıcı bir biçimde gösterdiği gibi, sınırlandırılmış ve bozulmuş biçimiyle bile olsa işçi demokrasisi olmadan bir devrimin varlığından söz etmek *olanaksızdır*. Sosyalist ilerlemenin derecesi işçilerin özgürlüğü, kendi yazgılarını belirleme gücü, yığınlar tarafından başarılmış maddi ve kültürel gelişmişlikle ölçülmelidir. İşçi demokrasisi olmaksızın, anda başvuru olan araç hedef-

lenenden çok farklı bir sonuca, o araç içinde embriyon halinde bulunan bir sonuca yol açar.

Goethe'nin *Faust* adlı yapıtının ikinci bölümünde, Faust, üzerinde 'eziyet çekmekten uzak milyonlarca insanı' barındırabilmek, dolayısıyla 'özgür topraklar üzerinde özgür bir halk' yaratabilmek için denizden kendisine bir toprak parçası vermesini ister. Ne var ki, inşa süreci boyunca Faust o insanlara kalın kafalı köleler gibi davranır.

"En muhteşem girişimi hızlandırırken
Binlerce ele karşılık bir beyin yeter."

Havuç ve sopa yöntemiyle, işçiler bu en muhteşem girişimi tamamlamak için seferber edilirler. Faust, ustabaşı Mefistofeles'i şu şekilde teşvik edip yüreklendirir:

"Sıra sıra işçiler istihdam etmek
İçin çalış. Tüm gücünle.
Kah yumuşak ol, kah sertleş ve
Özendir. Öde, kandır, etkile!
Her geçen gün başarılarımızın haberini getirsin,
Bu yeni kazı, bu büyük inşaat ilerlesin."

Şu halde, geleceğin 'özgür halk' toplumu Faustgil amaç iken, emekçilerin köleliği Mefistofelesgil araçtır. Bu ikisi arasındaki bağ ise, Faust'un aydınlanmacı despotizme olan inancıdır - 'Bir akıl binlerce ele kafi gelir.' Ama, araç amacı yutmayacak mıdır, 'sabanın açtığı çukur' bir 'mezar' haline gelmeyecek midir?

Lenin, partinin proletarya üzerinde -ya da bürokratikleşmiş bir partinin fiziki olarak tahribata uğramış bir proletarya üzerinde- diktatörlük kurmasını hiçbir zaman savunmadı. Ancak, -geri bir ülkede gerçekleşmiş ve dünya kapitalizmi tarafından kuşatılmış- bir devrimin içinde bulunduğu umutsuz koşullar nihai olarak böyle bir sonuca yol açtı.

Araç ve amaç sorunu -ancak soyut bir düzlemde değil tüm gerçekliği içinde - yaşamının son aylarında Lenin'i sürekli olarak bunalttı; bu dönemde geçirdiği her beyin kanamasından sonra adeta ölümden döner gibi gelip ardında bırakacağı durumu izledi. Aktif

olduğu son dönemdeki demeç, konuşma ve notlarda 'Bu benim hatam', 'Bir başka hatamı düzeltmek zorundayım', 'Suçlanması gereken benim'⁽²⁸⁾ türünden ifadelere sık sık rastlanır; bunlar, sekreterine yazdırdığı 30 Aralık 1922 tarihli son notlar arasında geçen şu ifadede özetlenir: "Herhalde Rusya'nın işçilerine karşı çok ihmalkar davrandım."⁽²⁹⁾

Katıldığı son kongre olan Mart 1922'deki Onbirinci Parti Kongresi'nde söylemiş olduğu gibi, devlet aygıtı ve parti kesinlikle dilemediği ve ummadığı bir doğrultuda ilerliyordu:

"Aygıt, kendisine yön veren ele itaat etmeyi reddetti. Bu, bir arabanın kendisini kullanan şoförün değil, bir başkasının istediği doğrultuda gitmesi gibi bir şeydi, sanki arabayı gizli, yasa tanımaz, kime ait olduğunu yalnızca tanrının bildiği bir el idare ediyordu... Her ne yapılırsa yapılsın, araba direksiyonda oturan adamın istediği yönde değil, çoğu zaman bütünüyle farklı bir yönde gidiyor."⁽³⁰⁾

Lenin hiçbir zaman gerçekle yüzleşmekten kaçmadı. İç savaşın sonunda şunları söylüyordu: "Rusya savaştan çıktığında durumu ölesiye dayak yemiş bir adamın durumunu andırıyordu; bereket versin ki, ülke yedi yıl süren bu dayaktan koltuk değnekleriyle ve topallayarak çıkabildi! Şu an içinde bulunduğumuz durum da budur."⁽³¹⁾

Lenin ekonominin çöküşünü, proletaryanın dağılıp, devlet kurumları ile parti içindeki değişimleri gördü; ancak, nihai sonucun Yunan tragedyaya geleneğinde olduğu gibi ölümcül bir yıkım mı, yoksa, Goethe'nin yapıtlarındaki gibi, öngörü ve umudun yıkımı önlemesi ve uluslararası işçi sınıfı ordusunun zamanında imdada yetişmesiyle birlikte gelecek bir zafer mi olacağı konusunda sonuna kadar kesin bir hükme varamadı. Ne var ki, uluslararası devrim çok geç kaldı ve Lenin yaşamının sonlarına doğru trajik düş kırıklıklarıyla yüz yüze kaldı:

"Vaad sözlerini kulaklarımızda tutup
umutlarımıza fısıldayan düş kırıklıkları."⁽³²⁾